

Gardeners' World

Groene school

Word in 10 stappen een betere tuinier

Inspiratie

Met onze tips eet je jaarrond uit je eigen moestuin

Inspiratie

Met een kleurrijk terras het najaar in

Smakelijke herfst

Laat de oogst maar komen!

Doe mee met de inheemse zaaiweek!

Plant voorjaarsbollen

Jouw lente begint nu

€6,99

Monty kweekt appels • Maak je tuin tuindierklaar • Bekoorlijke bekerplanten
Decoratieve dahlia's • Tuintaken voor oktober • Smaak van de maand: puntpaprika's

Maak kennis met EW

De snel veranderende wereld vraagt om feiten, uitleg en analyses. EW is met afstand het grootste opinieplatform van Nederland: nuchter, onafhankelijk en met een brede kijk op de actualiteit. Bekende columnisten en opiniemakers duiden voor u de situatie in de wereld en de invloed daarvan op uw eigen leven.

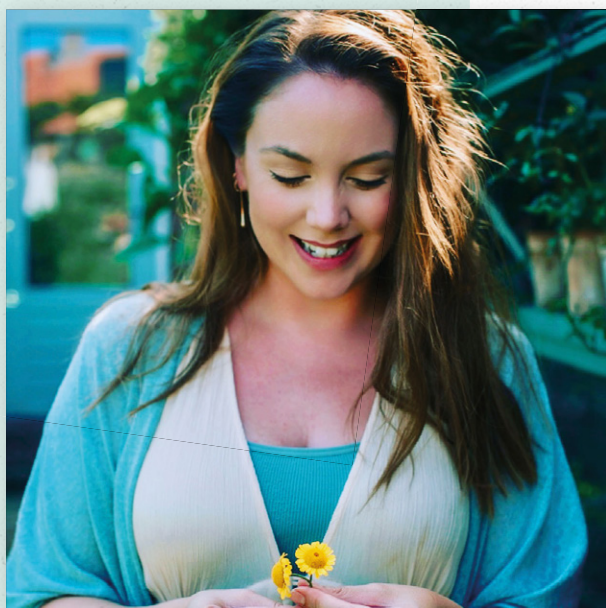

Lees EW nu vanaf € 15,40 per maand en ontvang gratis een abonnement op een tijdschrift naar keuze bij op één van onze andere titels zoals: *Seasons*, *delicious*., *Zin magazine*, *KIJK*, *Vorsten*, *Fiets* en nog veel meer.

SCAN DE QR CODE
OF GA NAAR

ewmagazine.nl/najaar

Anne is ook op
Instagram te vinden via
@annesduurzametuinen

“Veel mensen denk
bij herfst aan verval. Ik
denk aan bollen
planten, stekken,
planten nog de warme
grond in zetten ...”

Seizoensverwarring en klimaatpompoenen

Wanneer je magazines maakt, loop je altijd op de zaken vooruit. Staat de tuinier zijn pompoenen nog de grond uit te kijken, zijn wij alweer bezig met voor jullie omschrijven hoe je om kunt gaan met de lange ranken van deze snelle groeier. In augustus hadden we vast een kerst-brainstorm, en ik was midden zomer verbaasd dat ik niet gewoon al biologische bollen kon bestellen, tot ik weer eens besepte dat het septembernummer afronden niet betekent dat het ook echt september is.

We doen dit met liefde en veel plezier, want jullie, lezers, moeten nu eenmaal precies op het juiste moment bij ons kunnen vinden wat je in de tuin kunt doen. Maar dit jaar werd het nog veel gekker, want door de extreem warme en droge zomer drongen de rijpe pompoenen zich al maanden aan me op, gelijktijdig met het maken van onze herfstnummers. De natuur liep ineens in de pas met onze magazineplanning!

De seizoensverwarring vierde dit jaar daarom niet alleen bij ons, maar bij iedereen hoogtij. Tijdens de schoolvakanties kleurde Europa al herfstig bruin. Bladeren vielen, bomen kraakten en kreunden en een sproeiverbod verspreidde zich als een olievlek over droge gebieden. Ik was dan ook voor het eerst – en dat is uniek – niet zo blij met mijn rijpe pompoenen. Ze waren precies op tijd om gebruikt te worden voor de reviews van de prachtige tuinproducten die je vindt op pagina 64, wat een geluk bij een ongeluk was, maar die klimaatpompoenen hadden er natuurlijk gewoon nog niet mogen zijn.

Voorheen waren we als tuiniers de frontlinie die als eersten de subtiele verschuivingen opmerkten door klimaatverandering. Nu zijn ze echt niet meer te negeren. Ik ben daarom extra blij dat het najaar gekomen is, want het herfstige plaatje dat ik buiten zie klopt weer met de kalender, en het magazine dat ik nu maak weer helemaal niet. En zo hoort het.

Ik hoop dat de seizoensverwarring bij ons magazine-makers blijft volgend jaar. Intussen geniet ik enorm van de energie die er in dit seizoen zit. Veel mensen denken bij herfst aan verval. Ik denk aan bollen planten, stekken, planten nog de warme grond in zetten – én pompoenen, waar ik inmiddels wel blij mee ben.

Anne

awieggers@fni.nl

INHOUD

oktober 2022

Op de cover

- 16 Decoratieve dahlia's
- 22 Smaak van de maand: puntpaprika's
- 25 Maak je tuin tuindierklaar
- 30 Monty kweekt appels
- 36 Word in 10 stappen een betere tuinier
- 44 Het geheim van een goed doordacht tuinontwerp
- 50 Plant voorjaarsbollen
- 76 Laat de oogst maar komen!
- 80 Met een kleurrijk terras het najaar in
- 96 Bekoorlijke bekerplanten

Seizoen

- 10 Wij zijn gek op oktober**
We halen de laatste oogst binnen en onze tuinen zetten zich schrap voor de komende winter.
- 15 The Full Monty**
Dit is het perfecte moment om je plannen te maken voor volgend jaar.
- 16 Topkeuze**
Decoratieve dahlia's geven het seizoen een prachtige 'grande finale'.
- 18 Red de bij**
Tips van de Bijenstichting.
- 20 Tuingast van de maand**
Watersnuffel (*Enallagma cyathigerum*).
- 22 Vers uit de tuin**
Smaak van de maand: puntpaprika's.
- 25 Maak je tuin tuindier-klaar**
Geef de natuur in de herfst en winter een steuntje in de rug.

Groene school

- 30 Oogappeltjes**
Monty legt uit hoe je ook in jouw tuin heel veel appels oogst.
- 35 Zo word je een betere tuinier**
Deze basisvaardigheden mogen niet ontbreken in je arsenaal.
- 44 Tips voor je mooiste tuinontwerp**
Combineer in je droomtuin schoonheid met functionaliteit.
- 50 Plant nu je voorjaarsbollen**
Poot nu bloembollen voor een lente vol bloemenpracht.

Volg @GardenersWorldNL
nu ook op Facebook,
Pinterest en Instagram

35

50

44

102

- 55 Vraag & antwoord**
We geven antwoord op tuinvragen.
- 60 Jouw snoeimaand**
Verwijder topzware takken uit windgevoelige planten.
- 63 Plantportret**
Chrysanthemum 'Dernier Soleil'.

Inspiratie

- 70 Het hele jaar door kleur**
Carol vertelt je alles over het kleurgebruik in de tuin.
- 76 Oogsten in elk seizoen**
Er valt in elke tijd van het jaar iets te oogsten uit je moestuin.
- 80 Mix & match**
Vang de herfst sfeer in stijlvol samengestelde bloempotten.
- 85 Inheemse held**
Het ruig klokje stelt zichzelf voor.
- 86 Waar moet ik beginnen?**
Deel 2: Planten in het najaar.

- 91 Alles over kamerplanten**
Geef je woonkamer wat glamour met een *Medinilla*.
- 96 Bekoorlijke bekerplanten**
Nepenthes zijn ontzettend interessante vleesetende planten.

Aan de slag

- 102 Monty's maand**
- 105 In de kas**
- 106 Bloemen in oktober**
- 108 Groente & fruit**
- 110 Algemene tuintaken**

En verder

- 6 Het prikbord**
- 75 Puzzel en win**
- 112 Colofon**
- 113 Groeigids**

Welkom

Lees hier alles over wat er deze maand te doen valt op tuingebied, nieuws, weetjes en nog veel meer ...

Zaai mee tijdens de INHEEMSE ZAAIWEEK

26 SEPTEMBER T/M 2 OKTOBER 2022

*Als iedere
abonnee mee
zaait, zetten we
10.000 m² in bloei!*

Inheemse planten zijn ontzettend belangrijk voor de natuur. Daarom zaaien wij tijdens de Inheemse Zaaieweek zo veel mogelijk inheemse zaden. Doe je ook mee?

Omdat je inheemse planten het beste in het najaar zaait, organiseren we van 26 september tot en met 2 oktober de eerste editie van de Inheemse Zaaieweek. Doe ook mee en zaai inheemse zaden voor meer biodiversiteit! Kom in actie met al je vrienden, familieleden en burens. Samen zaaien we zoveel mogelijk vierkante meters in met inheemse zaden!

Inheemse planten zijn een goede voedingsbron voor veel dieren zoals insecten en vogels. Ook zijn veel inheemse planten waardplanten: planten die noodzakelijk zijn voor de ontwikkeling van het insect. Zo is het boomblauwtje bijvoorbeeld afhankelijk van grote kattenstaart.

Werk samen met de natuur

Het voelt misschien 'normaal' om je planten en bloemen in het voorjaar te zaaien, maar juist het najaar is het beste moment

om inheemse zaden te zaaien. Planten in de natuur laten in de nazomer en het najaar hun zaad vallen. Deze natuurlijke zaadval is er niet voor niets! De zaden van sommige planten zijn berekend op een koude periode. De zaadjes wachten in feite af tot het voorjaar komt en ze kunnen gaan kiemen. Komt er geen koude periode, dan kiemen de zaden niet goed. Weer andere planten ontkiemen in de herfst en gaan als plantje de winter in.

Zaai ook mee!

Abonnees hebben bij deze uitgave een gratis zakje inheemsebloemenzaden gekregen. Ben je geen abonnee? Niet getreurd, want ook dan kun je meedoen door zelf wat inheemse zaden te kopen, bijvoorbeeld bij Cruydt-Hoeck (cruydthoeck.nl) of via de webshop van de Bijenstichting (bijenlint-shop.nl). Zo dragen we allemaal ons steentje bij voor de natuur.

Zo zaai je inheemse zaden

1. Maak een stukje grond van een vierkante meter kaal en zorg dat het vrij is van kruiden en grassen.
2. Meng de zaden met wat zand om het makkelijker te verspreiden.
3. Zaai de zaden samen met ons en vele anderen tijdens de Inheemse Zaaieweek van 26 september t/m 2 oktober.
4. Houd de bodem in het begin vochtig. Verwijder na het kiemen eventueel ontwikkelende grassen.

*De Inheemse Zaaieweek is een initiatief van **Gardeners' World**, **Stichting NL Bloeit!**, **De Bijenstichting** en kweker en leverancier van wildebloemenzaden **Cruydt-Hoeck**.*

Tuingasten

Exotisch bezoek

De achterkant van onze tuin grenst aan een water en af en toe krijg je dan vreemd bezoek: zoals deze exoot, de Amerikaanse rivierkreeft. Dit exemplaar mist wel een schaar ...

- Hanny Schellekes

Muizen-B&B

Dit muisje heeft intrek genomen in ons vogelvoederhuisje. Hij zal gedacht hebben dat het een B&B was. De foto is genomen in Lochristi (België).

- Evelyn Van Cauwenberghe

Krijg jij in de tuin ook wel eens bezoek van onverwachte, grappige of brutale gasten? Zet ze op de foto en deel ze met ons op redactie@gardenersworldmagazine.nl.

Lezers helpen lezers

Regelmatig krijgen we in onze redactiemail leuke verhalen en tips waarmee vast ook andere lezers geholpen zijn of leuke ideeën kunnen opdoen. Heb jij ook een geweldige tip om je collega-tuiniers een handje te helpen? Stuur hem op naar redactie@gardenersworldmagazine.nl.

Slakken lokken met meloen

Wij hebben ook een goede slakentip. Leg na het eten van een meloen de schillen hiervan op verschillende plaatsen in je tuin. Ga bij het donker worden op zoek en je zult zien dat de slakken hier graag op afkomen. Zo laten de slakken je planten met rust en heb je ze zo voor het oprapen.

M. Buitelaar

Gebruikte zaaigrond

Op verschillende plekken lees ik dat je zaai-/stekgrond beter niet opnieuw kunt gebruiken om verspreiding van ziektes te voorkomen. Ik gebruik vaak een mengsel van potgrond en perliet. Door de perliet voelt het niet logisch om het in de tuin tussen planten uit te strooien. Met fijn grit van de toplaag van een zaaitrail idem dito. En volgens mij hoort grond ook niet in de gft-bak. Ik ben heel benieuwd welke oplossingen jullie kennen.

Myriël Beerthuizen

Hoi Myriël! Rondvraag op de redactie leert dat de meesten van ons zaaigrond over de tuingrond uitstrooien, maar met perliet is dat misschien niet handig. Eigenlijk zijn wij ook wel benieuwd naar wat andere lezers ermee doen. Laat het ons weten via bovenstaand e-mailadres!

Het Nationale Boomspiegelfeest

Van 1 t/m 9 oktober organiseert Stichting Guerrilla Gardeners in samenwerking met Stichting Steenbreek het Nationale Boomspiegelfeest. Boomspiegels beplanten is niet alleen een leuke manier om straten kleuriger en gezelliger te maken. Mensen kunnen op deze manier ook helpen hun straat of buurt meer klimaatbestendig en biodivers te maken. Zeker met de enorm hete zomers en lange perioden van droogte, zoals we die in de afgelopen maanden hebben gekend, helpt een groene omgeving om hittestress te voorkomen.

Het overgrote deel van de één miljoen boomspiegels in de bebouwde omgeving in Nederland is nu niet beplant. "Ons doel is om in 2030 alle miljoen boomspiegels te hebben vergroend", zegt Cerian 'Jenny' van Gestel van Guerrilla Gardeners. Bij de eerste editie van het Boomspiegelfeest in 2021 werden alvast ruim duizend boomspiegels in het hele land vergroend en ook dit jaar doen ruim vijftien gemeenten verspreid over heel Nederland mee, waaronder Utrecht, Leiden en Breda.

Ga naar guerrillagardeners.nl/boomspiegelfeest om te zien hoe jij ook mee kunt doen.

Help bestuivers

Bijbliotheek

In het augustus-nummer van Gardeners' World vroegen wij wat jullie zoal doen om bestuivers te helpen. Daarop kregen wij onder andere dit geweldige idee voor een 'bijbliotheek' van Bert Ludden en Jeanette Vos toegestuurd.

De Bijbliotheek is een initiatief van Energiek Maarwold, een energiecoöperatie opgericht door een aantal buurtbewoners, die zich richt op duurzaamheid en biodiversiteit in de wijk Maarwold in Haren,

Groningen. De Bijbliotheek is een minibieb met boeken (te leen), kopieën van artikelen uit Gardeners World over bijen, flyers van de Bijenstichting, zakjes met zaad van bijvriendelijke bloemen en zelf gezaaide potplantjes. Alles was gratis mee te nemen. We hoopten dat de boeken teruggebracht zouden worden, maar dit is tot nu toe nauwelijks gebeurd.

Afgelopen winter heb ik samen met een medelid van Energiek Maarwold de minibieb gemaakt en in het voorjaar vlak bij de moestuinvereniging 'de Paasweide' geplaatst langs het Pieterpad, aan de doorgaande weg.

We hebben wel honderd plantjes opgekweekt uit zaad en een paar honderd zakjes gemaakt van mooi behangpapier voor de zaadjes. Alles dagelijks aangevuld!

De belangstelling voor de informatie, flyers, zakjes zaad en de plantjes overtreft onze verwachtingen.

Soms zetten mensen zelf plantjes erbij of zakjes met zaad en af en toe vinden we een briefje met een bedankje. We gaan er volgend jaar zeker mee door!

Gardeners' World

Volg @GardenersWorldNL nu ook op Facebook, Pinterest en Instagram

In de tuin van ... *Lindiavan Munster*

uit Polsbroekerdam

Twee jaar geleden kochten we een grasveld met aangrenzend opslagterrein met slootjes rondom, midden in de polder van het Groene Hart. Rondom ons perceel groeiden oude knotwilgen die helemaal overwoekerd werden door een laurierhaag. Verder was hier vooral gras. Wij droomden echter van een permacultuurtuincottagevol leven, dus we hadden nog een hoop te doen!

Terwijl onze woning aan de voorzijde van het perceel werd gebouwd, begonnen wij zelf achteraan met de aanleg van de tuin. Het eerste wat we deden, was het verwijderen van de tachtig meter lange laurierhaag (met dank aan de buurman en zijn graafmachine!) en het knotten van de wilgen. Onder de wilgen zaaiden we de oever in met een bloemenmengsel. Inmiddels groeien hier dotterbloemen, klaprozen, korenbloemen, kattenstaarten, margrietten en nog veel meer.

Tijdens de corona-lockdown waren we dagelijks te vinden op onze stek. We plantten fruitbomen, maakten moestuinbedden en creëerden een kippenren. Langs onze kippenren hebben we een rozenborder gemaakt, die in het voorjaar vol staat met sieruien en vergeet-me-nietjes. In de zomer bloeien hier knalroze rozen.

Om de biodiversiteit te versterken hebben we vele nestkasten opgehangen voor insecten, vogels en vleermuizen. Ook hebben we een takkenril gemaakt. Van het hout van onze knotwilgen hebben we houtsnipperpaden aangelegd en van oude opriststenen hebben we borderrandjes gemaakt in creatieve vormen. Aan

de noordzijde van ons perceel hebben we een twintig meter lange gemengde haag aangeplant vol met stekelige inheemse bessenstruiken.

Tegen de tijd dat ons huis werd opgeleverd waren we met de aanleg van de tuin redelijk voor aan het perceel uitgekomen. Geheel geïnspireerd door Monty Dons Longmeadow

**IN
JOUW TUIN**
Wil jij iets vertellen
over jouw tuin? Ga naar
gardenersworld
magazine.nl/jouw-tuin
en stuur ons jouw
verhaal.

hebben we de afgelopen twee jaar verschillende themaborders gerealiseerd. Inmiddels hebben we twee hotborders, een rozenslinger, twee bosrandborders, een wintertuin, twee cottageborders, een prinsesstuintje vol dahlia's met een heus spijlenbed erin en natuurlijk een moestuin en compostbakken.

Op ons erf wonen nu ook allerlei erfdieren. Zo hebben we drie dwerggeitjes, loopeenden (goede slakkenverdelgers!), konijnen, kippen, een hond en een kat.

Wij tuinieren graag met de natuur mee en verwelkomen al het leven op onze stek. Ook de mol is van harte welkom! We genieten enorm van het leven met de seizoenen, het eten uit eigen tuin en het plukken van bloemen voor op de vaas!

“ Wij droomden van een permacultuur-cottagetuin vol leven, dus we hadden nog een hoop te doen. ”

*“Jij was de allermooiste zomer, lief
Maar 't is oktober nu”*

Acda & De Munnik

Wij zijn gek op oktober

Dit is een zeer 'vlezige' maand. Spreek zijn naam maar eens hardop uit: ok-to-ber. Je voelt zijn mollige omvang in elke lettergreep. Het is een maand om een extra trui aan te trekken en te denken aan warme broodjes waar de boter vanaf druipt. In deze maand halen we de laatste oogst binnen en nestelen onze tuinen zich, als tevreden katten, om zich klaar te maken voor de komende winter. Maar voor we de kou en duisternis in gaan, krijgen we nog de allerlaatste bloemen. Geniet van de aanblik van de herfstbladeren als ze ontploffen in de tinten oranje en scharlakenrood.

STER VAN DE MAAND

Pompoen 'Jack o' Lantern'

Deze mooie exemplaren uit de moestuin zijn nu klaar om in stukken gesneden te worden. Maar vergeet in alle Halloween-opwinding niet het vruchtvlees op te eten dat je zo lang hebt uitgescheept voor je lampionnen. Oogst de pompoenen wanneer ze volledig gekleurd zijn – de schil wordt goed hard in de zon. Het is een prachtige groente die lang kan worden bewaard. Je kunt pompoen tot ver in het nieuwe jaar eten – pompoenen zijn ook voor het avondeten, niet alleen voor Halloween.

Pompoenen hebben veel ruimte nodig om te groeien. Zaai ze onder glas en plant ze uit in rijke grond zodra de vorst voorbij is.

Hoogte x Breedte 45 cm x 3 m

EXQUISE ESDOORNS

Of je nu een grote of kleine tuin hebt, probeer een plekje te maken voor een esdoorn. Er zijn exemplaren die in hoogte variëren tussen drie en tien meter. In deze tijd van het jaar, wanneer de temperatuur daalt en de bladeren beginnen te verkleuren, bezorgt de esdoorn je een waar kleurenspektakel. Het is maar een kort moment, maar het blijft prachtig.

Acer palmatum

Er zijn veel verschillende soorten verkrijgbaar. Ze kunnen in potten, maar hebben meer water nodig dan je zou verwachten! **H x B** 6 m x 6 m

OPGEPOETST

Dit is de tijd van het jaar dat de grassen op de voorgrond treden. De hele zomer hebben ze de kleur van de bloemen ondersteund, maar nu is hun tijd aangebroken. Alsof ze een modeshow lopen, schitteren ze in de bleke oktoberzon. Dit is een bijzondere favoriet, omdat regendruppels die op de aren vallen fonkelen als diamanten in het glinsterende licht.

Pennisetum alopecuroides 'Hameln'

Bescherm dit siergras wanneer er heel strenge koude wordt verwacht. Zon en goede drainage zijn essentieel. **H x B** 70 cm x 60 cm

ZWIERIG EN KLEURRIJK

Naarmate we verder de herfst ingaan, raken we steeds meer gehecht aan kleur. We willen allemaal het beste uit onze tuinen halen voordat het winter wordt. Tussen de prachtige asters en het gras is er een flikkering van leverkruid en een flits van gele helianthus te zien.

Stipa calamagrostis

Bloeit tot ver in de winter en biedt bescherming aan tuindieren. Zaai zaad in een koude bak in het voorjaar. **H x B** 1 m x 50 cm

Symphyotrichum 'Little Carlow'

Geeft langdurig een mooie blauwe kleur. Deel hem in het voorjaar en geef hem steun. **H x B** 90 cm x 45 cm

ZEG HET MET KLEUREN

Om het gat tussen de zomerperiode en de eerste lentebollen te vullen, is dit een geweldige combinatie voor in potten. Hij heeft hoogte, vorm, kleur en kracht.

Hesperantha coccinea 'Fenland Daybreak'

Semi-groenblijvend met bloemen in de nazomer en herfst. Deel in het voorjaar.

H x B 60 cm x 30 cm

Calluna vulgaris 'Garden Girls'

De heideserie 'Garden Girls' is er in diverse kleuren, van roze tot wit. Deze plant staat het liefst in zure grond.

H x B 50 cm x 60 cm

Calocephalus brownii

Is matig winterhard en heeft volle zon nodig (inheems in Australië). Vermeerder hem door zomerstekken te nemen.

H x B 40 cm x 40 cm

OP EEN ROZE WOLK

Veel leden van de kardinaalsmuts-familie zijn gedurende delen van het jaar onopvallend. Weliswaar hebben ze mooie takken met een licht kurkachtig uiterlijk en fijn groen loof, maar niets om je op het puntje van je stoel te krijgen. Maar in de herfst verandert het verhaal: de bladeren kunnen van kleur veranderen en er verschijnen prachtige, enigszins vloekende roze, rode of oranje vruchten.

Euonymus velutinus

Niet heel makkelijk verkrijgbaar, maar de wilde kardinaalsmuts is ook uitstekend, vooral in een haag.

H x B 2 m x 2 m

Kijk op pagina 105 hoe je het zaad verzamelt.

The Full Monty

Ook al leeft de oktobertuin nog volop, **Monty** zegt dat dit het perfecte moment is om plannen te maken voor volgend jaar.

FOTO: JASON INGRAM

In het Engels wordt een pessimistisch persoon soms een 'Jeremia' genoemd: iemand die altijd de nadelen ergens van inzielt en nooit voorop loopt tijdens een feestje. Ikzelf hou ook wel van een beetje doemdenken op zijn tijd, om de boel een beetje in balans te brengen. Het was op een onstuimige oktoberdag, zo'n vijftig jaar geleden, toen ik dit Bijbelse citaat uit het boek Jeremia las: 'De oogst is voorbij, de zomer loopt ten einde en wij zijn niet gered.' En ik dacht: yep, zo is het. Het moment is voorbijgegaan en jij bent met lege handen achtergebleven. Weer gefaald, en ditmaal grandioos gefaald.

Dit heeft niet zozeer te maken met depressie en geestelijke gezondheid, maar met het typisch Britse vermogen om te genieten van tegenslag. Iemand heeft ooit gezegd dat komedie verkeerd uitgekakte tragedie is en dit geeft het Britse gevoel voor humor goed weer.

Voor mij is oktober de tijd om de balans op te maken in de tuin. Dit is het moment om na te denken over de mislukkingen en successen van

“In oktober moet je hard en realistisch zijn en moet je je tuin recht in de ogen aankijken.”

het afgelopen tuinjaar, en om plannen te maken en voorbereidingen te treffen voor het volgende. En niet op een druilerige januari-ochtend die nog verlicht wordt door het dovende kerstlicht. De tuin is nog steeds actief en productief, nog steeds bloeiend en fruitig, zij het met de dag minder. September kan met zijn lieflijke momenten nog met heel veel weggkomen, maar in oktober moet je hard en realistisch zijn en je tuin recht in de ogen aankijken.

En een raar jaar was het. Het was ontzettend droog en warm. Maar desondanks deden sommige dingen het geweldige. Ik heb nog nooit zo veel en zulke goede tomaten gehad, en eigenlijk hadden alle groenten een goed jaar. De vogels aten al mijn kruisbessen op, nog voordat ik ze kon plukken, maar ik hoop dat ze ervan hebben genoten, want het was een geweldige oogst. Vorig jaar waren mijn Oosterse klaprozen een ramp, maar dit jaar waren ze prachtig. Geen idee waarom, want ik heb niets anders gedaan.

Vorig jaar bloeiden mijn gemberplanten van juli tot oktober en dit jaar hadden ze voor eind augustus nauwelijks bloemen. Ook hier heb ik geen idee waarom. Maar ik kom er nog wel achter, want dat is het mooie van mislukking: het is verreweg de beste leerschool.

Het was een goed jaar voor pronkerwten, maar de beste waren de erwten die ik in maart uitplante, lang voordat ik dat gewoonlijk doe en toen er nog gewaarschuwd werd voor vorst. De vorst kwam harder aan dan Jeremia had kunnen voorspellen, maar het kon geen kwaad. Volgend jaar plant ik weer vroeg.

Ik denk dat we nu eindelijk klaar zijn met 'the Mound'. Het heeft zo'n vijf jaar sleutelen en veranderen gekost, maar uiteindelijk hebben we het voor elkaar. Het zomerhuis nam een eeuwigheid in beslag om in elkaar te zetten, maar het voelt en ziet er goed uit. Wie weet gaan we het af en toe als winterhuis gebruiken en kunnen Sarah en ik, dik ingepakt, buiten voor de deuren zitten met een snel afkoelend kopje koffie.

Ik ben blij met de kruidentuin. Ik weet niet of het een 'goede' kruidentuin is, want het assortiment is nogal beperkt, maar dat interesseert me niet. Ik hou van hoe hij eruit ziet, hoe hij is geworden tot wat hij nu is met zijn licht anarchistische uitstraling. Hij is maandenlang begroeid met woekerende marjolein en grote schermvormige stengels van zelfgezaaide venkel. We filmen er niet veel omdat er niet zoveel te doen is, maar ik geniet er elke keer weer van.

Over de wildebloemenweide in de boomgaard ben ik nog niet helemaal tevreden, maar die kost nu eenmaal tijd. Komt goed.

Et cetera, et cetera ... De details zullen van tuin tot tuin verschillen, maar het belangrijkste is om er nu over na te denken. Maak aantekeningen. Kijk terug naar foto's. Bestel zaden en bereid de grond voor. Doe het allemaal nu in plaats van te wachten tot volgend kalenderjaar. De oogst is voorbij en de zomer is zeker voorbij, maar elke tuin kan gelukkig altijd gered worden. Begin daar vandaag nog mee.

Monty

'Café au Lait'

Zeer grote bloemen in abrikoostinten. Prachtig met slechts één in een vaas. **H x B** 1,2 m x 60 cm

'Labyrinth'

Een schitterende dahlia met een wilde werveling van perzikkleurige en roze bloemblaadjes. **H x B** 90 cm x 70 cm

'David Howard'

Bronskleurig blad vormt de perfecte achtergrond voor zijn uitbundige oranje bloemen. **H x B** 100 cm x 75 cm

'Crème de Cassis'

Prachtige tweekleurige bloemen in lichtroze bovenkanten en cassiskleurige achterkanten. **H x B** 110 cm x 45 cm

Decoratieve dahlia's

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Knollen/jonge plantjes planten												
Bloeien												

Topkeuze

Decoratieve dahlia's

Deze opvallende dubbelbloemige planten geven het seizoen een prachtige 'grande finale'.

Het woord 'decoratief' is zo'n beetje op alle dahlia's van toepassing die er bestaan. Als ze dat niet waren, zouden we ze namelijk niet kweken. Maar het is ook de naam die gereserveerd is voor een van de zeventien groepen waarin de vele soorten dahlia's worden onderverdeeld, op basis van de vorm van hun bloemen.

Decoratieve dahlia's hebben dubbele bloemen zonder zichtbaar centrum en brede, platte bloemblaadjes die aan de randen lichtjes naar binnen buigen. Vervolgens worden ze naar bloemgrootte onderverdeeld in reusachtig (25 cm of meer), groot (20-25 cm), middelgroot (15-20 cm), klein (10-15 cm) en mini (minder dan 10 cm).

Decoratieve dahlia's zijn waarschijnlijk de meest populaire groep van alle dahlia's. Ze zijn ideaal voor zomer- en herfstkleuren in borders, maar zijn ook prima snijbloemen. En sommige, waaronder die van de Karma-serie, zijn zelfs speciaal voor de snij ontwikkeld.

Ze zijn overal verkrijgbaar bij gespecialiseerde leveranciers en tuincentra, en zelfs bij discount-supermarkten, waar je soms een koopje vindt of soms eindigt met wat lijkt op een zak droge twijgen. Dus pas op!

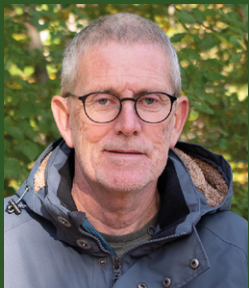
■ **Standplaats** In de volle zon en in rijke, maar goed doorlatende grond. Maak een geultje aan de basis om water in de grond op te vangen.

■ **Verzorging** Ondersteun de planten met drie of vier stevige stokken, omwikkeld met bindtouw. Snij ze af voor in de vaas of kop ze regelmatig. Geef water als het lang droog is en geef ze om de twee weken tomatenvoeding. Zowel het blad als de knol is vorstgevoelig, maar de knollen kunnen milde winters in de grond overleven, vooral als je ze voor het begin van de winter beschermt door een extra mulchlaag, zoals compost.

'Karma Choc'

Opent donkerbruin en kleurt daarna helder rood. Kleine decoratieve dahlia.

Hoogte x Breedte 90 cm x 45 cm

De Bijenstichting zet zich in voor bijen en beschermt ze tegen uitsterven. Via cursussen, workshops en open dagen leer je alles over bijen. Je kunt ook altijd een kijkje komen nemen in de demonstratietuin in Vorden, waar met veel vrijwilligers gewerkt wordt aan de bloemenborders. Iedere maand geeft **Jaap Molenaar**, de directeur van het Bijen Educatiecentrum, ons in *Gardeners' World* de perfecte tips om onze tuinen nog natuur- en bijvriendelijker te maken. www.bijenstichting.nl

Red de bij!

Les van de Bijenstichting

De herfst is alweer in volle gang. De natuur verandert langzaam en verkleurt van groen naar bruine en oranje tinten.

**10%
KORTING
OP ALLE
BLOEMBOLLEN**

met kortingscode: GW2022
www.bijenlint-shop.nl

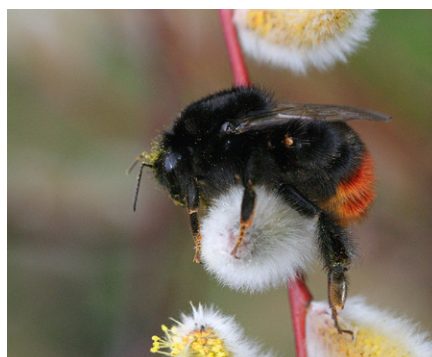
In oktober kleuren de bomen van het groen naar een oranje, bruinachtige tint. Als de zon hierop schijnt zie je prachtige bosgezichten. Het is de tijd waarin de bladeren vallen en vaak in tuinen terecht komen – en een ideale schuilplaats vormen voor bijen!

Hommelkoninginnen zijn in winterrust. Laat dus blad liggen en zet de composthoop niet om zodat je ze niet verstoort. Knip niet alle planten af maar laat dode bloemstengels staan, want daar schuilen vaak insecten in. Vogelhuisjes waar hommels in hebben genesteld kunnen nu worden schoongemaakt voor de nieuwe bezoekers van volgend jaar. Heb je een vogelhuisje waar een vogel in heeft gebroed? Laat dan het nestje met rust. Wie weet komt er volgend jaar een hommel in nestelen. Vooral boomhommels maar ook aardhommels en steenhommels maken daar dankbaar gebruik van. En je kunt in oktober nog steeds bloembollen planten, de eerste voedselbron voor hommels in het vroege voorjaar. Kijk voor tips en bloembollenpakketten op de website van de Bijenstichting.

Twintip

Strakke, aangeharkte tuinen? Liever niet! Je kunt je voorstellen dat als je in het najaar stronken hout, stengels en twijgen zoals van bamboe, riet, vlier, braam of vlinderstruik (maar ook framboos en toortssoorten) gaat opruimen, je daarmee mogelijk de nesten van bijen vernietigt. Gaten in boomstammen of uiteinden van plantenstengels die zijn dichtgemaakt met leem, geel zand of zwarte grond duiden op de aanwezigheid van een nieuwe generatie. Ook kan de 'voor deur' naar de broedcellen uit (fijngekauwd) bladmateriaal bestaan. Achter deze afdichtingen zitten cellen waar jonge bijen in popstadium of in een cocon overwinteren.

Seizoen

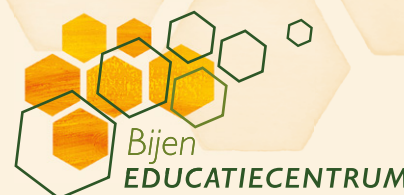
De andoornbij

De andoornbij is een sachembij. In Nederland zijn acht soorten sachembijen bekend. De meeste staan op de rode lijst omdat ze zeldzaam of deels verdwenen zijn. Deze bij wordt weliswaar als gevoelig aangemerkt, maar lijkt in aantal stabiel te blijven. Hij wordt dus 'nu niet bedreigd' en kan in het hele land gezien worden.

De sachembij ziet er hommelachtig uit. Het is een kleine dikke bij met een lange tong die minstens de lengte heeft van de kop. Het vrouwtje heeft een zwartgrijs achterlijf met een oranje achterlijfspunt. De haren op het borststuk zijn bruingrijs. Het vrouwtje is 11 tot 13 millimeter lang. Bij het mannetje is het onderste deel van zijn gezicht geel en op zijn achterlijf heeft hij smalle, witte haarbandjes. De lengte van het mannetje is 10 tot 12 millimeter. De andoornbij leeft in bossen, landschappen met houtwallen, tuinen en parken, zolang er dood hout aanwezig is. Dit wordt door het vrouwtje gebruikt voor de nestbouw. De bij vliegt van mei tot begin september.

In vermolmd hout knaagt het vrouwtje twee of drie gangen in een rechte lijn. Achteruitwerkend maakt ze 1-7 broedcellen in de gangen. De wand van een cel maakt ze van losgemaakt houtmoolm dat ze mengt met het vocht uit de klier van Dufour (de vrouwtjes van alle bijen hebben een Dufourklier die in het achterlijf zit). Ze vult vervolgens de cellen met stuifmeel en nectar, waarna zij haar eitjes in de broedcellen legt.

De andoornbij is dol op kattenkruid en (stinkende) ballote, moerasandoorn, bosandoorn, basterdwederik en echte gamander. De andoornbijen hebben een lange tong en zijn daardoor in staat nectar uit lipbloemigen te halen. Zij doen dat niet door in de bloem te kruipen maar door voor de bloem te blijven vliegen. Daarbij lijkt hun vlucht op die van de kolibrie.

Tuingast van de maand

Watersnuffel

(*Enallagma cyathigerum*)

Oktober kan stil en somber aanvoelen, omdat veel soorten in winterslaap gaan. Koester je laatbloeiende vaste planten, want het zijn de restaurants voor hommels, vlinders en zweefvliegen. Sommige hiervan hebben nog een lange reis voor de boeg naar Afrika. *Verbena bonariensis*, rudbeckia's en sedums zijn allemaal geweldige planten voor late nectar. En ook klimopbloemen zijn geliefd.

De eerste trekvogels, zoals koperwieken en veldleeuweriken, arriveren binnenkort. Zij lossen de vertrokken zwaluwsoorten af. Bereid intussen je tuin voor op de winter: reinig en vul voedersilo's en vogelhuisjes, laat water staan en plant bessen-dragende struiken voor de volgende herfst.

Dit kun je tegenkomen

Watersnuffel (*Enallagma cyathigerum*)

De watersnuffel is een zeer algemene waterjuffer in Nederland en België. Hij is ongeveer drie centimeter lang en komt voor in waterrijke biotopen, zoals tuinvijvers. Het mannetje is zwart met lichtblauw, terwijl het vrouwtje zwart met blauw of zwart met dofgroen is. Alle waterjuffers hebben een lang achterlijf met tien segmenten. Op het tweede segment heeft het mannetje een paddenstoelvormige vlek, terwijl het vrouwtje een torpedovormige vlek heeft.

Bij de paring vormen ze een 'paringswiel', een onhandig uitzierende formatie waarbij het mannetje het vrouwtje bij de nek grijpt en zij haar lichaam om zijn voortplantingsorganen heen buigt. Uit de eitjes komen slanke waternimfen met zes poten, grote ogen en drie staartachtige kieuwen aan het eind van hun lichaam. Ze eten waterinsecten, larven, wormen

Klimopbloemen zorgen voor late nectar.

en, af en toe, kleine vissen. Ze brengen één tot twee jaar in het water door, waarin ze verschillende groeistadia (instar) doormaken, tot ze uiteindelijk ontwikkelen tot volwassen dier. Ze leven dan nog ongeveer twee weken.

Kijk ook uit naar ...

■ Dwergvleermuizen, die deze maand zullen paren en zich voeden voor de winterslaap.

■ Parende tuinspinnen, voordat zowel het mannetje als het vrouwtje sterft. Wat overblijft is een zak bevruchte spinneneitjes die in de lente uitkomen.

■ Klimopbijen (boven), die zich voeden met nectar uit klimopbloemen of zich nestelen in gazons.

“ Watersnuffels zijn ongeveer 3 cm lang en komen onder meer voor in tuinvijvers. ”

In haar moestuin kweekt **Rekha Mistry**, naast de traditionele groente en fruit, allerlei exotische variëteiten. Je kunt haar volgen op Instagram: [@rekha.garden.kitchen](https://www.instagram.com/rekha.garden.kitchen).

Nu oogsten

Het is jammer dat we niet het hele jaar door zomer kunnen hebben, maar de herfst heeft ook positieve kanten. Het is tijd om de bladeren van mijn favoriete wintergroente, **cavolo nero**, te plukken. En nu ik de kolenkooi toch open heb, pluk ik ook de laatste **koolrabi**. Sinds vorige maand zijn **peterselie** en **koriander** oogstklaar, net als **zuring** en **snijbiet**. Ik voeg dit alles toe aan enkele blaadjes **'Little Gem'-sla**, **pluksla** en, voor een beetje kleur, een paar kleine **Franse radijsjes**.

Snijbiet is een welkome aanvulling op Rekha's wintersla.

Vers uit de tuin

Ook al is het najaar begonnen, **Rekha** oogst nog steeds kool, kruiden, pepers en sla. En ze heeft een heerlijk recept met puntpaprika.

In oktober komt de zon laat op en is de lucht koeler. Ik ga dan wel met een sjaal om naar de volkstuin, maar de klussen die op me wachten toveren een glimlach op mijn gezicht. Hoewel het een rustigere tijd van het jaar is, is er nog genoeg om aan te pakken. Deze maand zal ik veel tijd in de kas doorbrengen om de planten te verzorgen die er slecht aan toe zijn, en om mijn pepers en paprika's te oogsten. Het is ook een goede plek om mijn uien op te hangen nu ze droog zijn.

Buiten begint het rustiger te worden, maar de koolsoorten beginnen goed te groeien. Nu de koolwitjesvlinders naar warmere streken vertrekken, vervang ik de cloches, die de boerenkool en spruitjes beschermen, door wat zacht gaas. Deze gewassen hebben nog steeds bescherming nodig, anders denken de duiven dat het nu al kerst is en zullen ze zich in één keer tegoed doen aan al het groen!

Een andere klus die ik deze maand zal aanpakken is het verwijderen van de pastinaak- en *Knautia*-zaailingen die tussen de houtsnippers van het pad zijn gekiemd. Dit is een taak die veel vol-doening geeft. Ik stroop de mouwen op, schep er een verse lading houtsnippers overheen en ga aan de slag met opruimen, voordat het weer omslaat.

Smaak van de maand

De verleidelijke kleur van *Corno di Toro Rosso*-paprika's lokt me de kas in. Hier hangen deze felrode, knapperige vruchten aan de planten te wachten tot ze worden geoogst. Deze paprika's kweek ik onder een afdak; daar krijgen ze de juiste warme en vochtige omstandigheden. De planten zijn enorm productief en ik heb besloten om ze te verwerken in onderstaande warme, hartige taartjes.

Hartige paprikataartjes

VOOR 4 PERSONEN

INGREDIËNTEN

Deeg

- 75 g koude boter
- 175 g gewone bloem
- 2-3 el koud water

Vulling

- 1 rode paprika, geroosterd, zonder schil en zaadlijsten
- 1 ei
- 60 ml crème fraîche
- ½ theelepel gerookte paprikapoeder
- 2 el Pecorino-kaas
- cayennepoeder

BEREIDINGSWIJZE

1 Verwarm de oven voor op 190°C. Maak een stevig deeg door de boter door de bloem te wrijven tot het op broodkruimels lijkt. Voeg af en toe een beetje water toe om het deeg te binden. Niet kneden. Zet het deeg 10 minuten in de koelkast.
2 Vet 12 mini-quiche-vormpjes in. Rol het deeg uit tot 1 cm dik en

bekleed er de vormpjes mee. Snijd het overtollige deeg weg. Prik de bodem van het deeg in en leg er kleine stukjes vetvrij papier op, verzaagd met blindbakbonen. Laat 10 minuten blind bakken. Verwijder papier en bonen en zet 1 min. terug in de oven om te drogen.
3 Klop het ei los met de room en het paprikapoeder en zet dit even weg. Snijd de paprika in dunne, gelijke plakjes. Zet ook dit even weg.
4 Leg een paar schijfjes paprika op de bodem van de taartjes en voeg het roommengsel toe. Leg er nog een paar paprikaschijfjes op, bedek met Pecorino-kaas en bestrooi met cayennepoeder.
5 Bak gedurende 20 minuten tot het deeg goudbruin is en de vulling een beetje 'wiebelt'.

Pluk *Corno di Toro Rosso*-puntepaprika's wanneer ze 15-25 cm zijn met een scherpe snoeischaar.

Moestuinklusjes

Er hangt kou in de lucht. Eens kijken of ik een paar klusjes kan vinden om me op te warmen. Nu het korter licht is, is het tijd om **de ruiten van de kas schoon te maken**, ze vrij te houden van algen en zo veel mogelijk daglicht binnen te laten. Vervolgens richt ik mijn aandacht op de **zomerframbozen**: ik snoei de oude stelen weg en bind de nieuwe stengels van dit jaar aan. Daarna richt ik me op mijn **spruitjes**. Mijn perceel ligt vrij open en om te voorkomen dat de wind de planten beschadigt, **mulch** ik het gebied met een dikke laag **zelfgemaakte compost**, en **bind** ik bamboestokken dichtbij de planten **vast** om te voorkomen dat ze gaan schommelen.

FOTO'S: PAUL DEBOIS; GETTY/LUHUANFENG, R.TSUBIN

Kies na het snoeien de sterkste jonge stengels van zomerframbozen en bind ze vast aan hun steunen. Snoei de resterende stengels tot op de grond af.

3 om nu te telen

Wortel 'Adelaide'

Een vroegrijpend ras, ideaal voor de teelt in koude kassen en onder stolpen.

Zaaien Vul twee potten van 5 l met potgrond en geef flink water. Strooi per pot een paar zaden. Zeef er een laagje potgrond van 1 cm over. Eenmaal ontkiemd dun je de zaailingen uit tot 5 cm tussen elke zaailing in alle richtingen. Begin met oogsten vanaf de negende week.

Tuinboom 'Aquadulce Claudia'

Een zeer koudetolerante, vrij compacte plant met een hoge opbrengst aan peulen met elk ca. 6-7 bonen.

Zaaien In de vollegrond in dubbele rijen, 20 cm uit elkaar, met een tussenruimte van 60 cm tussen elke dubbele rij. Zaaidepte: 5 cm. Ondersteun in het voorjaar en nijp de topjes wanneer de eerste peulen verschijnen.

Rucola 'Wasabi'

Een snelgroeierende sla met uitstekende babyleaf-/microgroenten. Laat ze groter groeien om roerbakgerechten een extra kick te geven.

Zaaien Kweken op watten in een eierdopje op de vensterbank of direct in een pot op een zonnige plek. Wordt geteeld als pluksla die je drie tot vier keer kunt plukken.

VOLGENDE MAAND Rehka probeert één van haar bucket-list groenten: regenboogmaïs!

Maak je tuin tuindier-klaar

Met deze projecten geef je de natuur in de herfst en winter een broodnodig steuntje in de rug.

De natuur is kwetsbaar in het najaar. Veel soorten, waaronder lieveheersbeestjes en andere insecten, overwinteren in oude zaadhoofden, plantenstengels en onder blad dat op de grond verteert. Vogels eten zaden en rozenbottels in de winter, terwijl grotere soorten zoals egels in stapels twijgjes en blad overwinteren. We kunnen

deze herfst heel veel doen (en laten!) in onze tuinen om allerlei soorten dieren veilig de winter door te helpen. Met een paar eenvoudige najaarsklusjes kun je je tuin als geheel verbeteren én voedsel en beschutting bieden tot het voorjaar. Je hebt daarvoor geen grote tuin nodig. En voor kinderen is het een leuke manier om hun liefde voor de natuur verder te ontwikkelen.

Leg een bloementapijt aan

1 Hark de grond aan tot hij egaal is en de structuur fijn en kruimelig. Duw hem dan stevig aan met je laarzen.

Leg een bloementapijt

De herfst is een goede tijd om nieuwe graszoden te leggen. En wat is er nu beter dan zoden met wilde bloemen? Dergelijke plaggen zijn onder andere te koop via bloomingfields.nl. De zoden met een mix van grassen en allerlei wilde bloemen zoals klaver, madeliefjes, viooltjes, gele kamillen, nagelkruid en nog veel meer. Die leveren nectar en stuifmeel voor insecten en veel bladmateriaal voor de rupsen van vlinders en motten. Als je wat van de weide laat staan in de winter, zullen veel soorten erin overwinteren.

2 Plaats de zoden en leg de naden dakpansgewijs. Laat de wortels goed contact maken met de grond.

3 Gebruik een mes om overtollige stukken zoden weg te snijden. Vul naden op met grond en geef water.

4 Geef je zoden water tot ze aangeslagen zijn. In de winter zal het zich settelen en in de lente en zomer bloeien.

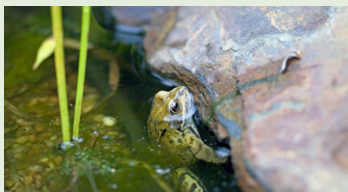

Plant bollen

Dit is een goed project om samen met kinderen te doen. Plant nu bollen die in het voorjaar zullen bloeien en al vroeg voedsel bieden voor ontwakende bijen. Probeer krokussen, kievitsbloemen en alliums. Hommelkoninginnen slapen soms zelfs in krokusbloemen als ze nog geen vaste nestplek hebben gevonden.

Laat je borders met rust

Laat je borders gewoon met rust in de herfst en winter om ze natuurlijk te laten afsterven. Dat is voor de natuur beter dan alles opruimen en op de composthoop gooien. Van de kleinste kevers tot grotere zoogdieren die je tuin bezoeken, ze hebben er allemaal baat bij. Een beetje opruimen is geen probleem, maar laat zo veel mogelijk liggen tot het voorjaar.

Maak een vijver

Een vijver is een van de beste habitats voor dieren. In sommige delen van Europa is tot negentig procent van de vijvers verdwenen, dus elke vijver is des te belangrijker. Neem de tijd voor de planning, zorg dat de zijanten recht zijn en zorg voor genoeg ondiepe 'strandjes' waar dieren erin en eruit kunnen komen. Bij weinig ruimte is een minivijver in een pot een goed alternatief.

Plant bollen

Laat borders met rust

Maak een vijver

Maak een open composthoop

Gooi je tuinafval simpelweg op een grote hoop en het zal langzaam verteren. Een grote, open composthoop is een fantastische leefomgeving voor overwinterende amfibieën en egels. Vogels scharrelen ook graag tussen het afval om kevers en larven eruit te plukken. Breek de hoop in het voorjaar af of – nog beter – laat hem staan om nestelende hommels, hazelwormen en egels te kunnen bewonderen.

Knap je bijenhotel op

Haal je bijenhotel van zijn plek en bewaar hem in de winter in de schuur, zodat vijanden zoals vogels de zich ontwikkelende bijen in het hotel niet kunnen opeten. En als je toch bezig bent, verwijder dan ook spinwebben en schuur scherpe randjes. Als het mogelijk is, vervang dan ook oude, lege stengels, zodat ziekten en plagen geen kans krijgen. Vergeet niet om het hotel in maart terug te hangen.

Plant wortelgoed

Sommige van de beste voedselplanten voor rupsen zijn inheemse struiken en bomen zoals de zilverberk, hazelaar, meidoorn, wegedoorn en hultst. Koop nu exemplaren met kale wortel (ook wel wortelgoed genoemd) en plant die zo snel je kunt, voordat de grond bevroert. Koop dan een vlindergid om rupsen te kunnen determineren en om samen met kinderen doorheen te bladeren wanneer de bomen weer blad krijgen.

Voer de vogels

Met een oude plastic fles en een rechte, dunne bamboestengel kun je een eenvoudige voeder-silo voor de vogels maken. Doe je dit met kinderen, help ze dan bij het knippen van gaten met een schaar. Vul de fles met zaden van goede kwaliteit, zoals zonnebloempitten of een goed vogelzaadmengsel.

Maak een open composthoop

Plant wortelgoed

Knap je bijenhotel op

Voer de vogels

GROENE SCHOOL

Leer elke maand iets nieuws in de tuin. Van basistechnieken als met onkruid omgaan en snoeien tot het vergroten van je moestuinoogst, in deze rubriek komt het allemaal aan bod.

Deze maand

- 30 Oogappeltjes**
Monty legt uit hoe je ook in jouw tuin heel veel appels oogst.
- 35 Zo word je een betere tuinier**
Deze basisvaardigheden mogen niet ontbreken in je arsenaal.
- 44 Tips voor je mooiste tuinontwerp**
Combineer in je droomtuin schoonheid met functionaliteit.
- 50 Plant nu je voorjaarsbollen**
Poot nu bloembollen voor een lente vol bloemenpracht.
- 55 Vraag en antwoord**
We geven antwoord op tuinvragen.
- 60 Jouw snoeimaaid**
Dit kun je deze maand allemaal snoeien.
- 63 Plantportret**
Chrysanthemum 'Dernier Soleil'.

“ Het is appelseizoen. Van begin september tot in november domineren appels en de vele vierkante kilometers fruitgaard rond Longmeadow het uiterlijk en de geur van onze streek. ”

Oogappeltjes

Monty is dol op appels en kweekt op Longmeadow 49 variëteiten, rijk aan traditie en smaak. Hier legt hij uit hoe je dit zeer populaire fruit kiest, in zelfs de kleinste tuin kweekt en ervan geniet.

Appels kunnen in tuinen van elk formaat en zelfs in potten worden gekweekt.

FOTOS: JASON INGRAM

Het seizoen is aangebroken. De fruitgaard hangt vol rijpe vruchten, de grond is bezaaid met valappels en in de lucht hangt de geur van cider. Het is appelseizoen. Van begin september tot in november domineren appels en de vele vierkante kilometers fruitgaard rond Longmeadow het uiterlijk en de geur van onze streek.

In de tuin hebben we (en ik moest naar buiten om dit te controleren, want ik begon te twijfelen) 49 verschillende appelvariëteiten – en dat aantal groeit nog steeds. Oorspronkelijk heb ik in de fruitgaard 39 hoogstamappels geplant en in de cottagetuin leibomen (cordon), step-over bomen en halfstambomen. Als ik meer ruimte had, zou ik dat aantal graag verdubbelen.

Het belangrijkste is dat je geniet van je uiteindelijke keuze en dat je variëteiten zoekt die zowel lekker zijn als iets betekenen voor jou of de streek waarin je woont. Appels moeten diep geworteld zijn in de grond waar ze groeien, niet alleen letterlijk, maar ook als het gaat om traditie, herkomst en periode.

Een van de eerste dingen die ik heb gedaan toen ik in de jaren 90 aan onze tuin begon, was het aanleggen van een fruitgaard. Het was voor mij een van de grootste pluspunten van het buitenleven, met zoveel meer beschikbare ruimte dan in een dorpskern of stad. Ik koos bewust voor bomen met hoge en halfhoge onderstammen, wat betekent dat de bomen hoog genoeg worden om eronderdoor te lopen. Maar de tussenruimtes van vijf meter werden te krap en we hebben bomen moeten verwijderen om te voorkomen dat ze elkaar verdrongen.

De meeste mensen zullen nooit de mogelijkheid hebben om een fruitgaard te planten. Maar een van de vele voordelen van appels (en peren) is dat ze kunnen worden geleid en gesnoeid, zodat ze ook in een kleine tuin groeien, en zelfs in een pot op een terras.

Appels variëren enorm in grootte, vorm, kleur, pluktijd, houdbaarheid en vooral in smaak. Los van de vorm en grootte van een appelboom in je tuin, is het eerste wat je je moet afvragen: hoe wil ik de appels eten? En de tweede vraag is: wat vind ik lekker? Pas daarna komen grootte en vorm.

Elke appel heeft een verhaal

Laten we bij de basis beginnen. Er zijn twee soorten appels: moesappels en handappels. Moesappels zijn minder zoet en dus te zuur om rauw te eten. Handappels zijn rauw lekker, maar hun zoete smaak verflauwt in gekookte gerechten. Je hebt de zuurte van een moesappel nodig om je appeltaart, gepofte appel of – het echte werk – appelcharlotte of appelbollen pit te geven.

Een appel moet persoonlijkheid hebben en zich onderscheiden door smaak, textuur, vorm, kleur en geur. Maar welke variëteit je ook kiest, laat appels aan de boom hangen totdat ze rijp zijn en sla ze daarna zorgvuldig op. Dit zijn twee aspecten waaraan commerciële kwekers

Monty kweekt 49 verschillende appelvariëteiten op Longmeadow.

Ken je appels

Op basis van hun bloesemtijd worden appels officieel in zeven groepen verdeeld. In de praktijk kunnen deze groepen worden gereduceerd tot vijf, want de eerste en laatste groep bevatten heel weinig appels. Maar een appel uit Groep 2, zoals 'Egremont Russet' of 'Ribston Pippin', zal al zijn uitgebloeid voordat aan een boom uit Groep 5, zoals 'Newton Wonder' of 'Mother', de eerste knop opengaat. Daarom is het onwaarschijnlijk dat bomen uit deze groepen elkaar bestuiven. Je kunt dus twee perfect gezonde bomen hebben die allebei rijk bloeien en toch weinig of geen fruit produceren.

Een paar variëteiten, zoals 'James Grieve', 'Charles Ross' en 'Worcester Pearmain', zijn in zekere mate zelfbestuivend en produceren fruit zonder andere appels in de buurt. Maar als je variëteiten uit dezelfde groep of aangrenzende groepen hebt, is de kans op

bestuiving heel groot. Zo kan er kruisbestuiving plaatsvinden tussen 'Blenheim Orange' (Groep 3) en 'Gala' (Groep 4) of 'Lord Lambourne' (Groep 2), en natuurlijk de tientallen andere variëteiten uit Groep 3. Je begrijpt dat twee bomen van dezelfde variëteit elkaar uitstekend zullen bestuiven.

Om het nog ingewikkelder te maken zijn sommige appels, zoals 'Bramley Seedling', 'Blenheim Orange' en 'Jupiter' triploïde appels. Dit betekent dat ze een extra set chromosomen hebben waardoor ze heel goed vruchten kunnen dragen, maar slecht stuifmeel kunnen produceren, en dus onbetrouwbare bestuivers voor andere appelbomen zijn. Triploïden hebben dus twee andere rassen nodig voor bestuiving: een ras dat niet triploïde is om het te bestuiven en een ander ras om stuifmeel te leveren waarmee de eerste bestuiver kan worden bestoven. Overigens zijn triploïden meestal uitzonderlijk krachtige groeiers.

geen aandacht geven, want die houden zich niet zozeer bezig met de smaak van appels, maar vooral met uiterlijk, houdbaarheid en of ze tegen een stootje kunnen. Dus flauwe, onopvallende appels zijn helaas de norm in supermarkten.

De keuze van de variëteiten bepaalt je toekomstige vruchten. Sommige soorten hebben tijd nodig om volwassen te worden, andere geven na een paar jaar al een flinke oogst. Sommige variëteiten groeien uit tot enorme bomen, terwijl andere, ongeacht de onderstam, iel blijven. Een goede appelboom zou minstens

honderd jaar moeten meegaan en appels met een eigen karakter moeten produceren. Dat karakter wordt bepaald door het uiterlijk, de smaak en de herkomst. Elke appelsoort hoort ergens thuis en heeft een verhaal. Als je appels reduceert tot een glanzend, krokant hapje dat nergens vandaan komt en overal naartoe gaat, verklein je hun wereld tot supermarkten en luchthavenlounges.

Toen ik mijn appelbomen moest kiezen, wilde ik lokale variëteiten die lekker fruit gaven. Van de 39 verschillende appelvariëteiten die ik in 1997 en 1998 heb geplant, waren 'Herefordshire

Step-over appels en horizontaal geleide cordons besparen ruimte en leveren toch een grote oogst.

“Toen ik mijn appelbomen moest kiezen, wilde ik lokale variëteiten die lekker fruit gaven.”

Beefing', 'William Crump', 'Doctor Hare's', 'Worcester Pearmain', 'Tydeman's Early Worcester', 'Stoke Edith Pippin', 'Tillington Court', 'Madresfield Court' en 'Crimson Queenening' allemaal afkomstig uit een gebied van 35 km rond onze tuin. Ze komen voort uit deze grond.

Ik moet bekennen dat ik sommige alleen heb gekozen omdat ik hun naam mooi vond, en andere omdat ik wist dat ze hopeloos zeldzaam waren en ik aan hun behoud wilde bijdragen. Maar ik verdiepte me net zo grondig in hun smaak en geur als in de kweektechnische details.

'Herefordshire Beefing' is een kleine, kersenrode appel met een opvallend platte boven- en onderkant. Beefing-appels werden

vroeger gekweekt om te drogen. Ze hebben een bijzonder laag vochtgehalte en werden in een oven bij lage temperaturen gedroogd. Daarna werden ze in schijven geperst en verpakt voor transport. In de praktijk zijn ze ongedroogd niet bijzonder en ik zou deze boom nu waarschijnlijk niet meer planten.

'Crimson Queenening' is een zeer oude variëteit. De naam is een verhaspeling van Crimson 'Quoining', wat verwijst naar de vier hoeken of ribben die deze dieprode appels bijna vierkant maken. Deze sublieme appel is niet alleen bijzonder, maar heeft ook geurig vruchtvlees met een fijne structuur. Ik wou dat ik er twee van had geplant.

'Stoke Edith Pippin', 'Tillington Court' en 'Madresfield Court' zijn vernoemd naar de lokale landgoederen en boerderijen waar ze zijn gekweekt. 'Stoke Edith' is een prachtige gele handappel met een roze bloes die in november op zijn best is. Hij komt oorspronkelijk van het landgoed Stoke Edith bij het Britse Hereford, dat in de 19e eeuw bekend stond om zijn fruitcollectie. 'Tillington Court' is vernoemd naar een huis in Burghill, ook vlak bij Hereford, heeft rode en roestbruine strepen, en lichtgeel, zurig vruchtvlees. Hij werd in de jaren 30 voor het eerst beschreven. Deze appel is veelzijdig, want hij is zuur genoeg om als (zoetige) moesappel te gebruiken, maar kan ook rauw worden gegeten. 'Madresfield Court' – een enorm huis bij Worcester, net over de districtsgrens – is een handappel met lichte ribben en een opvallende kegelvorm die rond het begin van de 20e

Kweek in een kleine ruimte leiappels in cordonvorm. Bind de stam aan onder een hoek van 45 graden om de vruchtzetting te stimuleren.

Een appelboom planten

Dit is de beste tijd om een boom te planten, want de grond is nog warm maar de boom is in rust en wordt dus niet verstoord.

1 Graaf een vierkant gat dat even diep is als de wortelkluit, maar een twee tot drie keer grotere diameter heeft.

2 Haal de boom uit de pot, krab de wortelkluit wat open en borstel er mycorrhizaschimmels op.

3 Zet de boom midden in het gat, vul op met grond en druk die rond de boom met je voet voorzichtig aan.

Monty perst valappels in een gietijzeren pers om appelsap te maken.

“Een appel moet persoonlijkheid hebben en zich onderscheiden door smaak, textuur, vorm, kleur en geur.”

eeuw is gekweekt door de hoofd tuinier. Zijn naam was William Crump en in mijn fruitgaard staat een mooie ‘William Crump’-appelboom: een kruising tussen ‘Cox’s Orange Pippin’ en ‘Worcester Pearmain’ (die in de Writing Garden groeit). Coxen kweken is heel lastig in ons klimaat, maar ze vormen een uitstekende moederplant bij kruising met een appel die beter tegen nattigheid en kou kan. Ik heb ‘Jupiter’, een moderne variëteit die het resultaat is van de kruising tussen ‘Cox’s Orange Pippin’ en ‘Starking Delicious’. Volgens mij is deze betrouwbare handappel de lekkerste die er bestaat (op de voet gevolgd door de heerlijke ‘Ribston Pippin’ en ‘Rosemary Russet’) en in ieder geval veel beter dan een Cox.

Ik heb eigenlijk te veel handappels en niet genoeg moesappels. Je kunt niet eindeloos rauwe appels blijven eten en in een goed jaar geven onze bomen duizenden exemplaren. We maken sap, maar het lekkerste sap heeft wat zuurte nodig en is dus een mix van moes- en handappels.

Onze moesappels zijn ‘Arthur Turner’, ‘Blenheim Orange’, ‘Bramley’s Seedling’, ‘Devonshire Buckland’, ‘Glory Of England’, ‘Hambledon Deux Ans’, ‘Herefordshire

Beefing’, ‘Newton Wonder’, ‘Norfolk Beefing’ en ‘Reverend W Wilks’.

‘Arthur Turner’ is een zeer vroege variëteit die eind augustus plukrijp is. Gestooft vormen de appels een soort luchtige sneeuw met een zeer frisse, zomerse smaak. ‘Blenheim Orange’ en ‘Hambledon Deux Ans’ zijn allebei moesappels, maar omdat ze tijdens het bewaren zoeter worden, kun je ze na de kerst rauw eten.

Een weetje over ‘Rev. W Wilks’: deze appel is genoemd naar de priester van het plaatsje Shirley, vlak bij Croydon, die ook secretaris van de Royal Horticultural Society (RHS) was en ‘Shirley’-klaprozen kweekte.

Zijn appel is een kruising tussen ‘Peasgood Nonsuch’, een appel met dubbele functie, en ‘Ribston Pippin’, een heerlijke handappel. De kruising heeft een wat scherpere smaak dan zijn ouders, maar is een onmiskenbaar zoete en heerlijke moesappel.

Als ik nog een fruitgaard mocht planten (en daar heb ik niet genoeg tijd voor), dan zou ik minder vroege variëteiten nemen, want die laten zich slecht bewaren. Ik zou meer later rijpende cultivars kiezen om hun goede houdbaarheid, waardoor je in het voorjaar

Appels bewaren

Vroege variëteiten eet je rond de tijd dat ze rijp zijn, maar soorten die na half september rijpen kunnen gemakkelijk worden bewaard op een koele, donkere plek.

Laat je nooit verleiden om zelfs maar iets beschadigd fruit op te slaan. Pluk ze dus heel voorzichtig: pak een appel goed beet en draai voorzichtig totdat hij loslaat van de tak. Appels die niet gemakkelijk loslaten, laat je hangen, hoe ze er ook uitzien.

We bewaren onze appels in grote metalen laden met openingen in de bodem. Die zijn ideaal omdat het metaal koel blijft en vocht vasthoudt, maar zo toch genoeg ventilatie geeft. Maar dat was een meevalertje. We hebben appels jarenlang bewaard op houten rekken die veel gemakkelijker verkrijgbaar of te maken zijn. Het belangrijkste is dat ze koel, donker en vochtig maar vorstvrij worden opgeslagen.

Ik pak niet elke appel apart in, maar als je dat wel doet (mijn vader gebruikte daar altijd vierkantjes krantenpapier voor), zijn ze nog langer houdbaar.

nog steeds goede appels hebt. In augustus en september zijn er altijd wel appels, en zelfs in oktober, maar in april en mei vormen ze een traktatie.

Dus probeer de komende weken zoveel mogelijk verschillende appelvariëteiten te proeven en bestel dan je lievelingssoorten om zelf te kweken. En als je geen ruimte voor bomen hebt: wanneer ze als cordon, palmet of step-over bomen worden geleid, passen ze in elke tuin.

VOLGENDE MAAND Monty’s inspirerende ideeën voor winterpotten en wat je nu in voorjaarspotten kunt planten.

Een tuinier is nooit uitgeleerd, want of je nu een beginner of een doorgewinterde hovenier bent, er is altijd wel iets nieuws te ontdekken. Wil je een nieuwe vaardigheid leren, of eentje die je al had verbeteren, lees dan vooral verder, want op de volgende pagina's krijg je uitgebreid advies van experts over allerlei tuinonderwerpen.

Je krijgt duidelijke, no-nonsense uitleg over de basis van het tuinieren – aanplanten, water geven, zorgen voor gezonde grond en

meer. En er is geen betere tijd dan nu om hier meteen mee aan de slag te gaan. Dit is ook een goed moment om je tuin met nieuwe ogen te bekijken en te bedenken hoe je de tuin van je dromen kunt maken. Onze gouden regels van tuinontwerp zijn alles wat je nodig hebt om je tuin tot bloei te laten komen.

En als je dan toch bezig bent, plant dan nu ook meteen je lentebollen die komend voorjaar zullen bloeien. Met al onze adviezen word je een (nog) betere tuinier.

■ **36** De 10 basisvaardigheden voor elke tuinier

■ **44** De geheime van een geweldig tuinontwerp

■ **50** Plant bloembollen voor een prachtige lente

10 basis-vaardigheden voor elke tuinier

Pak nu deze 10 belangrijkste tuinklussen aan! Of je nu een beginner of een groenvingerige veteraan bent, er valt altijd wel iets te leren ...

Planten

1 Planten is een van de eerste vaardigheden die een tuinier oefent en het is een cruciale stap. Goed planten maakt het verschil tussen een voorspoedig groeiende en een ziekelijke plant.

Hoe

Een goed voorbereide grond is het halve werk: daarin slaat een plant snel aan en kan hij goed gedijen. Planten in onvoorbereide grond is hetzelfde als een huis bouwen zonder goede fundering. Wied grondig en verwijder de wortels van vaste onkruidplanten, anders blijf je daar jaren tegen vechten.

Graaf een plantgat dat iets groter is dan de pot of het wortelstelsel

van een plant met kale wortels. Bijna alle planten moeten even diep worden geplant als waar ze vandaan komen. Uitzonderingen zijn onder andere rozen, waarvan de 'entknobbel' onder de grond moet komen, en clematis.

Maak de wortels eerst doornat. Vul het gat met water en laat dat wegzakken. Haal de plant uit zijn pot en ontwar eventuele in het rond groeiende wortels. Spreid de wortels van planten met kale wortels uit. Bestrooi de wortels met mycorrhizaschimmels (te vinden in goed uitgeruste tuinwinkels), zodat de plant sneller aanslaat. Vul het gat rond de wortels weer op, druk alles goed aan en geef royaal water.

Aan de slag

Het najaar is de beste tijd om winterharde planten te planten: de wortels groeien goed in de nog vochtige en warme grond. Maar je kunt het hele jaar door planten. Een voordeel van planten in najaar of winter is dat je planten met kale wortels kunt kopen, die eenvoudig per post worden verstuurd. Deze zijn vaak goedkoper en hebben geen plastic potten. Dit is ook de tijd om voorjaarsbollen te planten.

Dit heb je nodig

- 1 Spade of tuinschepje
- 2 Tuinvork om de grond los te maken
- 3 Mycorrhizaschimmels

Zorg ervoor dat de grond voor het planten onkruidvrij is.

TIP Kijk naar de aardsporen op de stam om op de juiste diepte te planten.

AAN DE SLAG STAP VOOR STAP Een in pot gekweekte struik planten

1 Bereid de grond voor door organisch materiaal door de aarde te werken, zoals goed verteerde stalmest of tuincompost.

2 Haal de plant uit zijn pot en maak wortels die in het rond groeien voorzichtig los, zodat ze naar buiten, de grond in, zullen groeien.

3 Zet de plant even diep in de grond als waar hij hiervoor stond, dus met de bovenkant van de potgrond gelijk aan het grondoppervlak.

4 Geef royaal water en mulch het oppervlak met bijvoorbeeld compost om vocht vast te houden en onkruid tegen te gaan.

Omgaan met ongedierte

2 Een tuin vormt een gevarieerd ecosysteem met allerlei verschillende schepseltjes, waarvan de meeste nuttig zijn. In een tuin die goed wordt beheerd, dus zonder chemicaliën en met planten die natuurlijke roofdieren aantrekken, ontstaat een natuurlijk evenwicht.

■ Waarom

Soms kan ongedierte of een ziekte uit de hand lopen, vooral in gesloten ruimtes, zoals in een kas, in huis, of als een plant bijzonder gevoelig is voor een bepaald ongedierte.

■ Hoe

Voorkomen is de beste benadering, dus probeer het volgende:

- Goede buren: zet een sterk ruikende plant bij een gevoelige soort, zoals goudsbloemen bij tomaten om witte vlieg te weren.
- Beheer de omgeving: een hoog vochtgehalte houdt rode spintmijt weg bij kamerplanten.
- Wees waakzaam en kom snel in actie zodra je ongedierte opmerkt.

Vroege symptomen zijn gekrulde of aangevreten bladeren, verkleurde bladeren of vruchten, en kleverige honingdauw van blad- en schildluizen. Gewoon met de hand weghalen of pletten kan voldoende zijn. Kies voor milieuvriendelijke middelen als drastischer ingrijpen nodig is en niet voor chemicaliën, want die doden ook ander leven. Biologische bestrijders (denk aan aaltjes of roofmijten) zijn milieuvriendelijk en effectief. Ook vallen en barrières zoals vliesdoek helpen.

TIP Ga op zoek naar slakken nu ze zich op beschutte plekkjes verstoppen.

Ga 's avonds op slakkenjacht, vooral bij vochtig weer, om het aantal onder controle te houden.

■ Aan de slag

Ruim alle dode en verwelkte plantdelen op om te voorkomen dat daarin ongedierte en ziekten overwinteren. Maar wees het hele jaar waakzaam. Het voorjaar en de zomer zijn de belangrijkste perioden voor ongedierte.

■ Dit heb je nodig

- 1 Snoeischaar
- 2 Biologische bestrijders
- 3 Vallen
- 4 Vliesdoek

Onkruid bestrijden

3 Een vaak gebruikte definitie van onkruid is 'een plant die op de verkeerde plek groeit'. Nu natuurlijke beplantingen populairder worden en we de voordelen van inheemse planten voor biodiversiteit beter begrijpen, wordt het begrip 'onkruid' steeds losser en zelfs een kwestie van smaak. Maar toch moeten in elke tuin ongewenste planten worden verwijderd.

■ Waarom

Onkruid kan andere planten overwoekeren, water en voedingsstoffen wegnemen, en ongedierte en ziekten huisvesten.

■ Hoe

Eenjarige onkruidplanten moet je anders aanpakken dan vaste onkruidplanten. De levenscyclus van eenjarige onkruid, zoals vogelmuur en ereprijs, voltrekt zich binnen een jaar. Het is vervelend, maar zelden bedreigend.

Langer levende (of vaste) onkruidplanten, zoals kweekgras, haag-

winde en zevenblad, zijn lastiger te bestrijden. Het zijn groeikrachtige, hardnekkige planten die zelfs uit kleine stukjes wortel weer opkomen. Voorkomen is altijd beter dan genezen, dus probeer de volgende tactieken:

- Mulch onbegroeide grond met schorssnippers om de ontkieming van onkruid tegen te gaan.
- Schoffel vaak terwijl onkruid nog klein is om de scheuten van de wortels te snijden, het liefst op een droge, windige dag. Dit doodt eenjarige onkruid en vertraagt de groei van vaste planten. Trek groter onkruid met de hand uit de grond en graaf de wortels van vaste planten op.
- Bedek een perceel met onkruid met antiworteldoek of dik karton om het licht weg te nemen. Na ongeveer een jaar zal zelfs het taaiste onkruid dood zijn.
- Vermijd onkruidverdelgers omdat die slecht zijn voor het milieu. Een van de alternatieven is een onkruidbrander om kleine planten in voegen en grind te doden.

■ Aan de slag

Voorkom dat onkruid zichzelf uitzaait door de planten nu uit te trekken of hun zaadhoofden af te knippen. Trek vaste onkruidplanten uit de grond of graaf ze op. Dat gaat nu gemakkelijker dan in de zomer, wanneer de grond hard en droog is. Mulch onbegroeide grond en blijf dat de hele winter doen.

■ Dit heb je nodig

- 1 Schoffel
- 2 Handvork
- 3 Dik karton
- 4 Anti-worteldoek
- 5 Onkruidbrander

Haagwinde kan andere planten snel overwoekeren, dus graaf het uit en verwijder alle wortels.

TIP Composteer vaste onkruidplanten niet zelf, maar gooi ze bij het gft-afval.

Water geven

4 Water is kostbaar, maar er wordt veel overbodig water gegeven. Zonde! Met de klimaatverandering worden langere droge perioden verwacht, dus moeten we waterbewuste tuiniers worden. Dat is niet alleen beter voor het milieu en je tuin, maar bespaart ook tijd en geld!

■ Waarom

Alle planten (zelfs woestijnplanten) hebben water nodig om te leven, maar geef alleen die planten water die het echt nodig hebben: kamerplanten, potplanten, gewassen met eetbare vruchten of peulen, jonge planten en zaailingen.

■ Hoe

Er is van alles te koop om je te helpen water op te slaan en efficiënt te gebruiken. In een ton wordt regenwater opgevangen en als hij vol is, sluit een regentonklep de regenpijp af. Een irrigatiesysteem geeft alleen water waar het nodig is en er kan een automatische timer worden ingesteld om vroeg of laat op de dag water te geven, wanneer de verdamping minder is. Er zijn ook potten met ingebouwd reservoir.

Je kunt het watergebruik op diverse manieren beperken. Kies planten die goed tegen droogte kunnen, mulch onbegroeide grond om waterverlies te verminderen en geef alleen water aan planten die het nodig hebben. Laat het gazon gerust bruin worden; het zal snel herstellen. Planten die geen gebrek aan water mogen hebben, zijn onder andere groenten die vruchten of peulen produceren, zoals courgettes, tomaten en bonen, bloemen zoals lathyrus, en alle potplanten.

■ Aan de slag

Het meeste water moet je in het voorjaar en de zomer geven, maar het is nu de tijd om regentonnen voor te bereiden die in het najaar en de winter regenwater opvangen.

■ Dit heb je nodig

- 1 Regentonnen
- 2 Gieter
- 3 Automatisch watersysteem
- 4 Tuinslang

TIP Laat planten 's winters niet op schotels met water staan; de wortels kunnen rotten.

Geef je kostbare water alleen aan planten die het echt nodig hebben, zoals vruchtdragende tomaten en courgettes.

Kweken om te eten

5 Veel groente-, fruit- en kruidenplanten zijn niet alleen eetbaar maar ook mooi. Kweek ze dus overal waar voldoende zon is. Als je ook eetbare bloemen plant, zoals Oost-Indische kers, viooltjes en goudsbloemen, ziet je tuin er net zo kostelijk uit als hij smaakt.

■ Waarom

Zelf gekweekt is echt lekkerder. Er zijn veel manieren om zelfs in de kleinste tuin eetbare gewassen te kweken. Verhoogde bedden, plantenhangars en bloembakken passen op balkons, daktuinen en binnenplaatsen. Je kunt ook muren of andere verticale oppervlakken transformeren in 'levende muren': innovatieve ontwerpen die variëren van hangende plakkenbakken tot bakken aan frames.

■ Hoe

Als je de ruimte hebt, zijn kleine bedden die je niet omspit de gemakkelijkste en meest ecovriendelijke manier om groenten te kweken. Je houdt de grond gezond en vruchtbaar door elk jaar een dikke laag tuincompost of goed verteerde stalmest (ook wel organische mulch genoemd) aan te brengen, het liefst in het najaar. Wormen zullen dit materiaal door de grond werken.

Maak de bedden niet breder dan 120 cm, zodat je er van beide kanten bij kunt zonder erin te staan. Maak tussen de bedden graspaden, paden van schorssnippers of verharde paden. Als je geen ruimte voor bedden hebt, kweek dan groenten in bakken. Een bloembak op de vensterbank is perfect voor kruiden.

■ Aan de slag

Het najaar is het perfecte plant seizoen voor fruitbomen en kleinfruit- en bessenstruiken. De winter is ideaal om bedden voor te bereiden op zaaien en planten in het voorjaar. Lange winteravonden zijn gemaakt voor 'leunstoeltuinieren': zaadcatalogi doorbladeren en plannen wat je wilt kopen, zaaien en kweken.

■ Dit heb je nodig

- 1 Verhoogde bedden of bakken
- 2 Organische mulch
- 3 Plant- en zaaigereedschap
- 4 Zaadcatalogi

TOP TIP Zaai vaak kleine partijen groenten voor een doorlopende en langere oogst.

Planten vermeerderen

6 Planten vermeerderen of zelf uit zaad opkweken, is een fantastische manier om je borders voor weinig tot geen geld te vullen. Daarbij heeft het iets magisch om te zien hoe nieuwe planten aan een zaadje of scheut ontspruiten.

■ Waarom

Planten zijn duur, dus ze zelf kweken is een geweldige manier om gratis planten te krijgen. En wat je overhoudt, kun je ruilen met vrienden. In de meeste gevallen heb je geen speciaal gereedschap nodig. Veel zaadjes ontkiemen probleemloos buiten, andere kun je op een lichte vensterbank laten ontkiemen. Een verwarmde kweekbak kan handig zijn als je eind winter zaait, en mocht je de smaak te pakken krijgen, dan is een kas een paradijs voor tuiniers.

■ Hoe

Het splitsen van polvormende vaste planten is een makkelijke manier om ze te vermeerderen. Zo produceer je trouwens niet alleen nieuwe planten, maar verjong je ook oude planten wanneer die na verloop van tijd zijn dichtgegroeid en minder rijk bloeien.

Graaf de hele pol op en trek of snijd hem in meerdere delen, elk

deel met een paar wortels en scheuten. Gooi het oudste stuk in het midden weg en zet de nieuwe, kleine planten terug in de grond.

■ Aan de slag

In verschillende perioden van het jaar kun je op verschillende manieren vermeerderen. Het najaar is de tijd om kruidachtige

vaste planten te splitsen, houtige stekken te maken en winterharde planten te zaaien die een koudeperiode nodig hebben om succesvol te kiemen. Zaaïen kan in verschillende seizoenen, afhankelijk van de plantensoort, maar doe je vooral in het voorjaar. Het voorjaar is ook het seizoen om groene stekken van nieuwe aanwas te

Zelf planten uit zaad opkweken, zoals deze paprika's, is leuk en geeft veel voldoening.

TIP Zaai nu lathyrus om volgend jaar vroege zomerbloemen te hebben.

nemen. Midden of eind zomer kun je halfrijpe stekken nemen.

■ Dit heb je nodig

- 1 Spade of tuinvork
- 2 Snoeischaar
- 3 Universele potgrond
- 4 Verwarmde kweekbak

AAN DE SLAG STAP VOOR STAP Een winterharde vaste plant splitsen

1 Kies een grote, volwassen pol, zoals van deze meerjarige korenbloem. Knip alle uitgebloeide bloemstelen af.

2 Gebruik een spade of tuinvork om de pol met zoveel mogelijk wortels op te graven. Neem liefst zo min mogelijk aarde mee.

3 Splits de pol in kleinere delen, elk deel met wortels en scheuten. Trek de delen uit elkaar of scheid ze met een snoeischaar.

4 Plant elk deel op zijn nieuwe plek. Geef de planten voldoende ruimte om goed te groeien. Druk de aarde aan en geef royaal water.

Houd je snoeigereedschap schoon en scherp voor precieze, schone snijvlakken.

Leiden en snoeien

Door planten te snoeien, houd je ze compact, productief en gezond. Door ze te leiden, stimuleer je ze om daar te groeien waar jij wilt. Als je het eenmaal doorhebt, zijn dit allebei leuke klusjes.

■ Waarom

Er zijn veel redenen om de groei van houtige planten in te tomen. Bijvoorbeeld het verwijderen van overmatige, ongewenste, dode of zieke aanwas en het stimuleren van de bloei en vruchtzetting.

■ Hoe

Bedenk waarom je een plant snoeit en snoei hem dan alleen om dat doel te bereiken. Het juiste

gereedschap is daarbij cruciaal. Onderhoud het goed door het na gebruik altijd schoon te maken en af en toe te slijpen. Je gereedschap gaat op die manier langer mee en werkt beter.

■ Wanneer

Het beste is om voor elke plant de specifieke snoei-instructies op te zoeken, maar er zijn ook een paar algemene richtlijnen. In het najaar is het goed om oude groenteplanten op te ruimen, maar het is niet de belangrijkste snoeiperiode.

Snoei heesterrozen eind winter, begin voorjaar. Voorjaarsbloeiende struiken moet je na de bloei snoeien, want ze zullen volgend jaar aan takken van dit jaar bloeien. Bladverliezende struiken en

klimplanten die midden tot eind zomer bloeien, doen dat aan takken die in hetzelfde jaar zijn gevormd, dus snoei die begin voorjaar.

■ Dit heb je nodig

- 1 Snoeischaar
- 2 Takkenschaar
- 3 Snoeizaag
- 4 Heggenschaar
- 5 Handschoenen

Verleng de bloei van vlinderstruiken door de verwelkte bloemen af te knippen.

TIP Snoei net boven een oog of blad om te stimuleren dat aan dat punt nieuwe scheuten ontspruiten. Laat geen stomp zitten.

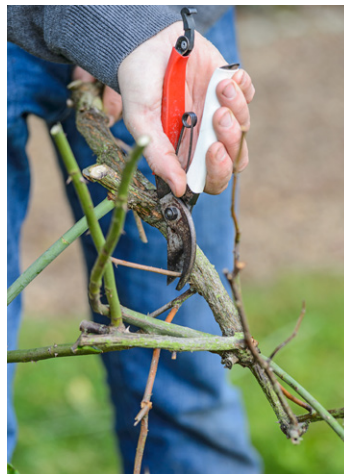
AAN DE SLAG STAP VOOR STAP Zo snoei je een leiroos

1 Verwijder een of twee van de oudste, minst productieve takken bij de basis. Gebruik hiervoor een takkenschaar of snoeizaag.

2 Maak delen van de roos los van de steun om beter te zien wat je moet snoeien. Verwijder eerst de dode scheuten.

3 Snoei de zijscheuten terug tot op twee of drie ogen van de hoofdtak om de groei van nieuwe bloeiende takken te stimuleren.

4 Bind de roos weer vast. Hij zal in de winter heel kaal ogen, maar in het voorjaar komen al snel nieuwe scheuten te voorschijn.

FOTO'S: SARAH CUTTLE; GETTY/BURAZIN, SERGIY1975, V ZATSEV, JASON INGRAM

Weerbestendig maken

8 De klimaatverandering voltrekt zich nog sneller dan wetenschappers hadden verwacht, dus het is verstandig om onze tuinen 'toekomstbestendig' te maken.

■ Waarom

Planten en tuinen zijn gevoelig voor veranderingen in temperatuur, regenval en wind. Bereid ze dus voor op seizoensveranderingen en extreem weer. Het kan het verschil betekenen tussen succes en falen.

■ Hoe

Allereerst bestudeer je de grond en ligging van je tuin en kies je planten die daar goed gedijen. Bescherm de grond tegen erosie door op onbegroeide plekken bodembedekkers te planten en op hellingen terrassen te maken. Plant een heg of bomenrij als windbreker als het veel waait in de tuin.

Maak of koop koude bakken of kweekkappen om vorstgevoelige planten 's winters te beschermen of plant ze pas in het voorjaar. Zorg voor goede drainage, zodat plotse linge buien je tuin niet vernielen of een ongewenste vijver creëren.

Zet potten 's winters op potvoetjes, zodat overtollig regenwater makkelijk kan weglopen.

Bedenk altijd wat planten nodig hebben voordat je ze koopt. Als je de juiste plant op de juiste plek zet, zal hij er goed groeien.

■ Aan de slag

Snoei nu hoge struiken met een derde terug om windworp te voorkomen. Bind alle losstaande klimplanten aan steunen en zet vorstgevoelige planten in een veranda, koude bak of kas.

■ Dit heb je nodig

- 1 Koude bak
- 2 Kas
- 3 Folietunnel
- 4 Potvoetjes
- 5 Bindmateriaal

TIP Houd het weer in de gaten om te voorkomen dat je door vorst wordt overvallen.

Zet in het najaar gezaaid zaad in een koude bak ter bescherming tegen de winterkou.

Een gazon aanleggen

9 Een 'gazon' is een brede term die voor van alles wordt gebruikt: van een speelveld voor het hele gezin en een keurig, door borders omringd grasveld, tot een perfect onderhouden gazon dat eruitziet als een green op een golfbaan.

■ Waarom

Gazons geven tuinen een zachtere uitstraling dan bestrating en doen andere planten beter uitkomen. Maar je kunt er ook een oase voor dieren van maken.

■ Hoe

Een formeel gazon moet je beluchten, verticuteren en bemesten. Je kunt onkruid verwijderen of gewoon de natuurlijke uitstraling accepteren en het

onkruid zien als onderdeel van een slijtvast, groen tapijt. En als je niet zo van een strak gemaaid gazon houdt, maai dan minder vaak en ontdek de schoonheid van langer gras en wilde bloemen die bestuivende insecten aantrekken.

Je kunt een nieuw gazon aanleggen met zaad of zoden. Zaaïen is veel goedkoper, maar het duurt wat langer. Zoden geven je tuin meteen een ander gezicht, maar zijn veel duurder en vergen meer werk. Wat je ook kiest, bereid de grond grondig voor, want dat kun je maar één keer doen.

■ Aan de slag

Het najaar is de periode om je gazon wat aandacht en liefde te geven door het te beluchten (met een tuinvork in de grond prikken).

Dat gaat grondverdichting tegen en verbetert de drainage. Verticuteer het gras daarna (dood gras en mos wegharken) en bemest het met een najaarsvoeding als het gras regelmatig wordt gemaaid.

Wil je een nieuw gazon zaaien, dan kun je dat het beste begin najaar of midden/eind voorjaar doen. Zoden leggen kan het hele voor- en najaar, en wanneer het weer het toelaat zelfs 's zomers, mits je regelmatig water geeft.

■ Dit heb je nodig

- 1 Tuinvork of gazonbeluchter
- 2 Bladhark of verticuteermachine
- 3 Gazonvoeding voor voor- of najaar
- 4 Grasmaaier
- 5 Graskantenschaar

Geef je gazon, na de ontberingen van de zomer, in het najaar wat extra aandacht.

TIP Knip de gazonranden om je gazon een nette, strakke uitstraling te geven.

Je grond verzorgen

10 Gezonde grond is het fundament van elke goede tuin, dus tijd en middelen die je aan de verzorging besteedt, zijn nooit weggegooid.

■ Waarom

Mulchen onderdrukt onkruid, voegt voedingsstoffen toe, isoleert de wortels tegen extreme temperaturen en vermindert waterverlies. Gezonde grond heeft meestal geen extra voedingsstoffen nodig.

'Hongerige' planten, zoals vruchtgewassen en rozen, hebben wel baat bij bemesting. Mest bestaat uit geconcentreerde voedingsstoffen. Biologische mest is beter voor het ecosysteem in de grond dan kunstmest of niet-biologische mest.

■ Hoe

Alle bodemsoorten kun je verbeteren met goed verteerd organisch materiaal, dat bij voorkeur minstens zes maanden oud is. Dit kan compost, stal mest of een gekochte grondverbeteraar zijn. Wanneer je arme grond verbetert of nieuwe bedden aanlegt, is de ideale hoeveelheid een kruiwagen materiaal per vierkante meter. Verspreid het materiaal over onkruidvrije grond, dan zullen wormen en andere bodemorganismen het door de grond werken.

TIP Verzamel herfstblad in een bladkooi en laat het vergaan tot bladaarde.

Maak je eigen compost. Het is een geweldige manier om niet alleen je tuin- en keukenafval te recycleren, maar ook om geld te besparen en je planten gezonder te maken.

■ Wanneer

Mulch bedden en onbegroeide grond onder bomen met organisch materiaal, bij voorkeur tussen

najaar en voorjaar. Verspreid een laag van 5–10 cm, maar laat de grond rond plantenstengels vrij om rotten te voorkomen.

Recycle dit najaar je tuinafval en laat wormen en andere bodemorganismen er compost van maken.

■ Dit heb je nodig

- 1 Schep of spade
- 2 Kruiwagen
- 3 Handschoenen
- 4 Compostbak
- 5 Mulch

AAN DE SLAG STAP VOOR STAP Compost maken

1 Verzamel afval in twee aparte bakken: groen materiaal (groen keuken- en tuinafval) en bruin materiaal (karton en houtige stengels).

2 Gooi om en om lagen groen en bruin materiaal in de compostbak, waardoor het geheel beter zal verteren

3 Keer de inhoud van de compostbak regelmatig: haal het eruit en meng het om het te beluchten, waardoor het sneller vergaat.

4 Wacht totdat de compost egaal bruin is en niet meer stinkt, en verspreid het dan als mulch en grondverbeteraar in de tuin.

FOTO'S: GETTY/DUKANG; JASON INGRAM

NATUURWERKDAG

een initiatief van LandschappenNL

***“We laten iets achter
in de natuur waar we
trots op zijn”***

- Annemiek Slootweg over de Natuurwerkdag

“Het doel van de Natuurwerkdag is dat mensen zich verbinden met hun omgeving”, vertelt Annemiek Slootweg, coördinator van de Natuurwerkdag in het Muijebos (Zeeland). “Maar het maakt niet uit wáár die omgeving dan is.”

Grotere diversiteit

Zo'n tien jaar geleden zag Annemiek iemand met papieren in het bos bij haar huis lopen. Het bleek Pieter Voets van Stichting Landschapsbeheer Zeeland. (SLZ). “Ik dacht dat hij een speurtocht aan het uitzetten was, maar het bleek een inventarisatie van werk dat gedaan zou moeten worden.” Toen ze later meedeed aan een Natuurwerkdag, ontstond haar idee om op deze dag ook te werken in het desbetreffende bos. “Het bos was twintig jaar geleden nog een akkerland. Daarna is het bos aangelegd in nette rijtjes bomen. Maar als je dat simpelweg laat groeien, groeit er weinig verschillends. Als je ruimte maakt, het bos luchtig maakt, komt er een grotere diversiteit.”

Door de jaren heen is ze – mede dankzij de Natuurwerkdag – anders naar het bos gaan kijken. “Eerst dacht ik vooral na over de recreatieve kant: hoe kunnen wij als mensen het bos gebruiken? Ik dacht nog niet na over

een ecologische strategie of biodiversiteit. Allemaal dezelfde planten in het bos maakte mij niet uit. Maar nu realiseer ik me: diversiteit ondersteunt recreatie. Want wandelen is veel leuker als je op je route telkens wat anders ziet, en het elk seizoen anders is.”

Schuilplekken voor insecten en zoogdieren

De Natuurwerkdag draagt flink bij aan de biodiversiteit in het gebied. In het eerste jaar werden bijvoorbeeld bomen weggehaald, en op rillen gelegd. Deze rillen leveren schuilplekken op voor insecten en kleine zoogdieren. Ook maken de vrijwilligers luwe ‘inkepingen’ in het bos. In die luwtes ontstaan warmere plekken, wat behalve insecten ook andere plantensoorten en paddenstoelen aantrekt. “Er groeien nu planten die er anders niet zouden zijn.”

Dit jaar, op 5 november, gaat Annemiek samen met de vrijwilligers delen van sleedoorns weghalen. “Dat is een flinke klus, want die sleedoorns zijn behoorlijk ontwikkeld. Na drie kwartier gaan de meeste jassen wel uit. Het is toch een inspanning die je levert.” Maar, benadrukt Annemiek: “Het moet wel leuk blijven voor iedereen. Dus als je even niets wil doen, is dat ook helemaal prima.”

Wil je dit jaar meedoen? Behalve oude kleren en stevige schoenen hoef je niets mee te nemen. “In de gereedschapskist zitten beschermingsbrillen en lange handschoenen, om onszelf bijvoorbeeld te beschermen tegen de doornen van de sleedoorn.”

“Ook kinderen zijn onder begeleiding welkom”, vervolgt Annemiek. “Met hen maken we vaak een klein hoekje mooi. Want voor iedereen geldt: we laten iets achter waar we trots op zijn.”

De Natuurwerkdag is een initiatief van LandschappenNL. Dit jaar wordt de 22e editie georganiseerd, en kun je op twee dagen meedoen (4 en 5 november). Je kunt je opgeven voor een klus bij jou in de buurt, om je samen met anderen in te zetten voor een groene leefomgeving. Er zijn locaties in heel Nederland - op de website vind je een kaartje met klussen. Neem stevige schoenen mee, voor veilig gereedschap wordt gezorgd. www.natuurwerkdag.nl

Het geheim van een goed *tuinontwerp*

Volg deze richtlijnen om schoonheid met functionaliteit te combineren en de perfecte tuin aan te leggen.

Zijn er goede en verkeerde manieren om een tuin te ontwerpen? Het ietwat dubbelzinnige antwoord is: ja en nee. Er zijn wel enkele richtlijnen om een ruimte groter of beslotener, dynamisch of juist rustig te laten lijken, maar de uitstraling van je tuin hangt uiteindelijk af van wat jij mooi vindt en hoe je hem wilt gebruiken.

Toch kan een problematisch ontwerp meestal worden herleid tot een slechte indeling: te open of te rommelig. Maak een lijst van alles wat je graag in je tuin wilt hebben en teken dan een plattegrond op schaal om te zien of het past. Past het niet, beperk je dan tot wat wél kan en bereik met een paar ontwerpregels je doel. Je tuin wordt er zeker mooier door.

Zorg voor eenheid

Sommigen houden van rechte lijnen en symmetrie, anderen voelen zich meer aangetrokken tot ronde vormen en gebogen lijnen. Maar maak niet de fout te denken dat tuinen met rechte lijnen niet zacht en uitnodigend kunnen zijn.

De weelderige beplanting in dit ontwerp maakt de rechte lijnen in deze tuin zowel zacht als uitnodigend, terwijl de verharde oppervlakken toch scherp en strak blijven. Samen vormen ze een dynamische en aantrekkelijke ruimte. Het verzonken deel creëert beslotenheid en is de hele dag door een heerlijke zitplek. Door de hier gebruikte kleuren lijken de

binnen- en buitenruimte in elkaar over te gaan.

Zelf proberen

- 1 Laat het vloermateriaal binnen zo mogelijk naar buiten doorlopen (controleer de antislipwaarde van tegels zodat het geen schaatsbaan wordt).
- 2 Gebruik kussens en stoffen bekleding om de binnensfeer naar buiten te brengen.
- 3 Durf hoge beplanting in te zetten voor een krachtige vormgeving.
- 4 Leg zo mogelijk verzonken of verhoogde gebieden aan. Dit is niet goedkoop, maar resulteert in een prachtig ontwerp.

TIP In deze eigentijdse tuin worden kleuren gebruikt om eenheid tussen stoffering en beplanting te creëren.

In deze ecostadstuin, geshowd in 2018 tijdens de RHS Chelsea-bloemenshow, heerste harmonie tussen modernisme en traditionele bloemen.

Deze prairietuin staat vol zachte vormen en tinten.

TIP Deze stijl heeft weinig bestrating, dus zorg ervoor dat de beplanting het hele jaar aantrekkelijk is.

Gebruik kleur optimaal

Niet iedereen houdt van felle kleuren, maar als jij erdoor opleeft, pas buiten dan gerust de kleuren toe die je ook binnen gebruikt. Het verven van muren is een gedurfde stap en werkt meestal het beste in combinatie met de meer architectonische planten.

Hier zijn de verharde oppervlakken fel van kleur. Omdat kleuren opwekkend zijn, kan het zijn dat een dergelijke ruimte je overdag niet uitnodigt om lekker rustig te gaan zitten.

Op een binnenplaats of terrein waar in de loop van het jaar niet veel verandert, zou deze aanpak goed kunnen werken. Overdag is het er vrij statisch, zelfs als je een element met bewegend water zou toevoegen. Maar 's avonds kan hij tot leven komen met lantaarns en kaarsen die zachte, flakkerende schaduwen werpen. De muren, die overdag hard en onverzettelijk zijn, worden 's avonds een verlicht

canvas: het perfecte moment om kleden en zitzakken te voorschijn te halen.

Zelf proberen

- 1 Investeer in kleurtesters. Buiten hebben kleuren een ander effect dan binnen. Controleer altijd hoe ze eruit zien bij zon en bij regen, en in de wintermaanden.
- 2 Verbeter de grond en zorg voor goede drainage. Heb je kleigrond, dan zullen agave en vetplanten niet blij zijn wanneer hun wortels in drassige, koude aarde staan. Maar ze zullen zeker tevreden zijn in grote terracotta potten die je 's zomers buiten neerzet en voor de winter naar een kas of serre verhuist.
- 3 In dit ontwerp blijft de aarde uit het zicht, dus gebruik een mulchlaag van grind (of stenen, leisteen of een gerecycled product) dat bij de harde oppervlakken en muren past.

Felle kleuren en vetplanten roepen een Mexicaanse sfeer op.

Laat planten het werk doen

Het is niet gezegd dat planten die in de ene tuin werken, dat ook in de andere doen. Het kan bij het ontwerpen dan ook lastig zijn om uit de duizenden beschikbare planten een geschikt palet samen te stellen.

Als een naturalistische benadering wat voor jou is, kun je planten in losse groepen over de tuin verspreiden. Er ontstaan dan zachte lijnen waarbij planten de hoofdrol spelen en de bestrating naar de achtergrond verdwijnt.

Deze manier van tuinieren is niet voor angsthasen. Het ziet er misschien natuurlijk en moeiteloos uit, maar het is keihard werken. Je hoeft weliswaar geen vormplanten te snoeien, maar in het voor- en najaar vergt een tuin vol vaste planten veel tijd. En grindpaden fungeren als perfecte kiemplek voor omringende planten. Als je tussen midden en eind zomer even niet oplet, hebben de spoorbloem en bieslelie hun burens volledig overgenomen. Dit is het echte

werk. Het is een tuin waar je hele dagen kwijt bent aan klussen en verwelkte bloemen koppen. Als je dat leuk vindt (en waarom ook niet?), licht dan je terrastegels en plant een prairietuin aan.

Zelf proberen

- 1 Gebruik planten die ook in de winter mooi zijn. Ze hoeven niet groen te blijven, want grassen en vaste planten die 's winters zaadhoofden hebben, zijn ook aantrekkelijk, vooral bij vorst.
- 2 Gebruik planten met verticale accenten (dropplant en kattenstaart) en platte bloemschermen (duizendblad, vetkruid of hemelsleutel) om verschillende vormen toe te voegen.
- 3 Voeg bloembollen zoals alliums toe, hoewel die zichzelf enthousiast uitzaaien.
- 4 Als je voldoende zorg besteedt aan de voorbereiding van de grond, is de beplanting zelfvoorzienend als het om water gaat.

Maak terrassen op hellingen

Terrassen zijn vaak het duurst om aan te leggen en ook het lastigst om goed te ontwerpen. Als je de bestrating op elk terras herhaalt en traptreden naar boven toe breder maakt, lijkt de ruimte groter en dynamischer. De vele vormen van struiken en planten verzachten de harde lijnen en meerdere rustpunten in de vorm van zitplekken maken een tuin goed bruikbaar. Harde materialen kun je het beste door een expert laten aanbrengen. Stenen bestrating kun je eventueel vervangen door houten terrasplanken terwijl je toch eenzelfde soort effect bereikt.

Struiken zijn minder populair sinds prairiebeplanting en vaste planten in de mode zijn geraakt. Maar kleine bomen (meerstammige zijn geliefd bij ontwerpers) en struiken voorzien veel tuinen van structuur. Ze voegen niet alleen volume en textuur toe, waardoor het ritme van terrassen wordt versterkt, maar zorgen ook voor

hoogte en structuur, waardoor de tuin verder lijkt door te lopen.

Zelf proberen

- 1 Zorg met grote planten voor voldoende volume. Hier zijn diverse tropisch ogende planten gebruikt, maar in traditionelere tuinen zijn bijvoorbeeld rodo-dendrons geweldig. Na hun bloei nemen andere planten het over.
- 2 Laat dezelfde bestrating op meerdere plekken terugkomen. Dit ziet er niet alleen visueel goed uit, maar geeft je ook de kans om korting af te dwingen.
- 3 Kies harde materialen in bij elkaar passende tinten.
- 4 Sta stil bij hoe groot een struik of kleine boom gaat worden. Het is verleidelijk om ze dicht bij elkaar te zetten, omdat ze langzamer groeien dan vaste planten. Bedenk dat een struik in zijn eerste levensjaar 'slaapt', in het tweede 'sluipt' en pas in het derde volop groeit.

TIP Bedenk hoe groot en breed struiken uiteindelijk worden en geef ze genoeg ruimte.

De verharde oppervlakken in dezelfde stijl maken van de tuin een geheel.

Pak een kleine ruimte groots aan

Zelfs de kleinste ruimte kan worden omgetoverd tot een groene oase. Het is verleidelijk om in een kleine ruimte veel kleine elementen neer te zetten, maar dit kan een rommelig effect geven. De tuin rechts is een goed voorbeeld van hoe je met grote elementen een kleine ruimte kunt transformeren in een uitnodigende plek.

Hoewel voor de bestrating twee verschillende materialen zijn gebruikt, hebben ze dezelfde tint, waardoor de overgang niet storend is maar een dynamische spanning toevoegt. De schuttingen gaan haast helemaal schuil achter de weelderige, groene beplanting van bijna louter groenblijvers (zelfs de bananenplant, rechts voorin, behoudt in een zachte winter zijn bladeren).

Architectonische beplanting kan statisch zijn, maar de ruimte wordt verlevendigd door speelse sculpturen. De perfect geplaatste banken en kussens met

geometrische patronen in prettige tinten vormen een fijne plek om te zitten en te ontspannen.

Met wat eenvoudige grondspots ziet dit juweeltje er 's avonds net zo mooi uit. Dit is bescheiden tuinieren met een groots effect.

Zelf proberen

- 1 Wees niet bang om in een kleine ruimte verschillende bestratingsmaterialen te gebruiken. Zorg er alleen voor dat de tinten harmoniëren en niet contrasteren.
- 2 Beperk je plantenpalet. In dit soort tuinen geldt dat minder meer is. Deze planten zijn het hele jaar mooi.
- 3 Als je van een tropisch palet houdt, kun je je kamerplanten 's zomers vakantie geven door ze in de frisse buitenlucht te zetten.
- 4 Overweeg om schuttingen zwart te verven. Hierdoor lijken ze te verdwijnen.

TOP TIP Gebruik vormplanten en struiken om structuur en vorm toe te voegen en bestrating te verzachten.

Geef je bezoekers een warm welkom met aanlokkelijke beplanting.

Maak een goede binnenkomer

Voortuinen hebben het zwaar. De meeste mensen lopen er minstens één keer, zo niet twee keer per dag doorheen, 365 dagen per jaar. Niet alleen moet de bestrating praktisch zijn, ook de beplanting moet van goede huize komen, vooral in ons klimaat, omdat we het 's winters lang zonder bloemen moeten doen.

De materiaalkeuze in deze tuin past perfect bij de sfeer van de woning. De lijnen komen terug in de vormplanten. Het geheel heeft een rustige uitstraling en vormt een lust voor het oog.

Hoewel de planten elk jaar een rustperiode doormaken, zorgen de

vormplanten en groenblijvende struiken voor volume en structuur. In het voorjaar hebben bloembollen de ruimte om te schitteren voordat de zomerbloeiers het stokje weer overnemen. Als je denkt dat vormplanten ouderwets en tijdrovend zijn, dan vergis je je. Ze worden al eeuwenlang gebruikt en hoeven echt maar twee keer per jaar te worden geknipt.

Zelf proberen

- 1 Zorg ervoor dat de bestratingsmaterialen passen bij het materiaal van je huis. Natuursteen staat mooi bij oudere

huizen en bij modernere gebouwen kunnen verschillende materialen worden gebruikt.

- 2 Maak (indien nodig) ondiepe treden. Verder geldt voor een standaard trap de vuistregel dat de aantrede drie keer zo diep is als de hoogte van de optrede.
- 3 Voeg structuren en vormen toe. Vormplanten en groenblijvers vormen het frame van elk tuinontwerp. Zonder deze planten is de grond 's winters voor een groot deel onbegroeid.
- 4 Plant voorjaarsbollen. Deze zijn goedkoop en zorgen vroeg in het jaar voor kleurige accenten.

Hoe klein je tuin ook is, er is altijd wel ergens ruimte voor een zitplek.

Deze mini-oase overtuigt met weelderige beplanting en een eenvoudig ontwerp.

TIP Geef geverfde elementen en meubels soortgelijke kleuren om meer eenheid te brengen in een grote ruimte.

Deze ommuurde tuin biedt een gevoel van warmte en privacy.

Werk met muren

Muren rondom een tuin zijn zowel een bron van vreugde als een last. Voordelen zijn dat de tuin is beschermt tegen de elementen en de muren de warmte van de zon vasthouden, waardoor je kunt kiezen uit een breder plantenpalet. Maar het nadeel is dat de muren zodanig overheersen dat je de tuin al snel over het hoofd ziet.

In deze tuin wordt de muur voor een flink deel aan het oog onttrokken door de vele verticale beplanting. Het donkere hout van de bank verzacht het effect en brengt eenheid in het ontwerp. Een kleine ruimte lijkt groter als het licht door bijvoorbeeld een tuinspiegel gereflecteerd kan worden.

De beplanting hier is inmiddels goed dichtgegroeid, waardoor de muren en tuin zijn samengesmolten tot een rustig, eigentijds ontwerp dat niet snel vervelt. De zitplek is

uitnodigend en vormt een heerlijke plek voor een kop koffie in de ochtend of een aperitiefje in het zachte avondlicht.

Zelf proberen

- 1 Beperk het plantenpalet als de randen van de tuin visueel druk zijn. Kies één basiskleur of materiaal, en pas die in verschillende tinten toe, zoals je ook een kamer zou decoreren.
- 2 Creëer een blikvanger om de blik omlaag en de tuin in te trekken. De bank achter in de tuin leidt de blik af van het raam erboven.
- 3 Gebruik geschikte planten. De muren geven veel schaduw en hun ruwe oppervlak staat prachtig bij bladplanten die houden van schaduw, zoals varens met groot blad.
- 4 Werk met verschillende niveaus, waardoor de tuin interessanter wordt en groter aandoet.

Maak ruimte om te socializen

Het kan lastig zijn om een tuin goed te laten werken, maar meerdere lockdowns hebben ons gestimuleerd om steeds meer tijd buiten door te brengen. Tuinen zijn van wezenlijk belang voor ons lichamelijke en geestelijke welzijn. Ze worden vaak bij onze leefruimte betrokken, dus zijn kook- en zitgeelten steeds belangrijker.

In deze tuin links worden de verschillende gebieden verzacht door de beplanting. De zachte blauwtint van de pergola zorgt voor een rustige sfeer, terwijl de klimplanten die eroverheen groeien in de zomer zorgen voor voldoende privacy. Aan de grote tafel is genoeg ruimte om met het hele gezin heerlijk te tafelen. Door de planten in potten om de zitruimte heen kun

je ook makkelijk meer ruimte creëren om nog wat vrienden en familie aan te laten schuiven voor een gezellig samenzijn tijdens lange en warme zomeravonden.

Zelf proberen

- 1 Plaats een pergola om (zeker in de stad) een gevoel van beslotenheid te creëren en verlichting op te hangen.
- 2 Naast de neutrale tinten van terrastegels of planken kun je kleurrijke elementen gebruiken.
- 3 Voeg in de beplanting kleuraccenten toe die overeenkomen met de kleuren van accessoires.
- 4 Zorg ervoor dat alles goed schoon te maken is, zodat een spontane barbecue geen hels karwei wordt.

De lente begint hier

Als tuinier word je in het voorjaar beloond voor de trotsering van de zoveelste winter: de tuin vult zich geleidelijk met bloemen in allerlei kleuren. En als je volgend voorjaar nog meer kleur wilt, moet je nu in actie komen, want het bollenplantseizoen is weer in volle gang.

Voorjaarsbloeiende bollen zijn de makkelijkste planten om te kweken, vooral in potten, omdat je geen honderden bollen nodig hebt om indruk te maken. Na het planten hoef je er de hele winter niet naar om te kijken, tot een paar weken voor de bloei om te controleren of ze dorst hebben.

Ter inspiratie hebben we vier simpele en toch spectaculaire potten samengesteld, met stapsgewijze beplantingsinstructies. Als basis hebben we tulpen gekozen die van midden tot eind lente volop bloeien. Plant ze dit najaar en geniet straks van het spektakel.

FOTO'S JASON INGRAM

In drievoud

Dit avontuurlijke kleurenpalet draait om een trio van tulpen die individueel al mooi zijn, maar samen echt schitteren. Ze bloeien laat en lang.

De hoge, rechtstandige 'Miami Sunset' in het midden fascineert door zijn kleurveranderingen. Hij begint met een stralend magenta met oranje randen, wordt dan karamel- en vervolgens abrikooskleurig, waarna hij sierlijk vervaagt tot oudroze en ivoren tinten. De dieppaarse 'Black Parrot' op dunne stelen vult zijn burens perfect aan.

Wij gebruikten

- 1 8 x *Tulipa* 'Gavota'
- 2 8 x *T.* 'Miami Sunset'
- 3 8 x *T.* 'Black Parrot'
- 4 Pot met steeneffect, doorsnede 40 cm

Gerecycled

Metalen afvalbakken zijn perfect om te worden hergebruikt als mooie, trendy plantenbakken. Dankzij de royale afmetingen kun je voor weinig geld gedurfde composities maken. Potten van ander materiaal in die maat kosten drie tot vier keer zoveel. Zet in de afvalbakken oude plastic potten, zodat je de planten na de bloei gemakkelijk kunt vervangen.

Wij gebruikten

Voorste afvalbak

- 1 12 x *Tulipa* 'Flaming Flag'
- 2 12 x *T.* 'Apricot Beauty'

Middelste afvalbak

- 3 12 x *T.* 'Stunning Apricot'
- 4 12 x *T.* 'Havran'

Achterste afvalbak

- 4 12 x *T.* 'Havran'
- 5 12 x *T.* 'Maja'
- 6 12 x *T.* 'World Friendship'

Pot op voorgrond

- 7 8 x *T.* 'Amazing Parrot'
- 8 Oude afvalbakken in verschillende maten, geribbelde pot met doorsnede 40 cm

In drievoud: deze tulpen in gelijkaardige tinten vormen een elegante compositie.

Gerecycled:
hergebruik
afvalbakken als
stijlvolle, royale
plantenbakken.

TIP Meng je tulpen,
kies dan soorten
met overlappende bloei-
perioden om de totale
bloeitijd te verlengen.

Het regent zonnestralen

De grote, kroezige bloemen van deze tulp staan op korte, dikke stelen, wat ideaal is voor potten op minder beschutte plekken.

Deze tulp kun je het beste als eenjarige behandelen en na de bloei wegdoen, maar de laat-bloeiende dwergnarcis 'Moonlight Sensation' kun je na afloop in een andere pot of in de vollegrond planten, in zon of schaduw. Hij zal zich vermeerderen en elk jaar trouw bloeien met aan elke stengel twee of drie licht geurende bloemen die wekenlang mooi blijven. De eenvoudige terracotta pot verleent deze vrolijke compositie extra warmte.

Wij gebruikten

- 1 10 x *Tulipa* 'Vaya Con Dios'
- 2 20 x *Narcissus* 'Moonlight Sensation'
- 3 Terracotta pot, doorsnede 40 cm

Contrastrijk

Voor deze romantische combinatie van tulpen, blauwe druifjes en anemonen hebben we een geglaazuurde pot met een neutrale kleur gekozen die de aandacht niet van de bloemen afleidt.

Het fluweelachtige, diepe rood van de tulpen wordt versterkt door de intense kleur van de blauwe druifjes en verzacht door het geveerde anemonenloof. De anemonen verlengen de bloeitijd wanneer ze het overnemen van de tulpen en tot in juni bloemen blijven produceren. Plant de anemonen en blauwe druifjes na de bloei in de tuin.

Wij gebruikten

- 1 10 x *Tulipa* 'Lasting Love'
- 2 15 x *Muscari latifolium* (blauw druifje)
- 3 15 x *Anemone coronaria* (De Caen-groep) 'Bordeaux'
- 4 Geglaazuurde pot, doorsnede 36 cm

Het regent zonnestralen: verheug je op de gouden gloed van tulpen en narcissen in het voorjaar.

Contrastrijk: de combinatie van de warmrode tulpen en koele blauwe druifjes is een echte blikvanger.

TIP Na de bloei splitsen de meeste tulpenbollen zich in meerdere kleine bollen die je tijdelijk ergens anders kunt planten tot ze over een paar jaar groot genoeg zijn om weer te bloeien.

Maak een bollenlasagne

Als je bollen in lagen in een pot plant, dan zal die pot in het voorjaar boordevol bloemen staan. Begin onderin met de grootste en laatst bloeiende bollen en eindig bovenin met de kleinere, vroegere soorten. Dat doe je zo:

Bovenste laag

Gebruik bovenin kleine bollen die als eerste zullen bloeien, zoals krokussen, dwergirissen, sneeuwklokjes en blauwe druifjes. Plant er lekker veel, want de grotere bollen eronder zullen er gemakkelijk tussendoor groeien. Dek deze laag bollen (en alle andere lagen) af met 5 cm potgrond. Laat het oppervlak zoals het is, strooi er een laagje split overheen of plant er viooltjes of iets dergelijks, dan ziet de pot er meteen goed uit.

Middelste laag

Middelgrote bollen die in maart bloeien zijn ideaal voor deze laag. Kies bollen als narcissen, irissen en hyacinten. Zet ze ongeveer 3–5 cm uit elkaar.

Onderste laag

Bedek de bodem van de pot met 10 cm potgrond en begin de beplanting met een laag grote, laatbloeiende voorjaarsbollen, zoals tulpen, alliums of anemonen, die in april bloeien. Deze mag je tot 30 cm onder de grond en 3 cm uit elkaar planten.

AAN DE SLAG STAP VOOR STAP Zo pak je het aan

1 Goede drainage is essentieel, want in drassige potgrond gaan bollen rotten. Kies dus een pot met genoeg gaten in de bodem. Vul de pot voor een derde met turfvrrije, universele potgrond.

2 Zet de bollen dicht bij elkaar, maar zonder dat ze elkaar raken. Er passen meer bollen in de pot als je ze in twee of zelfs drie lagen plant, maar zet ze dan verder uit elkaar zodat de bollen onderop ook groeiruimte hebben.

3 Bedek het geheel met meer potgrond en druk aan. Vul de pot tot 3–5 cm onder rand. Je kunt bovenin ook kleurig perkgoed planten, zoals viooltjes, sleutelbloem en/of kleine groenblijvers.

4 Geef royaal water en zet de pot dan gedurende de winter op een licht beschutte plek. Hoe warmer en beschutter de plek, hoe eerder de bollen in het voorjaar zullen bloeien.

Waar te koop?

- Natural Bulbs naturalbulbs.nl
- Sprinklr sprinklr.co
- De Warande sterkebollen.nl
- De Bijenstichting bijenlint-shop.nl
- De Vlinderstichting vlinderstichting.nl

TIP Kies stevige, dikke bollen zonder tekenen van rot en koop ze bij een betrouwbare leverancier.

VOLGENDE MAAND In deel twee van tuinieren met kleur geeft Carol Klein nog meer inspiratie voor tulpen.

Vraag & Antwoord

In iedere tuin loop je wel eens tegen een vraag op – van vragen over plagen, ziekten en de beste planttijd tot het kweken van nieuwe soorten. Wij geven antwoord.

V Waarom zitten er ronde gaatjes in mijn rozenblad?

A Als je goed rondkijkt in de tuin, kom je soms blad tegen, met name bij rozen, waarin bijna ronde gaatjes zitten. Als deze hapjes uit de bladeren van je plant eruitzien alsof ze met een scherpe nagelknipper zijn gemaakt, is de kans groot dat dit het werk is van een vrouwelijke behangersbij. Het stukje uitgesneden blad neemt ze mee naar een gat om de nestcellen voor haar larven te 'behangen'.

Het kleine nest, in een holle stam, muur, gaatje in een schutting of zelfs een gat in de grond huisvest slechts één ei, dat wordt beschermd door een cel die wat wegheeft van een vingerhoedje met een dopje om het af te sluiten.

Nu je weet wie van je rozenstruik een gatenkaas maken, is je interesse wellicht gewekt. Als je goed oplet, kun je soms een bij zien vliegen met een stukje blad tussen de pootjes. Zo kun je meteen bewonderen hoe sterk ze is. In de zomer kruipen de larven uit de eitjes en ze verpoppen gedurende de winter om volgend jaar als volwassen bijen te verschijnen. Zelfs als je niet onder de indruk bent van haar talent als behanger, kun je deze bij vast waarderen als bestuiver van jouw bloemen en groenten. Ze vult namelijk elke nestcel met een voorraadje stuifmeel en nectar terwijl ze je tuin onderhoudt.

V Er zitten bijen in de muur achter mijn hangmand. Wat nu?

A Stukjes blad in het gat in de muur verraden de aanwezigheid van de behangersbij. Kom je ook nog planten in de tuin tegen met gaten, dan is dat nog meer bewijs hiervoor. Laat je hangmand dus hangen om te voorkomen dat je de poppen doodt.

TIP

Lok meer solitaire bijen, zoals behangersbijen, met een bijenhotel om de diversiteit en het aantal bestuivers in je tuin te vergroten.

V Welke struiken en klimplanten kan ik op mijn dakterras zetten?

A Voor je ook maar iets op je dakterras zet: controleer eerst heel goed hoeveel gewicht de constructie kan houden en tel het gewicht van alle plantenbakken, potgrond, planten en mensen mee. Zorg er ook voor dat alle steunen en planten stevig verankerd staan, zodat ze niet kunnen omvallen en verzeker je ervan dat er niets van het dak kan waaien.

Als je dakterras vrij hoog ligt, kan het zijn dat er minder bestui-

vende insecten langskomen. De wind is ook een belangrijke factor om rekening mee te houden – vooral de windstoten.

Wat betreft de planten kun je eigenlijk kiezen wat je wilt, behalve soorten met fijne bloemen of erg grote bladeren die vatbaar zijn voor windschade. Het is waarschijnlijk beter om de grootste en sterkste groeiers links te laten liggen, dus plant liever geen ramblerrozen of wingerd.

***Euonymus fortunei* 'Emerald Gaiety'** heeft licht, windbestendig blad.

Als je voor robuuste planten gaat die tegen een stootje kunnen, kies dan bijvoorbeeld bonte, groenblijvende soorten die het hele jaar voor structuur zorgen. Compacte struikveronica (*Hebe*) is een goede optie die bovendien uitbundig bloeit. *Hebe* 'Nicola's Blush' heeft donkergroen blad met rode randen die in de winter paars worden. Zijn roze bloemen bloeien van het voorjaar tot in de herfst. Ook andere *Hebe*-soorten zijn overigens prachtig.

De kardinaalsmuts *Euonymus fortunei* 'Emerald Gaiety' is ook een prima compacte struik, met witte bladranden die een mooie tint rood kleuren in de winter. Voor geurende bloemen is de half-wintergroene kamperfoelie *Lonicera japonica* 'Horwood Gem' met zijn geel gevlekte blad een aanrader.

V Waarom heeft mijn 'Uchiki Kuri'-pompoeen maar weinig vruchten geproduceerd?

A 'Uchiki Kuri' is een populaire Japanse pompoeensoort. Voor een goede bestuiving en vruchtzetting heeft de plant zowel mannelijke als vrouwelijke bloemen nodig die tegelijkertijd bloeien. Het weer speelt hierbij een belangrijke rol.

In hete, droge zomers (zoals afgelopen zomer) kunnen de planten stress ervaren door de droogte. In dat geval zul je zien dat ze vooral mannelijke en maar weinig vrouwelijke bloemen aanmaken. Dat kan dus de oorzaak zijn van je teleurstellende oogst.

Hetzelfde kan trouwens gebeuren tijdens een koele, natte zomer. Hoewel pompoeenen veel water nodig hebben bij de wortels, hebben ze ook veel lange, warme dagen nodig om hun vruchten te laten rijpen.

De smakelijke 'Uchiki Kuri'-pompoeen heeft zon en genoeg water nodig voor een goede oogst.

V Onze yucca heeft eindelijk gebloeid! Heeft hij nu nog speciale verzorging nodig?

A Geniet gewoon van de bloemen en laat ze lang genoeg zitten om complimentjes te oogsten van bezoekende tuiniervrienden. Daarna, zodra de bloemen beginnen te verwelken, verwijder je de bloemstengels aan de basis om de plant mooi te houden. Gebruik eventueel een snoeischaar met een lang handvat en pas op met het scherpe blad.

Volwassen yucca's kunnen hoge, spectaculaire bloemstengels produceren.

V Zijn er eigenlijk pruimenbomen in treurvorm te koop?

A Om een 'treurboom' te maken, heb je een treur-'sport' nodig of een natuurlijke mutatie. Deze zijn zeldzaam, omdat ze in het wild weinig waarde hebben. Aangezien er meer kersenbomen worden gekweekt dan pruimen, zijn er meer kersensporten verkrijgbaar als treurvorm. Als je goed zoekt en wat geluk hebt, kun je echter mogelijk de treurpruim 'Warwickshire Drooper' tegen het lijf lopen, met zoete vruchten en een gele schil.

V Waarom krijg ik geen walnoten- en hazelnotenogst?

A Walnoten zijn soms laat, houden niet van een erg koude standplaats en wellicht groeien er aan een boom alleen mannelijke bloemen. Hazelaars zouden echter al van jongs af aan regelmatig oogst moeten leveren. Ze zijn deels zelfbestuivend, maar doen het beter in gemengde groepen. Misschien is de standplaats te droog? Verspreid ook eens wat houtas aan de voet. Dit beetje extra voedingsstoffen helpt vaak.

Hazelaars geven gewoonlijk veel oogst, zolang het niet te droog is.

V Welke bollen groeien in een balkonbak in de schaduw?

A Het beste kun je gaan voor kleine soorten voor een plekje op het noorden. Kleine narcissen, zoals de lichtgele *Narcissus* 'W.P. Milner' en de witte 'Snow Baby', of roze *Cyclamen coum* zullen het goed doen. Ook blauwe druifjes (*Muscar*) zijn verkrijgbaar in meer kleuren dan blauw, zoals de witte en donkerpaarse 'Grape Ice', de roze 'Pink Sunrise' en de gele en paarse 'Golden Fragrance'.

Geef schaduwplekken in het voorjaar kleur met de dwergnarcis 'W.P. Milner'.

Verwijder wilde scheuten onder de grond, aan de wortels, om hergroei te voorkomen.

V Moet ik de wilde scheuten aan mijn roos afknippen?

A Rozen worden gewoonlijk geoculeerd (een vorm van enten) op een onderstam. Soms sturen de wortels van deze onderstam nieuwe scheuten omhoog. Deze zogenaamde wilde scheuten hebben andere bladeren en bloemen dan de rest van de plant. Als je ze laat groeien, nemen ze uiteindelijk de hele plant over. Volg een wilde scheut dus terug tot waar hij ontspruit aan de wortel en knip hem af.

V Mijn groentebed is erg klein. Is gewasrotatie ook dan nog nodig?

A Deze vraag krijgen we heel vaak! Groenten kweken in een kleine ruimte is namelijk ontzettend populair. Maar bedenk dat een vorm van gewasrotatie zelfs bij weinig ruimte meestal wel mogelijk is. Het is niet nodig om je aan een strak schema te houden, zeker als je slechts wat groenten kweekt die bij jou en je gezin geliefd zijn. Vaak kweek je dan te weinig soorten om volop gewassen af te wisselen.

Praktisch gezien betekent dit het volgende: is jouw moestuinbed 1,5 x 1,5 meter groot, dan kun je eenvoudig 'roteren' door ervoor te zorgen dat twee nauw verwante soorten groenten niet twee jaar achter elkaar op dezelfde plek staan. Als je op deze manier je groenten afwisselt, zou dat prima moeten werken.

Ook in een klein groentebed kun je – zij het beperkt – aan gewasrotatie doen.

Kies bij voorkeur een appelsoort die het in jouw omgeving bij anderen ook goed doet.

V We willen een nieuwe appelboom planten. Kunnen de bomen van onze burens als bestuivers dienen?

A Voor succesvolle bestuiving moeten de meeste appelbomen een andere appelboom uit dezelfde bestuivingsgroep in de buurt hebben die tegelijkertijd bloeit. Ze moeten grofweg in elkaars zicht staan. Wanneer je een soort kiest, helpt het als je weet welke soorten je burens hebben staan.

Als die stevast een goede oogst opleveren, dan zullen die soorten het bij jou ook goed doen.

Kijk verder ook in je omgeving om te zien welke appelbomen het er goed doen. Een lokale appelsoort voelt zich helemaal thuis in jouw omgeving en vergroot de kans op een goede bestuiving.

V Hoe maak ik lang gras aantrekkelijker voor insecten?

A Om de waarde voor de natuur en diverse insecten te vergroten, kun je kleine ratelaar (*Rhinanthus minor*) in je gazon zaaien. De beste tijd daarvoor is in het najaar. Maai het gras kort voordat je zaait, zodat de zaden contact met de grond kunnen maken. Is je grasmat erg dicht, maak het dan met een vork wat ruwer. Kleine ratelaar dringt de groei van het gras terug, waardoor andere planten de kans krijgen zich te vestigen. Zaai of plant bijvoorbeeld fluitenkruid, moerasspirea en dagkoekoeksbloem.

Kleine ratelaar wordt ook wel de 'meadow maker' genoemd, omdat het ruimte maakt voor weidebloemen.

V Hoe krijg ik mijn boerenhortensia met platte bloemschermen aan het bloeien?

A Boerenhortensia's met platte bloemschermen bloeien beter als je ze elk jaar een snoeibeurt geeft. Doe dat echter niet nu, maar wacht tot begin voorjaar. Knip dan twee of drie van de oudste takken tot de grond terug. De plant maakt vervolgens nieuwe takken aan die weer zullen gaan bloeien. Maar knip niet de hele plant terug tot de grond, anders bloeit hij pas weer het jaar erna. Na de bloei kun je alle zwakke takken verwijderen.

Om de bloei extra te ondersteunen, kun je begin voorjaar ook een kaliumrijke mest geven, zoals tomatenmest. Geef geen mest die rijk is aan stikstof, want dan krijg je meer blad dan bloemen.

Bedek de vochtige grond in het voorjaar tot slot met een dikke mulchlaag (bijvoorbeeld van compost) van 5 tot 10 cm om vocht in de grond beter vast te houden, aangezien hortensia's steeds genoeg water moeten krijgen.

Snoei boerenhortensia's jaarlijks in het voorjaar voor een goede bloei.

V Hoe kom ik van de kruipende boterbloemen in mijn borders af?

A Kruipende boterbloemen houden van vochtige grond, vooral klei, en verspreiden zich via hun ondergrondse wortelstokken, zaden en zelfs via wortelende stukken stengel. Schoffelen of opgraven helpt, maar dit is een kwestie van lange adem: jij moet het langer volhouden dan de plant.

Een oplossing voor de korte termijn is om de planten met wortel en al uit te graven en

de drainage van de grond te verbeteren. Vermeng het met veel compost en scherp zand eind voorjaar of in het najaar. Dit maakt de grond minder aantrekkelijk voor de boterbloem om in te wortelen.

Herplant je vervolgens je originele planten, controleer dan ook meteen of er geen boterbloemresten tussen hun wortels verstopt zitten, om te voorkomen dat ze terugkomen.

Je kunt je boerenjasmijn in principe drastisch snoeien, maar er is geen garantie op succes.

V Overleeft mijn boerenjasmijn het als ik hem terug snoei van 6 m naar 15 cm?

A Het zo drastisch terug snoeien van je boerenjasmijn (*Philadelphus coronarius*) is een flinke klus. Het is echter zeker mogelijk, ook al is het niet ideaal en er is ook geen garantie dat je plant hierna weer goed zal gaan groeien.

Wat kun je doen om het risico te verkleinen dat hij het loodje legt na de snoei? In de eerste plaats: hoe minder je terug snoeit, hoe beter. Het is zelfs al een verbetering voor zijn overlevingskansen als je tot 'slechts' 30 cm boven de grond snoeit.

Wacht overigens met het snoeien tot februari of maart. Als je nu snoeit, ontstaat er mogelijk al nieuwe aangroei die vervolgens in de winter door de kou beschadigd kan raken. Door eind winter te snoeien moet je echter ook nog een jaar wachten voor je de eerste bloemen krijgt. Geef je boerenjasmijn na de snoei een goede mulchlaag van compost.

V Waarom zitten er bruine vlekken op mijn appels?

A Kleine, bruine vlekjes op de schil en door het vruchtvlees duiden op een afwijking genaamd kurkstip. Dat wordt veroorzaakt door een gebrek aan calcium. Voed de appelboom volgend jaar vanaf juni met een bladbemesting van calciumnitraat en geef tijdens droogte regelmatig water.

Lupines zijn sterk groeiende planten die al snel grote pollen vormen.

V Wat is de beste manier om lupines te delen?

A Het is voor de meeste vaste planten gebruikelijk dat je de planten opgraft en de kluit in stukken deelt (meestal door twee tuinvorken rug aan rug van elkaar weg te duwen). Maar dat is best een zware klus en zeker met lupines werkt dit niet zo goed. Die hebben namelijk maar weinig wortels.

Het is in dit geval eenvoudiger om de kluiten op te graven en ze in een emmer water te zetten om de grond zachter te maken. Zodra de wortelkluiten wat meer gewassen zijn, zie je beter wat je doet en kun je van buiten naar binnen stukken afbreken (of eventueel afsnijden met een mes).

Toch is ook dit niet de beste methode. Zet de wortelkluit in de herfst in een diepe pot en zet die in de koude kas. Haal dan in het vroege voorjaar wat jonge groeischeuten uit de kroon, zet die in een pot en laat ze in de koude kas verder groeien tot je ze kunt uitplanten.

Graaf de kruipende boterbloemen regelmatig uit om hun verspreiding tegen te gaan.

Crataegus laevigata 'Paul's Scarlet' is gewoonlijk een zeer winterharde, betrouwbare meidoorn.

V Kan ik een nieuwe boom planten op de plek waar pas daarvoor eentje is gestorven?

A Wat ontzettend balen van je vorige boom. Controleer echter voor je hem uitgraaft of hij echt dood is. Dat doe je door de stam stukje bij beetje af te snijden met een mes. Als het binnenste helemaal bruin is en niet groen, dan is hij inderdaad gestorven.

Dit maakt uit voor wat je met deze plek kunt doen. Is de boom echt dood, graag hem dan niet alleen uit (met zoveel mogelijk wortel), maar plant er ook niets uit dezelfde familie als je eerdere

boom. Heb je bijvoorbeeld een meidoorn gestaan, dan kun je beter niets planten uit de *Rosaceae*-familie. En dat is helaas een omvangrijke familie, met leden als lijsterbessen, rozen, dwergmispels, appels, peren en kersen.

Controleer ook de wortels op tekenen van schimmelziekten, zoals honingzwam of fytoftora. Als die aanwezig zijn, beperkt dit nog verder wat je er kunt planten.

V Waarom waren mijn dahlia's dit jaar sterker van kleur?

A De intensiteit van de bloemkleur kan variëren van jaar tot jaar, en de belangrijkste factor hierbij is het weer. De verandering van kleur is vaak vrij subtiel, maar de lichtintensiteit kan verschillen veroorzaken. Wanneer de bloemen nog maar net openen, zijn ze het felst gekleurd.

De kleurintensiteit van dahlia's kan per seizoen verschillen.

V Kan ik bladaarde in een geweven plastic puinzak maken in plaats van in een bladkooi?

A Zelf bladaarde maken van gevallen herfstbladeren is eenvoudig. Je geweven plastic zak zou goed genoeg moeten zijn en er komt genoeg lucht in. Misschien dat hij zelfs wat te veel uitdroogt als hij op een windere plek staat. Het proces werkt ook zonder veel lucht, maar voldoende vocht en lucht versnellen het afbraakproces wel.

Herfstbladeren hebben gewoonlijk een jaar of langer nodig om bruikbare bladaarde te worden, maar je kunt het proces versnellen door de bladeren eerst fijn te maken. Verspreid ze over een gazon en ga er dan met de grasmaaier overheen. Zo wordt het blad niet alleen fijner, maar komen er ook grassprietjes bij. Die werken als een versneller bij het composteren. Ook door het blad vochtig te maken met wat restjes bier en wijn heb je sneller bladaarde.

Wormen, schimmels en micro-organismen maken bladaarde van herfstbladeren.

Deze prachtige bloeiers zorgen voor sfeer Verwonder je met verwilderingsbollen

Alles voor je
(moes)tuin vind je
op DEZADEN.NL

Plant nu voorjaarsbloeiers

DEZADEN

www.dezaden.nl [f](#) [t](#) [i](#)

JOUW SNOEI- MAAND

Frances Tophill laat zien hoe je een *Hebe* snoeit om windschade bij topzware struiken te voorkomen.

Het najaar is onmiskenbaar in volle gang, en dat zie je goed aan de meeste de planten. Veel processen in een plant worden namelijk niet geactiveerd door lagere temperaturen, maar door de kortere dagen. Naarmate de nachten lengen, komen herfstactiviteiten op gang, zoals het vormen van de bloemknoppen voor volgend jaar. En zodra de temperaturen dalen, verkleuren de bladeren. In het algemeen ziet de tuin er niet optimaal uit. Een hoopje bladeren hier, wat geknakte bloemstengels daar. Maar door de roodbruine rommel heen valt nog steeds schoonheid te ontwaren, vooral op bedauwde ochtenden vol glinsterende spinnenwebben. Het is de moeite waard om late zomerbloemen regelmatig te koppen. Ook is nu de tijd om planten op de koude wintermaanden voor te bereiden. Door voor de eerste najaarsstorm topzware takken uit windgevoelige planten te verwijderen, bescherm je waardevolle planten, rozen bijvoorbeeld. Dit is ook de belangrijkste periode om grotere bomen te snoeien die 's zomers zouden gaan bloeden. En overweeg ook om alvast bessenstruiken te snoeien.

Als je dahlia's kopt, blijven ze tot de eerste vorst bloeien.

Snoei deze planten nu ook

Dun deze maand overvolle delen van bepaalde bomen uit en snoei planten die je gaat verhuizen of splitsen terug. Daarmee verzacht je de overgang voor de plant en vergemakkelijk je de klus.

BERK Wil je de kruin van een berk uitdunnen of lage takken weghalen om de stam beter te zien, doe dat dan nu, omdat hij nu minder zal bloeden.

WILDE WINGERD *Parthenocissus* is een echte vrijbuiters, dus snoei hem tussen nu en december. Bewaar wat stengels om winterkransen te maken.

DAHLIA Kop regelmatig om de bloei te verlengen. Let op: haal alleen de puntige uitgebloeide bloemen weg (rechts) en niet de afgeronde knoppen (links).

VLINDERSTRIJK Als een in de lente gesnoeide (vlinder)struik of een hoge rozenstruik onbeschut staat, kort hem dan in om windworp te voorkomen.

Bind leibomen, struiken en klimmers aan.

Blijf naast klimplanten ook leifruit en andere leiplanten en -bomen aanbinden. Controleer tijdens deze klus ook meteen of alles stevig aan de steunen vastzit, zodat er bij stormachtig weer geen loszittende of lange takken zullen afbreken.

Snoei bladverliezende grassen nu niet, dan kun je in de winter van hun pracht genieten.

X BLADVERLIEZENDE GRASSEN Deze sterven nu af en kleuren goudbruin. Maar laat ze in de winter staan om de wortelhalzen tegen rotting te beschermen. Knip ze pas in het voorjaar terug.

X GROENBLIJVENDE GRASSEN Deze hoeft je helemaal niet af te knippen.

X LAVENDEL Snoei deze en andere mediterrane struiken nu niet, want de snijwonden zijn 's winter gevoelig voor vorst en koude wind.

X ROZEN MET MOOIE ROZENBOTTELS Rozenbottels zijn decoratief en voedsel voor vogels.

X GROENBLIJVENDE HEGGEN Het is veiliger om deze nu niet meer te snoeien, behalve (als het echt moet) zeer sterke soorten, zoals taxus.

Een volwassen *Hebe* licht snoeien

Struikveronica (*Hebe*) is een mooie groenblijvende struik die een mooie groene achtergrond vormt, maar soms ook andere tinten aanneemt – vooral wanneer de plant uitloopt. In tegenstelling tot veel andere groenblijvers heeft een *Hebe* ook mooie, bestuivervriendelijke bloempluimen,

in paarse, roze of witten tinten. Een sterke, volwassen struikveronica op een beschutte plek kun je nu licht snoeien, maar snoei jongere exemplaren niet: de snijwonden zijn vorstgevoelig. Snoei niet te fanatiek en stap regelmatig achteruit om je werk te beoordelen.

De bloemen van *Hebe* zijn bijenmagneten – blijf ze koppen om de bloei te verlengen.

Stap voor stap

1 Bekijk de plant goed om te beslissen of je hem nu moet snoeien en zo ja, wat precies. Is het een volwassen struik? Staat hij beschut en is er dus minder kans op vorstschade? Heeft hij zieke of beschadigde takken? Verdrukt hij andere planten?

2 Verwijder verwelkte bloemen waaraan bestuivers niets meer hebben. *Hebe* bloeit lang, dus sommige bloemen zijn verwelkt, terwijl andere nog in de knop zitten. Als je de verwelkte exemplaren afknijpt, dan zal hij langer bloeien.

3 Snoei licht en weloverwogen, één tak tegelijk. Je bent niet aan het vormsnoeien, maar je kunt wel alle takken weghalen die te lang zijn en de struik uit model halen. Verwijder ook zieke of beschadigde takken.

Verzorg je takkenschaar

Onderhoud een takkenschaar zorgvuldig, zodat hij beter knipt, lang meegaat en, heel belangrijk, je planten beschermt. Een scherp snijblad is essentieel voor strakke, schone sneden die goed genezen. Na het snoeien van een plant zou je de snijbladen moeten desinfecteren om verspreiding van ziekten te voorkomen. Bewaar de schaar altijd op een schone, droge plek en wrijf hem regelmatig in met olie om roest te voorkomen.

Maak een takkenschaar na gebruik schoon en ontdoe hem van kleverig plantensap.

Ook zo snoeien

Ook andere struiken hebben in deze periode een vergelijkbare lichte snoei nodig om ze in toom te houden. Bijvoorbeeld:

■ **Rozen** – Kort de topgroei in en verwijder dode en zieke takken, vooral als je van plan bent de plant te verhuizen. Kop eventuele late bloemen, tenzij je rozenbottels wilt.

■ **Vlinderstruik** – Verwijder verwelkte bloemen en snoei topzware takken die andere planten verdrukken.

Hebe

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Bloei												
Snoei												

VOLGENDE MAAND Focus op wintersnoei.

Marcelle van Houtum

Marcelle kreeg haar passie voor groen en tuinieren met de paplepel ingegoten. Ze is namelijk onderdeel van familiebedrijf Kwekerij van Houtum en Bio-Kultura, prachtig gelegen op de Utrechtse Heuvelrug. Dit jaar vertelt deze echte kenner wat haar favoriete planten zijn, hoe hiervoor te zorgen en hoe ze te vermeerderen.

Bedankt!

Marcelle schreef een jaar lang deze prachtige en handige rubriek voor ons. Dit is alweer de laatste! Bedankt voor alle nuttige en interessante plantentips, Marcelle!

Plantportret

Chrysanthemum 'Dernier Soleil'

Chrysant

Hoogte: 75 cm

Kleur: oranje-geel

Bloeitijd: augustus-november

Standplaats: zon

Laatste zon

In eerste instantie was ik niet zo'n fan van chrysanten. Ik vond ze een beetje 'geunsteld' en over het algemeen houd ik meer van weelderige planten. Deze chrysant heeft me echter doen veranderen van mening, want ik vind 'm prachtig! 'Dernier Soleil' betekent de laatste zon en dat is wat mij een betreft een heel passende naam. Wanneer de meeste kleur begint te verdwijnen in je tuin, schittert deze *Chrysanthemum* je nog tegemoet met oranje-gele bloemen.

Insectentrekker

Deze chrysant begint in augustus met bloeien en doet dat zo'n beetje tot november. Niet alleen fijn voor jou als tuinder, zo'n laatbloeier, maar ook de insecten profiteren ervan. De plant bloeit rijkelijk en op de bloemen komen allerlei verschillende vlinders en bijen af. Zo'n levende tuin in de herfst is wat mij betreft echt een pré. En voor de regenachtige herfst-dagen kun je ook een paar bloemen plukken voor binnen, want de stengels doen het ook prima op de vaas.

Plek in de tuin

De naam doet het al vermoeden; deze *Chrysanthemum* staat graag op een (grotendeels) zonnige plek in de tuin waar deze tot zo'n 75 cm hoogte groeit. De plant heeft een 'bos-sige' groeiwijze en maakt allemaal vertakkingen aan. Ik vind deze chrysant persoonlijk het beste tot z'n recht komen als er een flinke bos ontstaat. Plant er daarom in ieder geval drie, maar liever nog vijf bij elkaar in een groep. Je zult er ongetwijfeld vrolijk van worden, ook als je net als ik geen chrysantfan was.

Goed voorbereid de herfst in

De oogst van fruit, noten en zaden stroomt binnen en in de tuin zijn de voorbereidingen voor volgend jaar al in volle gang. Met deze hulpmiddelen doe je dit allemaal in stijl.

Nagelborsteltje

Nu is een flinke modderrand onder je nagels iets wat er toch een beetje bij hoort op de Gardeners' World-redactie, maar wij kunnen ons zo voorstellen dat het niet overal op prijs gesteld wordt. Voor al die feestdagen willen we er daarnaast mooi opgepoetst voor de dag komen. Daar is deze nagelborstel ideaal bij.

Zachte handen voor de tuinier

Liters gaan er doorheen bij ons tuiniers: handcrème. Met schoon geschrobde nagels door het borsteltje zijn ook onze handen zelf aan de beurt. Deze crème ruikt heerlijk en is speciaal geselecteerd voor tuindershanden.

Tuinklompen

In de herfst is de kans dat je op blote voeten naar buiten huppelt om te gaan tuinieren een stuk kleiner. De kans op regen is daarentegen groter, en hoe blij we daar als tuiniers ook mee zijn na weer een abnormaal droog seizoen, is het minder leuk om modder mee naar binnen te lopen. Daar zijn deze tuinklompen de oplossing voor. Je schiet ze makkelijk aan en uit, waardoor ze al snel een plekje naast de deur veroveren. Ze zijn niet alleen ideaal voor snelle klussen in de tuin, maar je tuiniert er met gemak een hele dag op. Het voetbed is stevig en draagt prettig, en door de textuur van de zolen is uitglijden in de modder iets uit het verleden.

"Oogst je eigen zaden"

Handschoenen

Hoe kouder het wordt, hoe harder onze handschoenen ons roepen. Het leuke aan deze handschoenen, is dat ze zachter worden van handcrème. Dus onze schoongeborstelde, zachte crèmehands blijven zo niet alleen mooi, ze houden onze handschoenen ook nog eens soepel.

Groenteborstel

Trots je oogst naar binnen brengen slaat nog weleens om naar gezocht wanneer je alles nog moet ontdoen van zand en modder voor het verwerkt kan worden. Een zachte groenteborstel zoals deze zorgt ervoor dat je makkelijk glanzend schone groenten verwerkt, zonder ze te beschadigen. Zo geniet je enorm van je moestuinmaaltijd, zonder dat knarsende zandgevoel tussen je tanden.

Bollenplanter

Bollen planten is onze favoriete en belangrijkste herfstklus. We genieten enorm van het hele proces. Van de voorpret bij het winkelen en zoeken naar die biologische juweeltjes, tot het jubelend uitpakken van ons postpakket. Zelfs de eerste twintig bollen gaan nog lachend de grond in, maar na een tijdje beginnen we het gehurkt werken toch wel wat te voelen. Deze bollenplanter van de RHS (Royal Horticultural Society) maakt ook het planten van grote hoeveelheden bollen een leuk klusje. Wij zijn fan!

“Bollen planten is onze favoriete en belangrijkste herfstklus.”

Zadenzakjes

We oogsten niet alleen uit de moestuin dit seizoen, ook zaden verzamelen we als ijverige eekhoorns, voorbereidend op de herfst en winter. In onze tas hebben we daarom altijd deze zadenzakjes, en een potlood. Waar we dan ook langskomen, er kan geoogst worden! Van mooie lathyruszaadjes die een pluktuinexpert ons toestopt, tot stokrozen die zichzelf uitzaaien naast de bushalte: alles krijgt zo een plekje in onze tuin.

Betuwse plukhoenderik

Wij houden enorm van ambachtelijke producten met en historie. Deze mand heeft daarom ons hart veroverd. Hij is heel erg mooi, en erg functioneel. Je hangt hem makkelijk met een haak aan je ladder, en vult hem dan – van oudsher – met appels. Vandaar dat dit een echt Betuwse mand is. Nu vullen wij hem graag met van alles en nog wat: van appels tot walnoten, van uien tot haardhout. Hij misstaat namelijk ook niet naast de open haard.

Waar wacht je nog op?

Je weet nu welke materialen je nodig hebt en wat je waar gaat planten. Tijd om te beginnen. Schaf je materialen aan in de webshop van De Wiltfang of breng een bezoekje aan de showroom.

De Wiltfang
Industrieweg 7
3738JW Maartensdijk
www.dewiltfang.nl

De Wiltfang®
Natuurlijk voor tuinliefhebbers

Cadeau bij een jaarabonnement: Tuinieren met Monty Don

Hét Nederlandstalige tuinhandboek van Monty Don, waarin hij zijn kennis, adviezen en passie deelt met prachtige foto's en heldere persoonlijke teksten. Lees in maar liefst 440 pagina's hoe je per seizoen aan de slag gaat in jouw tuin. Een heerlijk naslagwerk waar je levenslang plezier van hebt!

Cadeau
t.w.v. €39,99

Gardeners'
World magazine

**Ontvang 12x
Gardeners' World
+ Tuinieren met
Monty Don van
€123,87 voor**

62,50

- ✓ Praktische uitleg om lekker te gaan tuinieren
- ✓ Inspiratie en tips wat je nú in de tuin kunt doen
- ✓ Altijd de duurzame oplossing: tuinier met de natuur

Ga naar:

www.gardenersworldmagazine.nl/montydon
of bel +31 (0)24 2027827

Deze actie is geldig t/m 24 oktober 2022 of zo lang de voorraad strekt. Je abonneert tot wederopzegging en voor ten minste de actieperiode van 12 nummers. Na afloop van de actieperiode geldt de reguliere abonnementsprijs en is het abonnement per maand opzegbaar. Opzeggen is heel eenvoudig en kan via onze klantenservice. Het tuin bollenpakket wordt rond 10 oktober thuisbezorgd.

INSPIRATIE

Mis je kleur in de tuin? Is je tuin net niet die beschutte plek die je voor ogen had? Elke maand lees je hier alles over slimme tuinontwerpen, mooie bloeiers en tips om van je tuin een paradijs te maken.

Deze maand

- 70 Het hele jaar door kleur**
Carol vertelt je alles over het kleurgebruik in de tuin.
- 76 Oogsten in elk seizoen**
Er valt in elke tijd van het jaar iets te oogsten uit je moestuin.
- 80 Mix & match**
Vang de herfstfeer in stijlvol samengestelde bloempotten.
- 85 Inheemse held**
Het ruig klokje stelt zichzelf voor.
- 86 Waar moet ik beginnen?**
Deel 2: Planten in het najaar.
- 91 Alles over kamerplanten**
Geef je woonkamer wat glamour met een *Medinilla*.
- 86 Bekoorlijke bekerplanten**
Nepenthes zijn ontzettend interessante vleesetende planten.

NIEUWE SERIE

Het hele jaar door kleur

In deze eerste aflevering van een driedelige serie vertelt **Carol Klein** over de kunst van kleurgebruik in de tuin. Deze maand legt ze uit hoe je kleuren in elk seizoen effectief inzet.

*“Het is herfst.
Het palet is zacht,
kleuren schuiven
naar elkaar toe en
verschillen worden
minder duidelijk.”*

Een van de eerste dingen waar we als tuiniers aan denken, is kleurgebruik, zowel in nieuwe als bestaande tuinen. Sommige mensen blijven standvastig bij hun oorspronkelijke kleurkeuzes, terwijl anderen aanpassingen maken naarmate ze hun tuinen en de planten beter leren kennen.

Kleuren kunnen de sfeer van een tuin bepalen. Ze stralen rust uit of creëren een levendige spanning. Soms nemen we heel bewust beslissingen, soms zijn onze keuzes eerder onbewust.

Maar een van de factoren die onze kleurenkeuze bepalen, is het seizoen. Op het moment dat ik dit schrijf, is het leven in onze tuinen vertraagd, hangt het najaar in de lucht en moeten we ons eraan overgeven. Het

palet is zacht, kleuren schuiven naar elkaar toe. Verschillen worden minder duidelijk. De tinten zijn warm en subtiel. Tussen roestbruin, oker en gedempte aardekleuren zien we hier en daar nog wat felgeel en oranje. Zelfs de groene tinten zijn milder.

Ook in de winter blijven kleuren belangrijk, maar wordt het palet bijna monochroom: zwart, wit en grijs, aangevuld met bruine en roodbruine tinten van schors en takken, wat fonkelende bessen en het diepe blauwgroen van groenblijvers.

In het voorjaar draait alles om het ontwaken, nieuwe en zuivere kleuren, het geel van narcissen, het blauw van wilde hyacinten. En dan ineens is het zomer met zijn caleidoscoop aan kleuren.

NAJAAR

Het najaar omringt je. Je kunt niet terug, je zit er middenin vanaf het allereerste roodbruine blad dat naar de grond dwarrelt. Uiteindelijk word je opgenomen in het seizoen. Aan de ene kant zorgen herfstasters voor zachte wolken blauwpaars en wit, aan de andere kant komen de felgekleurde margrietachtigen binnenmarcheren: schitterend gele rudbeckia, zonnekruid met roodbruine tutu's en bronskleurige hartjes.

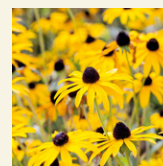
Allemaal zonnige margrietachtigen en de echte zonnebloemen, *Helianthus*, tonen hun glimlachende gezichtjes. Mijn favoriet is *Helianthus* 'Lemon Queen' vanwege zijn meegaande karakter en lange stelen met mooie bloemen vol citroengele bloemblaadjes rond een donker hart.

Het oranjegeel van de rudbeckia schittert door het omringende loof dat zich hult in herfsttinten. Deze plant is gemakkelijk te kweken in elke redelijk drainerende grond, maar heeft een hekel aan droogte. Werk dus voor het planten veel organisch materiaal door de grond en mulch regelmatig. Hij oogt mooi naast de contrasterende kleuren van *Lythrum salicifolia* of *Verbena bonariensis*, en bij andere warme tinten van bijvoorbeeld zonnekruid, *crocsmia*'s of felgekleurde dahlia's. Probeer ook andere vaste rudbeckiasoorten met verschillende hoogten en eenjarige mengsels, zoals 'Rustic Dwarfs'.

Het effect van een kleur wordt beïnvloed door de hoogte en het volume, dus waar de kleur zich bevindt en hoeveel we ervan zien. De opvallendste kleurverandering nemen we nu waar bij de grootste planten in de tuin, de struiken en bomen. Wanneer we het hebben over herfstkleuren, verwijzen we meestal naar de verkleurende bladeren aan bomen. Kleuren zijn nu zacht en warm – roestbruin, amber, donkerrood en brons. Alles komt tot rust. De oogverblindende rode, feloranje en magenta kleuren van hoogzomer zijn allang vervaagd. Het palet is nu weliswaar beperkter, maar veel dieper en heel subtiel.

SEIZOENSSTERREN

■ *Rudbeckia fulgida* var. *deamii*

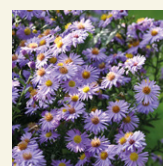
Gloedvolle, goudkleurige margrietachtigen met donkere hartjes. Het geel is niet schel, maar lijkt zich te hebben volgezogen met de laatste druppels

zonnewarmte. De plant breidt zich uit bij de wortels, dus hij vormt al snel pollen met zich vertakkende stengels en elke vertakking loopt uit in een bloem.

Bloei Aug-okt

Hoogte x Breedte 60 cm x 45 cm

■ *Symphyotrichum* 'Little Carlow'

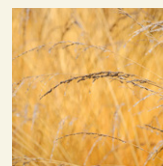

Grote pluimen van margrietachtige blauwe bloemen met helderrode of gele hartjes en mooie bloemblaadjes op lange stelen. Zelfs op een winderige plek blijven de

sterke stelen zonder steun overeind. Deze aster botst of misstaat nooit, en verandert agressieve concurrenten in perfecte partners. De wolken blauwe bloemen voorzien vlinders die in het najaar uitkomen van de broodnodige nectar.

B Aug-okt **H x B** 90 cm x 45 cm

■ *Molinia caerulea*

Alle pijpenstrootjes zijn in het begin blauw, paars of groen, maar kleuren in het najaar allemaal goud. Het effect van deze late gedaanteverandering valt vooral op bij dageraad

of avondschemering. De stengels en zaadhoofden gloeien dan alsof ze in licht gedoopt zijn. *M. caerulea* arundinacea 'Windspiel' doet zijn naam eer aan wanneer hij in een briesje speels heen en weer wiegt.

B Aug-okt **H x B** 1,2 m x 60 cm

Carol geniet van de subtiel herfstkleuren op Glebe Cottage.

“ Nieskruid heeft 's winters het toneel voor zichzelf... Bloaide het 's zomers, dan zouden we er waarschijnlijk overheen kijken. ”

WINTER

Nu de temperaturen zakken en de dagen korter worden, vervagen de kleuren. Sommige veranderingen voltrekken zich subtiel, andere van de ene op de andere dag.

Tussen de grijze en bruine tinten die nu overheersen, verspreidt zich het bleekgroen, felgroen, oranje en paars van (korst)mossen over stenen en stronken. Die kleuren worden weerspiegeld in de bloemen van de toverhazelaar, die eruitzien als zijden lintjes, door een fee aan de takken geknoopt.

Bijna alle winterbloeiende struiken hebben geurende bloemen en bijna al deze bloemen zijn klein. Ze voegen dotjes kleur toe, bijna onzichtbaar in de winterse zwaarmoedigheid. Daphne, viburnum, skimmia en vleesbes hebben allemaal kleine bloemen in onopvallende, lichte tinten.

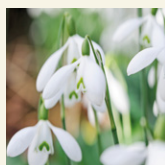
De lagere winterbloeiers zijn beter te zien. De mooie bloemen van de Iris unguicularis vormen paarse spikkels en het nieskruid heeft 's winters het toneel voor zichzelf, waardoor zijn subtiele kleuren goed zichtbaar zijn. Bloaide het 's zomers, dan zouden we er waarschijnlijk

overheen kijken. Dit geldt ook voor zijn broertjes Helleborus foetidus en Helleborus argutifolius met hun appelgroene bloemen die afsteken tegen het donkergroene loof.

Met uitzondering van berken die nog steeds hun oude, roodbruine bladeren dragen, hebben bladverliezende bomen kale takken. Maar daarvoor kunnen we wel van hun ontelbare, subtiele schorskleuren genieten.

SEIZOENSSTERREN

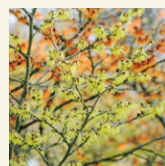
■ *Galanthus nivalis*

Je ziet zelden een sneeuw-klokje eenzaam en alleen ergens staan. Het zijn namelijk 'sociale' planten. Het is niet voor niets dat we het altijd hebben over een 'tapijt' van sneeuw-klokjes. Van dichtbij zijn ze fascinerend, maar ze stralen pas echt in grote groepen. Het sneeuw-klokje dat de mooiste, glinsterend witte tapijten weeft, is ook de eenvoudigste: *Galanthus nivalis*.

B Jan-feb **H x B** 10 cm x 10 cm

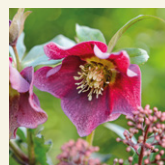
■ *Hamamelis mollis* 'Pallida'

De citroengele bloemen van *Hamamelis mollis* 'Pallida' zijn bijzonder goed zichtbaar tegen een donkere winterse achtergrond. Maar als je een warmere kleur wilt om de kou uit de lucht te halen, probeer dan de koperoranje bloemen van de *Hamamelis x intermedia* 'Jelena', of de *H. x intermedia* 'Magic Fire', een weelderige cultivar met grote, roodoranje bloemen.

B Dec-feb **H x B** 3 m x 3 m

■ *Helleborus x hybridus*

Lenteroosvormen van de *Helleborus x hybridus* openen hun knoppen in een medley van betoverende kleuren. Sommige hebben fijnmazige tekeningen, andere intense effen kleuren en een enkele is dubbel- of anemoonbloemig. Ondanks de naam openen de bloemen zich in hartje winter.

B Feb-apr **H x B** 45 cm x 45 cm

VOORJAAR

Begin voorjaar zijn de kleuren fris, zuiver en nieuw. Er verschijnen kersverse blaadjes. De kleuren zijn helder en krachtig, er is niets subtiels of grijzigs aan.

De krokussen, sterhyacinten en anemonen lopen uit. Ze laten zich her en der verspreiden en kondigen met hun briljante kleuren het begin van het voorjaarsspektakel aan. Ze worden op de voet gevolgd door massa's felgeel met witte narcissen en schitterend blauwe indianenbloemen die dansen met het gifgroen en intense geel van de wolfsmelk.

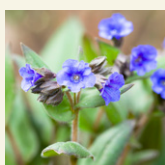
Deze bloemen vormen de voorhoede en kondigen de komst van het voorjaar aan. Elke dag is de grond meer begroeid, kleurrijker. Blauw en geel overheersen, totdat de tulpen hun rol oppakken. Voor je het weet, nemen ze met hun wonderbaarlijke kleurenpotpourri het toneel over. En ondanks de kleuraccenten van camelia's, rododendrons en magnolia's overheerst nog steeds het groen. De bekende tuintwerpster Miss Jekyll heeft eens gezegd dat groen ook een kleur is en het voorjaar is ongetwijfeld het groenste seizoen.

“ Krokussen, sterhyacinten en anemonen lopen uit en kondigen het begin van het voorjaarsspektakel aan. ”

Duizenden verschillende groentinten bekleeden boomtakken en plantenstengels. Maar dan nemen bruisende bloesems het over en dragen het voorjaar de zomer in.

SEIZOENSSTERREN

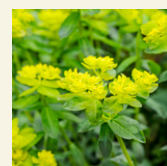
■ *Pulmonaria* 'Blue Ensign'

Pulmonaria 'Blue Ensign' is verreweg de beste soort blauw longkruid, met donkergroene bladeren en de grootste, blauwste bloemen van allemaal. Het is een sublieme plant, betrouwbaar en langbloeiend. En als je hem naast grote pollen donker nieskruid en een groepje sneeuwkllokjes ziet, zou de winter zomaar je lievelingsseizoen kunnen worden.

B Mrt-mei **H x B** 30 cm x 45 cm

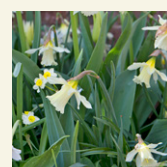
■ *Euphorbia epithymoides*

Deze prachtige wolfsmelk is in het voorjaar op zijn best. Er is één cultivar, *E. 'Major'*, die in de zomer nogmaals kan bloeien. Mooi bij oranje tulpen, zoals *T. 'Prinses Irene'*, en een achtergrond van paarse vlier.

B Apr **H x B** 30 cm x 10 cm

■ *Narcissus* 'W.P. Milner'

De zachtjes knikkende, lichtgele bloemen van *N. 'W.P. Milner'* oogsten op een voorjaarsdag bewondering. Goed voor rond struiken en onder bomen.

B Mrt **H x B** 20 cm x 10 cm

“ Het is geen kwestie van kleuren kiezen, maar van avontuur en experimenteren, genieten van de zomerse regenboog en je eigen voorstelling creëren. ”

ZOMER

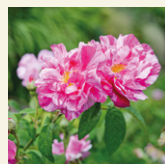
De zomer is kleurenkampioen. Ja, groen speelt op de achtergrond nog steeds mee, maar de hoofdrol is nu voor de flowerpower. Bloemen kunnen grandioos roze zijn – Zeeuwse knooppjes, rozen en geraniums – of warm en zwoel – vuurrode klapprozen en brons-gele of roodpaarse daglelies.

Geraniums doen altijd mee aan het zomersepektakel met hun talloze variaties op een thema, van het oogverblindende magenta van de *Geranium psilostemon* met zijn zwarte hartjes tot de felblauwe kelkjes van G. 'Rozanne'. De bloemhalmen van klokjesbloem, ridderspoor, lupines schieten op in de borders, de schermen van duizenblad zijn breed en zijds verspreid.

Vlambloemen vormen de achterhoede en er zijn nu zoveel nieuwe kleuren om mee te experimenteren. Het is geen kwestie van kleuren kiezen, maar van avontuur en experimenteren, genieten van de zomerse regenboog en je eigen voorstelling creëren.

SEIZOENSSTERREN

■ *Rosa* 'Rosa Mundi'

Wij kweken een van de oudste historische rozen, Rosa 'Rosa Mundi', een damastroos met donkerroze en wit gestreepte bloemblaadjes. Zowel

historische rozen als de nieuwe 'Engelse rozen' hebben vaak veel bloemblaadjes, een heerlijke geur en niet te felle kleuren. De bloemen zijn lichtroze, perzik en abrikoos, een enkele dieprood, en versterken de sfeer van midzomer.

B Jul-sep **H x B** 120 cm x 120 cm

■ *Paeonia lactiflora* 'Laura Dessert'

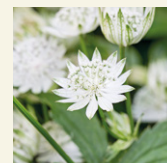

Pioenrozen kondigen het begin van de zomer aan met hun roze, witte, rode en perzikgele tinten. De weelderige witte P. 'Laura

Dessert' is bijzonder populair bij bloemisten en tegenwoordig niet weg te denken uit zomerse bruidsboeketten. Er zijn enkelbloemige, dubbelbloemige en veel anemoonbloemige, waarvan P. 'Bowl of Beauty' een geliefd voorbeeld is.

B Jun-jul **H x B** 75 cm x 75 cm

■ *Astrantia major* 'Shaggy'

Astrantia major 'Shaggy' heeft extra grote schutbladeren, maar nog steeds zijn kenmerkende melancholieke uitstraling: een ingetogen mix van groen en wit. De

mooie A. 'Roma' bloeit rijk met zachtroze bloemen. De variëteiten met karmijnrode bloemen zijn goed voor wat extra diepte en drama.

B Jun-aug **H x B** 80 cm x 35 cm

VOLGENDE MAAND Hoe kleur in de tuin je stemming kan verbeteren.

Complete gids voor kamerplanten

Kamerplanten zijn enorm in trek. Dat vindt de redactie van Gardeners' World meer dan logisch, want dankzij deze planten omring je jezelf jaarrond – weer of geen weer – door groen, en dat in je woonkamer! Maar hoe verzorg je ze? Op welke plek zet je nu welke plant? En kun je ze ook zelf stekken of zaaien?

In maar liefst 132 pagina's duiken we de wereld van de kamerplanten in en helpen experts zoals Monty Don, Rogier van Vugt (Hortus Botanicus Leiden) en Marieke van der Eerden je de beste planten te selecteren, krijg je veel achtergrondinformatie, ontdek je wat de favorieten van de redactie zijn en geven we je eindeloos veel inspiratie om ieder hoekje van jouw huis (tot je badkamer aan toe) te vullen met het mooiste groen. Op naar een indoor jungle!

PUZZEL & WIN

Vul de puzzel in en maak kans op de speciale uitgave
Complete gids voor kamerplanten.

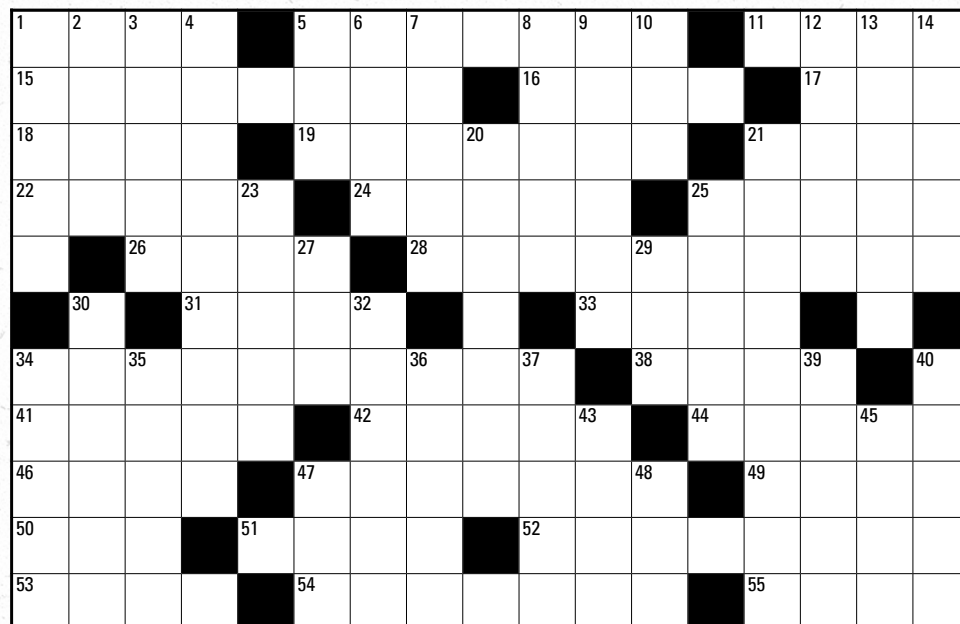
KRUISWOORDPUZZEL

HORIZONTAAL

1 liefdesgod **5** dicht ineengedrongen **11** plaats in Rusland **15** helleveeg **16** salaris **17** schraal **18** deel van een trap **19** slaapmeubel **21** Brussels bier **22** serie **24** Scandinavische taal **25** geliefde van Julia **26** rivier in Italië **28** samenvoegend **31** jonge tak **33** Griekse godin **34** bureau van een gemeentebestuur **38** berggeit **41** rimpel **42** verbouw **44** kienspel **46** handsieraad **47** vaderlander **49** eenvoudige zangwijze **50** hartfilmpje **51** op welke plaats **52** prutserig **53** programmapunt **54** honderdste **55** plastic bouwstenen

VERTICAAL

1 boven het gewone **2** zonderling **3** schande **4** vis **5** Centraal Planbureau (afk.) **6** toegankelijk **7** wijnsoort **8** waarschuwingssignaal **9** gevolmachtigde van een land **10** dierengeluid **12** plaats in Florida **13** helder en kalm **14** barst in de huid **20** koehond **21** beroep **23** het inkorten van takken **25** klepper **27** wilde haver **29** vogeleigenschap **30** strafbaar feit **32** lid van een Mongoolse volksstam **34** sierdeken op een bed **35** ontslag **36** terug **37** voornaam mensen **39** kubieke meter **40** deel van Afrika **43** vervolgens **45** uitschot **47** halfvloeibaar voedsel **48** houten meisje

Breng de letters uit de genummerde vakjes over naar de gelijkgenummerde vakjes van de oplossingbalk.

51	17	24	45	1	26	20	55	3	37	53	1	25
----	----	----	----	---	----	----	----	---	----	----	---	----

Vul het antwoord vóór 25 oktober 2022 in op www.gardenersworldmagazine.nl/puzzel

A woman with grey hair, wearing a bright yellow jacket and blue jeans, is bent over in a garden, harvesting a large head of dark green, curly-leaved kale. She is smiling slightly as she works. The background is filled with various green plants and some bare branches, suggesting an autumn or early winter setting. The overall scene is vibrant and focused on gardening.

Het hele jaar succes met groenten

Wil je in elk seizoen te kunnen oogsten? **Sally Nex** geeft 10 adviezen die alle groentekwekers zouden moeten weten.

De eerste groenten die ik ooit heb gekweekt, waren tuinbonen. Het waren maar drie planten: ik had geen idee hoeveel bonen een plant zou opleveren, dus mijn hele oogst dat jaar was net genoeg voor één karige maaltijd. Het maakte niet uit. Die bonen waren de lekkerste die ik ooit had gegeten. Ik was verkocht.

Tijdens de pandemie hebben miljoenen mensen voor het eerst de opwinding van een eigen oogst ervaren. En een groot deel daarvan is – in meer of mindere mate – ook hierna zelf groenten blijven kweken.

Maar of je nu een complete volkstuin of een minimoestuin in een pot of plantenbak tot je beschikking hebt, het is vooral belangrijk om

het eens te proberen en zelf te ervaren. Deze maand help ik je op gang met een paar dingen die ik zelf had willen weten toen ik begon met groenten kweken. Ze zullen je helpen om het hele jaar door te oogsten. Mijn eerste les: kweek meer dan drie bonenplanten ...

1

Tuinkruiden op de vensterbank, zoals deze vorstgevoelige citroenverbena, haal je voor de eerste vorst binnen.

1 Een vensterbank is een prima winterkas.

Zet nu je vorstgevoelige tuinkruiden – zoals dragon, citroengras en citroenverbena, en kleine Spaanse-peperplanten – in potten en zet ze in de winter binnen. Verhuis ze in de lente na de laatste vorst weer naar de tuin voor een vroege oogst.

2 Bereid de grond voor, dan volgt de rest vanzelf.

Zo simpel is het: planten groeien goed in grond voedzame, diepe grond die wemelt van leven. Dan is er geen kunstmest nodig. En alle goede grond begint met goede mulch. Een mulchlaag houdt niet alleen onkruid tegen en vocht vast, maar al dat organische materiaal zal geleidelijk vergaan en de grond eronder verrijken. Verspreid gewoon elk voorjaar organisch materiaal in een 5 cm dikke laag over groentebedden en rond borderplanten. In groentebedden kun je nu ook een groenbemester zaaien (mosterd of wintererwten werken goed) die je volgend voorjaar door de grond werkt.

5 soorten mulch

- Zelfgemaakte compost
- Compost van de gemeente uit GFT-afval
- Goed verteerde stalmest
- Bladaarde
- Groenbemester

**Groen
doen**

2

Met mulchlaag verrijk je de grond en houd je vocht vast.

FOTO'S: SARAH CUTTLE, JASON INGRAM

3 Zaai slimmer voor een beter resultaat.

Vaak willen we na de winter zo graag aan de slag, dat we vallen voor de verleiding om te vroeg te zaaien. Maar veel soorten die je vóór maart zaait leveren langzaam groeiende en zwakkere planten op. Zaai je ze later, dan zullen ze flitsend tot leven komen en de vroeg gezaaide zaailingen inhalen.

Maar er zijn uitzonderingen. Sommige groenten hebben een langer seizoen nodig, zoals paprika's, tomaten en aubergines. Deze kun je al in februari in een verwarmde kweekbak zaaien (het liefst met groeilampen).

Je kunt nu wel een voorsprong nemen door tuinbonen te zaaien en als zaailingen te laten overwinteren. Vul wc-rolletjes met turfrijke universele potgrond en zaai per rolletje één boon. Laat ze binnen ontkiemen en verhuis dan de zaailingen naar een koude bak buiten. Houd ze 's winters koel, anders worden ze slap. Zet ze in februari in de grond, dan pluk je de dikke, zoete bonen een maand eerder dan wanneer je in het voorjaar had gezaaid.

4 Je hoeft niet in rijtjes te zaaien.

Zaai eenjarige kruiden, sla en wortelen in blokken van 30 bij 30 cm om nog meer in de bedden kwijt te kunnen. En zaai halve rijtjes, zodat je er van één groente niet teveel tegelijk oogstrijp is. Zaai meteen na de oogst weer voor een continue aanvoer.

4

Verdeel bedden in vierkanten van 30 bij 30 cm om op een klein perceel verschillende gewassen te kweken.

5 De meeste milde schimmelziekten kun je met melk bestrijden.

Meng gelijke delen melk en water, en besproei druiven-, courgette- of tomatenloof twee keer per week zodra je de eerste sporen van meeldauw ziet. Door een reactie met zonlicht wordt lactose een natuurlijke schimmelbestrijder.

6 Je kunt bijna alles in potten of bakken kweken.

Snel groeiende groenten, zoals pluksla en veel kruiden, zijn van nature klein en ideaal voor een pot. Maar als je van grote gewassen dwerg- of patiovariëteiten kiest, kun je ook deze soorten in een pot kweken. Probeer de spruitjes 'Early Half Tall', de courgette 'Patio Star' en de pronkboon 'Dwarf Hestia'.

Groen
doen
✓

3

Zaai nu tuinbonen, dan oogst je een hele maand eerder dan wanneer je in het voorjaar had gezaaid.

5

Behandel meeldauw door aangetaste bladeren met verdunde melk te besproeien.

7

Word creatief en hergebruik oude bakken, zoals kratten die je bekleeft met oude potgrondzakken.

8

Laat de stronk van voorjaarskolen na de oogst staan, want daaraan ontspruiten weer nieuwe kolen.

6

Combineer in een pot compacte groentevariëteiten met pluksla.

9

Start met makkelijke groenten zoals sperziebonen – ideaal voor beginners.

10

Zaai elk jaar een paar nieuwe soorten groenten om meer ervaring op te doen.

7 Hoe groter de pot, hoe beter.

Potten met een diameter van minder dan 35 centimeter drogen bij warm weer sneller uit. In grote potten past meer potgrond en meer water, en daarin zullen je planten tevredener groeien. Wil je veel geld besparen, zoek dan naar tweedehands potten – van grote terracotta exemplaren tot zinken teilen – op online marktplaatsen, via weggeefgroepen op sociale media en in kringloopwinkels. Zoerg altijd voor drainagegaatjes in de bodem om er groenten in te kunnen kweken.

8 Laat stronken van voorjaarskolen na de oogst staan.

Er zullen binnen een paar weken twee bijna even grote kolen aan ontspruiten. En laat ze dan nog steeds staan, want tot in de zomer zullen de kolen blijven komen, elke keer iets kleiner dan de vorige. Deze truc werkt ook voor kroppende slasoorten.

9 Sommige groenten zijn gewoon lastig te kweken.

Knolvenkel is bijzonder kieskeurig. Ook bloemkool vind ik moeilijk. En sommige groenten zijn niet de moeite waard. De lekkere maar piepkleine Mexicaanse minikomkommers, bijvoorbeeld, zijn alleen te gebruiken voor snacks of inmaken. Richt je op vrijgevige, simpele groenten zoals snijbiet, pluksla, sperziebonen en boerenkool. Dan gebruik je elke vierkante centimeter van je moestuin om jou en je gezin het hele jaar door van voedsel te voorzien.

10 Volgend seizoen gaat het beter (waarschijnlijk).

Zelfs zeer ervaren tuiniers blijven leren. Begin eenvoudig en bouw voort op je successen met nieuwe groentevariëteiten of technieken naarmate je ervaring groeit. Je eigen voedsel kweken is een geweldige ontdekkingsreis die de rest van je leven duurt. Geniet ervan.

FOTO SARAH CUTTIE

Mix & match

Adam Frost laat zien hoe je de herfst sfeer in potten vangt, zowel in losse potten waarmee je stijlvolle groepen creëert als in grotere potten met plantencombinaties.

De herfst is de perfecte tijd om je tuin op te fleuren met kleurrijke potten vol bloemen, bladeren, geuren en bessen. Een groep grote potten creëert meteen sfeer, ziet er tot ver in de winter goed uit en tovert als je erlangs loopt stevast een glimlach op je gezicht.

Ik maak het liefst groepen van potten met elk één plant. Ik heb vijf themagroepen samengesteld om je te helpen harmonieuze combina-

ties van plantvormen, texturen, bladvormen en bloemen te maken. Heb je nog niet veel ontwerpervaring op plantgebied, dan kun je dankzij potten met losse planten makkelijk spelen met composities.

Als je een gemengde pot samenstelt, kies dan één grote plant waaromheen je de rest van de compositie opbouwt. Groenblijvende struiken zijn een uitkomst, want ze zorgen

voor structuur en contrast met andere planten. Vervolgens kun je kleur toevoegen met bladeren en bloemen.

Deze vijf plantengroepen staan garant voor potten die er maandenlang goed uitzien. Vergeet echter niet dat dit maar ideeën zijn. Het gaat erom dat je er plezier in hebt en dingen uitprobeert. Potten kun je namelijk steeds weer verplaatsen!

“Een groep potten creëert meteen sfeer, ziet er tot ver in de winter goed uit en tovert als je erlangs loopt stevast een glimlach op je gezicht.”

Potten vol paars

Deze Australische laurier heeft een mooie vorm en de glanzende blaadjes contrasteren prachtig met het zachte varenloof. Ik gebruik hier maagdenpalm om bloemkleur toe te voegen, maar ook omdat in die kleur de tinten van de bladeren van de *Pittosporum* terugkomen. Al deze planten gedijen goed op een plek met halfschaduw.

Pittosporum tenuifolium 'Tom Thumb'

Het donkere loof van deze kleine struik vormt een mooie achtergrond voor de andere planten en biedt vorm en structuur. Bescherm hem wel tegen koude wind en vermijd diepe schaduw.

Bloei Mei tot juni

Hoogte x Breedte 100 x 60 cm

Vinca minor 'Atropurpurea'

Maagdenpalm is een onderschattte plant. De paarse bloemen van deze variëteit boven het lage, glanzende loof springen echt in het oog. Hij bloeit lang en is geweldig voor bestuivers.

Bloei April tot september

H x B 15 x 50 cm

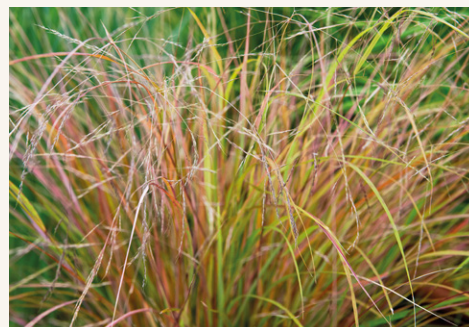
Polypodium vulgare

Deze kleine inheemse varen groeit uit de muren rond mijn tuin, wat aangeeft hoe sterk hij is. Het leerachtige loof glanst prachtig en wordt in de loop van het seizoen steeds mooier.

H x B 30 x 100 cm

Roze wolk

Het fazantstaartgras zorgt voor rustige beweging. De rechtopgaande groeiwijze contrasteert met de krachtige bladvormen van de anemoon, terwijl de tinten in de bloemen terugkomen. De vetplant verfraait de lagere contereinen, zowel met zijn bloemen als de zeegroene bladeren. Al deze planten zijn tevreden in zon of halfschaduw.

Fazantstaartgras

De licht gebogen halmen van de *Anemone thelelessoniana* zorgen met hun gele en rode tinten het hele jaar door voor kleur. De zijdeachtige bloemhoofden zijn eind zomer roze en luchtig.

Bloei Juni tot augustus

H x B 110 x 150 cm

Anemone x hybrida 'Montrose'

Ik ben dol op deze plant, omdat de zachtroze bloemen een lekker losse uitstraling hebben. De bloemen zorgen laat in het seizoen voor nectar voor bijen, vlinders en andere insecten.

Bloei Augustus tot oktober

H x B 90 x 80 cm

Hylotelephium cauticola 'Lidakense'

Een prachtig, hardwerkend vetplantje met donkerrode bloemen boven leerachtig, zeegroen blad. Hij staat mooi langs potranden.

Bloei Juli tot september

H x B 15 x 30 cm

Breng seizoenssfeer in een kleine ruimte door potten te beplanten met struiken, zoals de paarsbladige *Pittosporum* en *Viburnum*, varens en vaste planten.

Duistere aard

Deze mahonie heeft een geweldige architectonische structuur, die mooi staat bij het varenloof. Hij produceert heerlijk geurende bloemen. De cyclaam prikkelt de zintuigen met zijn bloemen en hartvormige blaadjes. Deze combinatie draait vooral om bladvormen. Al deze planten houden van schaduw.

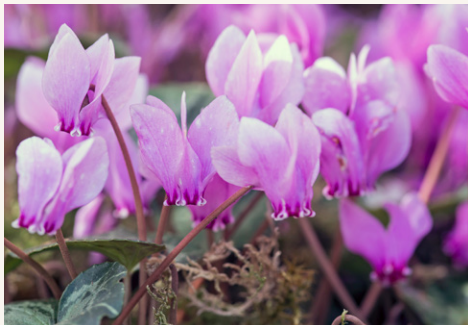

Mahonia 'Soft Caress'

Deze plant is tijdens de Britse RHS-bloemenshow van 2013 uitgeroepen tot plant van het jaar. Hij is compact, groenblijvend en het hele jaar mooi. De gele bloemen ruiken naar honing.

Bloei Augustus tot oktober

H x B 100 x 100 cm

Napolitaanse cyclaam

De lage *Cyclamen hederifolium* heeft sierlijke, shuttlevormige bloemen en bladeren met een zilverkleurige tekening. Hij staat mooi vooraan in potten en hij houdt van droge schaduw.

Bloei Juli tot oktober

H x B 10 x 10 cm

Zachte naaldvaren

De inheemse *Polystichum setiferum* heeft geveerd, ruw blad. Het geeft een mooi effect wanneer andere planten erdoorheen groeien. In december knip ik wat blad voor kerstdecoraties.

H x B 100 x 90 cm

Bostoppers

Deze combinatie dankt zijn structuur aan de mooie vorm van de vleesbes, die heerlijk geurende bloemen draagt. De vorm en textuur van de varenbladeren zorgen voor contrast. En de aster geeft een zachte, subtiele en iets lichtzinnige toets aan het geheel. Deze groep houdt van volle zon of halfschaduw.

Vleesbes

Sarcococca hookeriana heeft kleine maar intens geurende, witte bloemen, gevolgd door zwarte bessen. Het is een compacte, groenblijvende struik met kleine, donkergroene bladeren en kan zo nodig worden gesnoeid.

H x B 150 x 150 cm

Eurybia divaricata

Deze sierlijke, kleine bosaster krijgt een zee aan witte bloempjes. Hij doet het goed in schaduw of zon. In tegenstelling tot veel andere asters is deze soort ongevoelig voor meeldauw. Super!

Bloei Juni tot oktober

H x B 60 x 60 cm

Asplenium scolopendrium

Deze inheemse tongvaren is een echte blikvanger. Hij is mooi als bosbeplanting, maar doet het ook goed in potten. Hij blijft het hele jaar groen en contrasteert fraai met de andere planten.

H x B 60 x 60 cm

Najaarsglorie

Het loof van de sneeuwbal vormt een prachtige achtergrond. De bladeren hebben een krachtige vorm en verkleuren in de loop van het seizoen. De varen heeft dezelfde tinten, maar de contrasterende vorm voegt spanning toe. De *Daphne* zorgt voor details en geur. Deze groep houdt van volle zon of halfschaduw.

Viburnum 'Shiny Dancer'

Wat een prachtig blad: het glanst en kleurt in de loop van het jaar rood. Dankzij de compacte groeiwijze is deze struik ideaal voor potten. Hij bloeit met trossen kleine, witte bloemen.

Bloei Mei tot juni

H x B 60 x 50 cm

Herfstvaren

De opvallende *Dryopteris erythrosora* steelt de show. De jonge aanwas is bronskleurig en wordt in de loop van het jaar donkergroen. De krachtige, driehoekige vorm van de bladeren contrasteert mooi met de andere planten.

H x B 60 x 40 cm

Daphne x transatlantica 'Pink Fragrance'

Deze variëteit lijkt eindeloos te bloeien en de intense geur blijft lang hangen. Zet deze plant bij voorkeur op een beschutte plek.

Bloei April tot oktober

H x B 90 x 90 cm

Beplant een opvallende najaarspot met hoge, gouden zonnehoed boven zilverkleurige alsem, omringd door laagblijvende, zonnige viooltjes en paars zenegroen.

Groen
doen

Stap voor stap Zo beplant je een pot

1 Vul de pot met (turfvrije) universele potgrond en voeg er wat split of zand aan toe, afhankelijk van de planten die je gebruikt.

2 Zet eerst de grootste plant op zijn plek. Als je maar één plant gebruikt, zet hem dan in het midden, en anders zet je hem meer naar achteren.

3 Zet de andere planten rond de grootste plant. Vul de gaten rond de wortelkluiten met meer potgrond en druk voorzichtig aan.

4 Geef na het planten meteen royaal water. Tijdens de koudere maanden hebben potplanten echter niet vaak water nodig.

Adams tips voor potten

- Ik begin altijd met turfvrije, universele potgrond en voeg daaraan bovengrond, split of gecomposteerde schors aan toe, afhankelijk van de planten.
- Als je slechts een enkele plant in een pot zet, koop dan liefst een grotere die meteen indruk maakt.
- Ik geeft twee keer per jaar vloeibare mest in plaats van mestkorrels met een langzame afgifte.
- Potplanten hebben tijdens de wintermaanden meestal niet veel water nodig.
- Verwijder regelmatig onkruid en verdorde bladeren. Kop verwelkte bloemen, tenzij ze mooie zaadhoofden vormen die je wintertuin verfraaien.
- Als een plant voor langere tijd in een pot staat, moet je elk jaar controleren of het wortelstelsel niet dichtgegroeid is. Zo ja, dan moet je de plant verhuizen naar een pot die zo'n vijf centimeter groter is dan de oude pot.

Review

Moestuintafel van Ecotuintje

De hele zomer lang oogstten wij niet alleen smakelijke kruiden en groenten, maar ook bewonderende blikken van familie en vrienden die de moestuintafel van Ecotuintje op het terras zagen staan.

WIN!

Wil jij deze moestuinbak winnen? Wij mogen er twee verloten! Ga snel naar [gardenersworldmagazine.nl/ecotuintje](https://www.gardenersworldmagazine.nl/ecotuintje) en doe mee!

Deze prachtige, handgemaakte moestuintafel arriveerde geen moment te vroeg: er stonden eind voorjaar namelijk meerdere zorgvuldig opgekweekte plantjes met smart te wachten om uitgeplant te worden. Maar waar? Want alle potten en bakken waren inmiddels gevuld en ook in de tuin was geen plek meer! Onder andere de broccoli, paprika, jalapenopepers, peterselie en tijm verhuisden dus per direct naar deze moestuintafel. We zetten er zelfs een komkommerplant in, die al snel vrolijk over de rand van de tafel bungelde.

Ecotuintje staat voor duurzaam, en dus is de moestuintafel gemaakt van dik en PEFC-gecertificeerd douglashout dat zeker tien tot vijftien jaar lang onbehandeld mee moet gaan. Standaard wordt de tafel geleverd zonder wielen of plank, maar wij waren erg blij met deze extra's. Op de ruime plank zetten wij

nóg meer bakken met groenten die wat meer bescherming tegen de zon konden gebruiken, zoals kropsla en pluksla. En ook de wielen kwamen afgelopen zomer goed van pas, want daardoor konden we de hele (volledig gevulde!) moestuintafel met gemak naar een schaduwrijkere plekje rollen. Geen overbodige luxe tijdens een hittegolf!

De moestuintafel wordt persoonlijk en gemonteerd afgeleverd in je tuin – zonder extra leveringskosten. Nog een tip: kies ervoor om meteen wat zakken biologische, turfrijke potgrond mee te laten leveren. Zo geniet je nóg meer van je milieubewuste oogst. Wij zijn inmiddels al aan het bedenken wat we volgend jaar allemaal gaan kweken in deze fijne moestuintafel ...

Specificaties:

- Buitenmaat incl. poten: B 130 x D 70 x H 80 cm
- Binnenmaat: B 120 x D 60 cm
- Inhoud: 144 liter
- Inclusief biologisch afbreekbaar worteldoek
- Prijs: € 185,- (€ 285,- met plank en wielen)

Stichting NL Bloeit!

Wij kweken bijzonder aantrekkelijke inheemse planten, soorten waar de wilde bijen, vlinders en heel veel andere insecten dol op zijn. In Nederland zijn er nog maar weinig van deze planten in het wild te vinden en jij kunt helpen door juist de inheemse planten in je tuin te zetten. Op een paar vierkante meter kun je al een prachtige wilde weelde creëren.

www.nlbloeit.nl

Ruig klokje *Campanula trachelium*

Mijn grote klokvormige bloemen zijn mooi blauwliila van kleur en mijn rechtopstaande stengels en deels hartvormige bladeren zijn ruig of ruw behaard. Soms komt ook een witte bloemkleur voor en mijn bloemen zijn van binnen wit behaard. Ik, ruig klokje, behoor tot de klokjesfamilie (*Campanulaceae*) en groei 60-90 cm hoog.

De botanische naam *Campanula* verwijst naar de vorm van de bloem. *Campanula* is een verkleinwoord van het Latijnse 'campana', wat klok betekent. Ik werd in de middeleeuwen gebruikt als medicinaal kruid bij de behandeling van ontstekingen van de keel en de amandelen, maar tegenwoordig niet meer.

In Nederland kom ik in het wild hoofdzakelijk voor in Zuid-Limburg, elders (het riviereengebied, Rijk van Nijmegen en de Achterhoek) ben ik zeldzaam tot zeer zeldzaam. In Nederland ben ik dan ook een wettelijk beschermde soort die op de Rode Lijst staat. Vergeleken met wilde soortgenoten zoals het grasklokje, rapunzelklokje of groot spiegelklokje ben ik een wat forsere klokjessoort, net als het prachtklokje (*Campanula persicifolia*) en het breed klokje (*Campanula latifolia*). Klokjes worden ook veel als sierplant gekweekt in tientallen verschillende (kleur)variëteiten.

Ik ben een echte zomerbloeiër en bloei van eind juni tot en met augustus. Bij voorkeur groei ik op licht vochtige, schrale tot enigszins voedselrijke bodems die wat humus- en kalkhoudend zijn, in lichte schaduw tot halfschaduw. In het wild ben ik dan ook vaak te vinden in (lichte) loofbossen, aan bosranden, in heggen, houtwallen en struwelen en aan waterkanten. In tuinen ben ik goed te combineren met onder andere avondkoekoeksbloem, wilde akelei, betonie, muskuskaasjeskruid, gewone brunel, beemdooievaarsbek en blauwe knoop. Ik zaai ook gemakkelijk uit zonder te woekeren.

Mijn bloemen bevatten nectar en witachtig stuifmeel. Ze worden voornamelijk bestoven door hommels en wilde bijen, zoals de grote bladsnijder, de grote en kleine klokjesbij en de klokjesdikpoot. Deze drie bijensoorten en de gewone klokjeszandbij zijn specifiek aangewezen op het campanulageslacht. Ik ben ook de waardplant van onder andere de boksbaardvlinder, gele granietuil en de klokjesdwergspanner.

Inheemse held stelt zich voor

Met inheemse planten help je de biodiversiteit enorm. Ze zijn prachtig, maar helaas niet zo bekend. Elke maand stelt een inheemse plant zich aan je voor, in de hoop een plekje in jouw tuin te krijgen. Ze zullen je niet teleurstellen!

VOLGENDE KEER: Sint-Janskruid (*Hypericum perforatum*)

“Er valt veel te zeggen voor planten met kale wortels die je in het najaar kunt planten, waaronder dat ze veel goedkoper zijn.”

Waar moet ik beginnen?

Planten in het najaar

Veel beginnende tuiniers worden onzeker bij het idee dat ze eerst de basis moeten aanleren. Maar in deze exclusieve twaalfdelige serie helpt **Alan Titchmarsh** je om de vaardigheden onder de knie te krijgen die echt belangrijk zijn. Deze maand legt hij uit hoe je planten met kale wortels en bollen behandelt, en al doende tijd en geld bespaart.

Je leert:

- ✓ Planten met kale wortels planten
- ✓ Succesvol bollen planten
- ✓ Wanneer je bollen het beste kunt planten
- ✓ Potten versus grond

FOTO: SARAH CUTTLE

Nu bollen planten geeft
je een probleemloze
garantie op een kleurrijk
voorjaar.

Planten in het najaar

Tuiniers vinden tegenwoordig veel vanzelfsprekend. Net zoals we het hele jaar door alle fruit- en groentesoorten in de supermarkt kunnen kopen, kunnen we ook het hele jaar in pot gekweekte vaste planten, bomen en struiken planten. Maar dit is een betrekkelijk nieuwe ontwikkeling. Ik herinner me de tijd dat alleen kamerplanten in pot werden verkocht. Bijna alle andere planten werden in het rustseizoen (tussen oktober en maart) bij de kwekerij opgegraven en geplant met kale wortels, dat wil zeggen met weinig of geen aarde rond de wortels. En ze groeiden als kool.

Nu is het plantseizoen uitgebreid tot twaalf maanden per jaar dankzij in pot gekweekte planten. Maar er valt veel te zeggen voor planten met kale wortels die je in het najaar kunt planten, waaronder – niet geheel onbelangrijk – dat ze veel goedkoper zijn. Behandel ze goed en de kans op succes is minstens zo groot als met in pot gekweekte planten.

Planten met kale wortels plant je in het najaar. De grond is dan nog warm en vochtig van de regen.

Ga voor kaal

Het is begrijpelijk dat mensen terughoudend zijn tegenover planten met kale wortels (ook wel wortelgoed genoemd). Om te beginnen zien ze eruit alsof ze liefdeloos uit de grond zijn getrokken. Hoe is het mogelijk dat ze overleven zonder aarde rond hun wortels? Het antwoord ligt in hun ingebouwde reserves: ze zijn in rust, dus de sapstroom is gestopt, en hebben (bijna) geen bladeren meer. De planten zijn schijn dood. Mede hierdoor kan de verhuizing van een slapende plant net zo succesvol verlopen als van een exemplaar dat volop groeit. En bovendien, als een plant begin najaar wordt verhuisd, wanneer de grond nog wat zomerwarmte bevat maar al vochtig is door najaarsregen, heeft hij de perfecte omstandigheden om aan te slaan. Het risico dat hij uitdroogt is zelfs een stuk kleiner dan voor een in pot gekweekte plant die je 's zomers plant.

Bomen en struiken die 's winters hun blad verliezen, fruitbomen en -struiken, en rozen kun je uitstekend met kale wortels planten. Het spreekt vanzelf dat hoe jonger (en kleiner) ze zijn, hoe groter de kans op succes is. Dat gezegd hebbende, het zal je verbazen hoe goed met name volwassen rozen kunnen herstellen wanneer ze na een drastische snoei zijn opgegraven en verplant met maar een handjevol

wortels. Als ze vochtig worden gehouden (niet drassig), hebben ze een buitengewoon overlevingsvermogen. Groenblijvende planten worden overigens meestal in het voorjaar geplant zodat ze meteen kunnen gaan groeien. Ze worden niet met kale wortels maar in pot of met wortelkluit verkocht.

De sleutel tot succes voor alle planten met kale wortels is: voorkom dat ze uitdrogen. Dompel hun wortels voordat je gaat planten altijd een nacht onder in een emmer water en voorkom na het planten dat de grond uitdroogt. Een royale portie organisch materiaal in de grond vergroot het vochthoudende vermogen. Wat ook helpt, is het inkorten van de topgroei.

Snoei rozen tot ongeveer de helft terug. Bij fruitbomen wil je natuurlijk een deel van het takkengestel houden, maar als je dat met een derde inkort, herstelt de plant gemakkelijker van de verhuizing.

BELANGRIJK

- Dompel de wortels voor je gaat planten een nacht onder in water.
- Houd de grond na het planten goed vochtig.
- Bladverliezende bomen doen het beter naarmate ze kleiner en jonger zijn.

FOTO'S: SARAH CUTTLE, GETTY IMAGES/DRFLET, JASON INGRAM, TIM SANDALL

Zo doe je het

Graaf een redelijk groot gat en druk de verrijkte grond rond de wortels goed aan. Plant rozen zó dat de entplek (waar de stam van de variëteit op de onderstam is geënt) een centimeter of vijf onder de grond terechtkomt. Dit geeft meer stabiliteit.

Een boom die hoger dan een meter is, moet je een steunpaal geven die je onder een hoek van 45 graden in de grond slaat. Bind de boom aan met boomband om hem in harde wind rechtop te houden.

Na een jaar hebben de wortels zich genoeg verankerd en mag je de steunpaal weghalen, behalve bij heel hoge bomen (ik plant zelf het liefst bomen met kale wortels die kleiner zijn dan ik, omdat die beter aanslaan dan de hogere exemplaren).

Planten met kale wortels zijn de voordeligste manier om een heg te maken.

BELANGRIJK

- Verrijk de grond waarin je gaat planten.
- Bomen die hoger dan een meter zijn, hebben een steunpaal nodig.
- Plant rozen met de entplek onder de grond.

Rozen doen het goed als wortelgoed, want ze zijn bestand tegen versterking.

Aardbeienplanten met kale wortels hebben een grote succeskans.

DE BESTE PLANTEN MET KALE WORTELS

■ **Rozen** Dit zijn misschien wel de veerkrachtigste struiken, met een groot vermogen om versterking te overleven. En als wortelgoed zijn rozen veel goedkoper dan in de pot gekweekt.

■ **Fruitbomen** Vooral jongere exemplaren die nog niet zijn aangebonden. Grotere leibomen kun je het beste in potten kopen.

■ **Kleinfruit** Aalbessen, kruisbessen en frambozen slaan goed aan en kosten met kale wortels een fractie van exemplaren in potten. Ook aardbeien met kale wortels doen het prima.

■ **Haagplanten** Verreweg de meest voordelige manier om een heg aan te schaffen, vooral als je een lange heg wilt.

■ **Hosta's** De dikke hostawortels zijn bestand tegen uitdroging en zullen zich in het najaar laven aan de vochtige grond.

Hoe bespaar je tijd?

Het planten van bomen en struiken met kale wortels gaat meestal snel, vooral bij een lange heg of rij kleinfruit. Daarna houden najaars- en winterregens de planten vochtig. Controleer na vorst of de grond omhoog is gekomen, want daardoor kunnen luchtzakken rond de wortels ontstaan die uitdroging veroorzaken. Druk de grond weer aan en alles komt goed.

Hoe bespaar je geld?

Je bespaart altijd geld wanneer je planten met kale wortels koopt in plaats van potplanten, simpelweg omdat de kweker geen geld heeft uitgegeven aan potgrond, potten en oppotten. Van in potten gekweekte bollen kun je meteen genieten, maar ook hier betaal je voor het werk van de kweker. Losse bollen kosten een fractie van de prijs van exemplaren in pot.

Wat mag je verwachten?

Als je planten met kale wortels geeft wat ze nodig hebben, kan het niet misgaan. Denk gewoon aan de belangrijkste punten: pak de planten meteen na aankomst uit en controleer ze op beschadigingen. Dompel de wortels voor het planten een nacht in water en houd de grond rond de plant vochtig, maar niet té nat. Planten kunnen verdrinken als er rond de wortels onvoldoende lucht is. Plant ze op de juiste diepte (aan de hand van de aardsporen op de stam of stengels), maar plant rozen met de entplek onder de grond. Controleer of bollen dik en stevig zijn. Zachte bollen kunnen een schimmelziekte hebben en gaan waarschijnlijk rotten. Zorg voor goede drainage. Gebruik je gezonde verstand, dan zullen planten met kale wortels je geld besparen en veel voldoening opleveren.

Waar koop je wortelgoed?

Wortelgoed kun je van oktober tot maart online kopen. Ook grote tuincentra kunnen haag- of fruitplanten met kale wortels hebben, maar let op dat ze niet zijn uitgedroogd.

DE BESTE
TIPS VAN
ALAN

Succesvol bollen planten

Volgens mij zijn bollen de meest lonende planten die je kunt kweken, niet in de laatste plaats omdat al het werk al is gedaan. Binnen in dat stevige pakketje dat we bol noemen, bevinden zich namelijk samengeperste bladeren, stengels, bloemen en wortels. Je hoeft ze alleen maar in fatsoenlijke grond en voldoende licht te zetten, en ze groeien als kool. Met andere woorden, geef ze water en laat ze verder met rust ... nou ja, bijna.

Narcissen, krokussen, dwerg-irissen, blauwe druifjes, alliums en heel veel andere voorjaarsbloeiende bollen kun je het beste zo vroeg mogelijk in het najaar planten, zodat hun wortels snel kunnen aanslaan. Tulpen wachten liever iets langer; die kun je tot in november planten. Sneeuwvlokjes leveren wisselend resultaat wanneer je ze in het najaar plant, omdat de bollen kunnen zijn uitgedroogd. Plant ze liever als plantjes in het voorjaar, net na de bloei, wanneer ze nog loof hebben. Dan drogen ze zeker niet uit.

Als je bollen na een paar jaar achteruitgaan, waren ze misschien niet diep genoeg geplant of kunnen ze de concurrentie met gras niet aan (als ze in een gazon staan). Het kan ook zijn dat je na de bloei het loof te snel hebt afgeknippt.

Voed ze tijdens de bloei met lavameel, want in die periode worden in de bollen de bloemen voor volgend jaar gevormd. Maar ga vooral experimenteren met je bollen en hun diverse kleuren.

Plant bollen drie keer zo diep als ze hoog zijn.

Voorjaarsbloeiende bollen, zoals deze irissen, kun je nu in potten planten.

Potten versus grond

Bollen in potten hebben het voordeel dat ze verplaatsbaar zijn. Je kunt ze neerzetten waar je maar wilt, op je terras of veranda, of in de tuin. Je kunt de potten zelfs tussen borderplanten zetten voor wat extra kleur wanneer andere planten het nog rustig aan doen. Graaf de potten een stukje in, dan staan ze steviger. Als je droge, arme grond hebt, dan bieden potten met goede potgrond je een betere kans. En zodra de bloemen van de bollen verwelken, zet je de potten minder in het zicht.

Bollen in de grond hebben meestal minder verzorging nodig, maar alleen als ze in de geschikte grond en op de goede plek staan. Plant bollen in groepen, niet als enkelingen. Zet de bollen met 5 cm tussenruimte in groepen van tien of twintig. Als je bollen in een gazon plant, moet je eraan denken dat je tot zes weken na de bloei

niet mag maaien. De bladeren moeten de bollen namelijk van voedsel voorzien, met de hulp van zonlicht, om de productie van de bloemen voor volgend jaar te stimuleren. Houd je van een nette tuin, dan vind je dit wellicht lastig.

Als je bollen na de bloei van potten naar de tuin verhuist, moet je eraan denken ze dieper te planten dan in de potten, anders loop je het risico dat ze snel achteruitgaan.

Ga naar pagina 50 voor meer tips over bollen in potten planten.

BELANGRIJK

- Potten met bollen kun je in borders ingraven, dan staan ze steviger.
- Planten bollen in de grond met ongeveer vijf centimeter tussenruimte.
- Laat tot minstens zes weken na de bloei het loof aan de plant zitten.

VOLGENDE MAAND Alan legt uit hoe je 's winters planten beschermt in een kas of koude bak.

Alles over kamerplanten

Met deze elegante medinilla haal je schoonheid en stijl in huis.

Medinilla

Geef je verzameling kamerplanten wat glamour met een medinilla (*Medinilla magnifica*). Als je hem de juiste omstandigheden biedt, word je beloond met weelderig loof en knoppen die 's zomers openbarsten in trossen met felroze bloemen.

Deze exotische plant was in de 20e eeuw geliefd bij de Belgische adel en welgestelden. Hij werd gekweekt in koninklijke serres en stond zelfs op Belgische bankbiljetten.

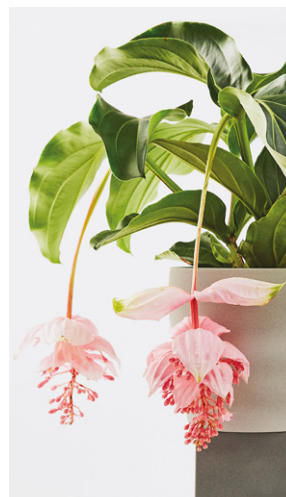
Je kunt de plant het beste op een verhoging plaatsen, zodat de bloemen tijdens de bloei vrij kunnen hangen. Een hoge luchtvochtigheid is belangrijk, dus zet de plant boven een bak water of in de badkamer, of plaats een luchtbevochtiger in de kamer. Ben je een toegewijde plantenliefhebber, dan is deze weelderige, opvallende kamerplant echt de moeite waard.

De druifachtige bloemtrossen van de medinilla zijn prachtig, maar het zijn vooral de grote schutbladeren rond de bloemen die de aandacht trekken. Stimuleer de groei van nog meer glanzende bladeren en weelderige bloemen door de plant vochtig en warm te houden. Het afknippen van oudere takken helpt ook om een bossiger groei te bevorderen. Omdat de bladeren licht succulent zijn, houden ze vocht vast, dus je kunt de grond tussen het water geven door iets laten uitdrogen. Geef in de winter sowieso minder vaak en minder veel water.

Met regenwater voorzie je de plant van extra nitraten. Geef het op kamertemperatuur om een temperatuurschok te voorkomen. Maar je kunt ook kraanwater geven. Als je in een gebied met hard water woont, zul je watervlekken op de bladeren zien, veroorzaakt door kalk in het kraanwater. Er zijn weliswaar bladglansmiddelen en -doekjes te koop, maar met een beetje citroensap kun je de bladeren ook glanzend houden en vlekken verwijderen.

■ **Standplaats** Zet de plant in helder maar indirect licht. Houd de temperatuur op 21–24 °C en de luchtvochtigheid op 60% voor het beste resultaat.

■ **Verzorging** Benevel de plant om de paar dagen en vermijd tochtige ramen om uitdroging te voorkomen. Bemest vanaf het voorjaar tot eind zomer elke twee weken met tomatenmest (tot de helft verdund).

■ **Details** Deze plant is inheems in de Filipijnen, waar hij hoog in de bomen groeit, vaak op gevorkte takken.

Bladeren schoonmaken

1 Pers een citroen uit in water op kamertemperatuur, ongeveer 1 eetlepel sap op 100 ml water. Roer en giet het mengsel in een sproeifles. Regenwater is het beste, maar kraanwater kan ook.

2 Sproei het water vanaf 10 cm afstand gelijkmatig op de bladeren. Let op water-

vlekken die door het benevelen met kraanwater zijn ontstaan.

3 Veeg het blad met een doek voorzichtig af om kalk en stof te verwijderen. Veeg niet te hard over hardnekkige vlekken, want dat beschadigt het blad. Sproei gewoon nogmaals.

TIP

Verwijder watervlekken voorzichtig met een doek.

Groen
doen

VOLGENDE MAAND Het Chinese lantaarnplantje is een onmisbare kamerplant.

KLEINE FOTO: GETTY/DORLING KINDERSLEY (ROB STREETER)

“We moeten de bodem meer koesteren”

Het is slecht gesteld met de bodem in Nederland. En als het in de bodem slecht gaat, gaat het ook slecht met wat erboven zit. Meer aandacht voor de bodem is daarom noodzakelijk, zeker in deze tijd waarin de klimaatverandering zorgt voor lange periodes van droogte en aan de andere kant extreme regenval. Ook op kleine schaal, bijvoorbeeld in je eigen tuin, kun je een bijdrage leveren.

TEKST: HANS BOUWMAN

“De bodem vormt de bakermat van ons bestaan”, zegt Albert Vliegenthart. Hij is als ecoloog verbonden aan De Vlinderstichting en projectleider van het programma Onder het Maaiveld (zie kader). “De bodemkwaliteit is op dit moment gewoon slecht. Dat betekent dat de biodiversiteit in de grond zwaar onder druk staat, waardoor de veerkracht uit het systeem verdwijnt. We hebben daardoor veel sneller te maken met uitdroging, maar ook met wateroverlast. Het hele systeem is eigenlijk ontwricht.”

Als een oorzaak noemt Vliegenthart de verdichte bodem in Nederland. “Je ziet dat er

bij bouwprojecten met zwaar materieel wordt gewerkt en dat die bodem daardoor ingeklonken is. Er is nauwelijks meer ruimte over voor het leven eronder. Dat zie je ook in de landbouw gebeuren met die zware machines. Bij hevige regenval blijft het water staan. Daarnaast hebben we in Nederland te maken met een groot stikstofprobleem. Die stikstof zorgt er bijvoorbeeld voor dat de bodemfysiologie ontwricht; de bodem wordt zuurder en daardoor verlies je soorten. Bepaalde mineralen kunnen zich niet meer binden, waardoor je een tekort aan bouwstoffen voor de planten en voor bepaalde insecten krijgt.”

Wat betreft Vliegenthart is met de klimaatverandering extra aandacht voor de bodem een vereiste. De bodem zal namelijk op tal van manieren bepalen welke gevolgen wij van de klimaatverandering ondervinden. Een goed doorlatende bodem biedt bijvoorbeeld bescherming tegen hittegolven doordat grote hoeveelheden water in de grond worden opgeslagen, wat een matigend effect op de temperatuur heeft. Een goede afwatering, waardoor de bodem water kan vasthouden, is ook belangrijk om het grondwater op peil te houden en daarmee in de toekomst voldoende drinkwater te kunnen garanderen.

"We moeten de bodem meer koesteren. In de openbare ruimte de bodem beter achterlaten dan dat je hem aantroft. Dus na de bouwwerkzaamheden de bodem loshalen en misschien organische stof toevoegen, zodat het bodemleven zich sneller kan herstellen."

Begin bij je eigen tuin

Maar ook op kleine schaal, in onze tuin, kunnen we een bijdrage leveren. Welk advies heeft Vliegenthart voor tuinbezitters om een gezonde bodem te krijgen en te houden? "Niet te veel wieden of schoffelen. Als je iedere keer die bodem verstoort, geef je als het ware een tik aan dat bodemleven. Als er wat onkruiden staan die storen of als er wat distels tussendoor komen, dan kun je die best een keer eruit trekken."

Een ander advies om de bodemgesteldheid te verbeteren, is gebruikmaken van inheemse soorten. "Die soorten horen op onze bodem thuis. Je zult zien dat de wisselwerking van mineralen dan ook ideaal is. Natuurlijk mag je daar ook planten inzetten die mooi zijn en die je leuk vindt, maar pas vooral inheemse planten toe. Dan zul je zien dat het hele insectenleven daarvan profiteert. Die maken vervolgens ook weer gebruik van die bodem en zorgen dat de voedselketen intact blijft. Op die manier krijg je een veel gezondere bodem. Als je een gazon hebt, maai dan niet elke week. En als je het doet, voer het gras dan af, anders ben je constant je gazon aan het bemesten waardoor je een overschot aan voedingsstoffen in de bodem krijgt."

Dus zelfs op klein niveau kun je in je eigen tuin een bijdrage leveren aan klimaatadaptatie. "Je zult zien dat je daar zelf meer plezier van hebt. Als je goed met die bodem omgaat, hoef je bijvoorbeeld in dit soort warme jaren ook veel minder te sproeien."

Regenwormen als graadmeter voor een gezonde bodem

Er is volgens Vliegenthart een eenvoudige manier om te kijken of de bodem in je tuin gezond is: steek een spa in de grond en kijk of er regenwormen zitten. Als dat zo is, is de bodem aardig gezond. Ontbreken ze, breng dan een laag compost aan. "Belangrijk is ook het bladafval in de herfst niet allemaal opruimen; dat zorgt ervoor dat de organische stoffen weer de grond in kunnen. Je voedt daarmee het bodemleven."

Een methode om de dichtheid van de bodem te meten, is een fles met een halve liter water omgekeerd in de grond steken en kijken hoelang het duurt voordat het water in de bodem is verdwenen. "In een slechte conditie gaat dat zeker langer dan tien minuten duren."

Film over het bodemleven

Om het belang van een gezonde bodem bij een groter publiek bekend te maken, is een 75 minuten durende documentaire gemaakt: *Onder het Maaiveld*. De film vertelt het verhaal en de ontwikkeling van een optimistische groep personen die op een klein stukje grond aan de slag gaan met het realiseren van hun droom. De kijker volgt hun ontdekkingen vanuit het perspectief van het microniveau van dit erf. *Onder het Maaiveld* is vanaf donderdag 5 januari te zien in de bioscoop.

onder het maaiveld.

Werken aan de bodem

Om bodembeheer een wetenschappelijke structuur te geven, is het driejarige programma *Onder het Maaiveld* (www.onder-het-maaiveld.nl) opgezet door de International Union for Conservation of Nature (IUCN NL), De Vlinderstichting, het Nederlands Instituut voor Ecologie (NIOO-KNAW), het Centrum voor Bodemecologie en mede mogelijk gemaakt door de Nationale Postcode Loterij. Het doel is herstel van het bodemleven in Nederland. Stichting Steenbreek is een van de partners van het programma en wil tuinbezitters bewustmaken van een gezonde bodem: www.steenbreek.nl/onder-het-maaiveld-tuinbezitters.

Bekoorlijke bekerplanten

Kamerplanten zijn erg in trek, en terecht. Ze veranderen onze leefruimtes in een mooie groene jungle en hoe meer je over ze weet, hoe interessanter ze worden. Marieke van der Eerden (plantenkenner en -verzamelaar, stekt en zaait zo veel mooie planten dat ze zelfs in een lokale winkel verkocht worden) en Rogier van Vugt (Hoofd Horticultuur van de Hortus Botanicus Leiden en plantenkenner pur sang) gaan in gesprek.

Rogier: Je ziet ze vaak in tuincentra: prachtige vleesetende bekerplanten van het geslacht *Nepenthes*. Maar gek genoeg zie je ze vervolgens helemaal niet zo vaak in huiskamers. En als je ze ziet, zijn het vaak planten die hun mooie bekers zijn verloren. Wat is hier aan de hand?

Eigenlijk is het simpel. *Nepenthes* zijn helemaal geen goede kamerplanten. Maar dat wil niet zeggen dat ze geen plek verdienen in ons huis. Want met een beetje moeite is het zeker te doen en deze fantastische wonderen van het plantenrijk maken het de moeite zeker waard.

Om ze goed te begrijpen, kun je net als met zoveel planten het beste kijken naar hoe ze in de natuur groeien. *Nepenthes* zijn vleeseters, omdat er van nature minder stikstof in de grond zit. Dit heeft als resultaat dat eigenlijk alle planten die samen met *Nepenthes* in de natuur voorkomen ook weinig stikstof tot hun

FOTO'S: PETRA SONIUS, MARIEKE VAN DER EERDEN, ROGIER VAN VUGT

Nepenthes maxima

beschikking hebben. Ze groeien dus langzaam en blijven vaak klein. Dit zorgt ervoor dat er veel licht beschikbaar is. Verder komen deze planten uit gebieden met veel neerslag – hetzij als regen, hetzij als dikke mist. Maar het is hoe dan ook altijd vochtig waar ze groeien.

Als je dit alles bij elkaar optelt, krijg je veel water, veel licht en weinig mest. Dat is allemaal goed in huis na te bootsen. Op één ding na: dat water zit voor een deel ook in de lucht. Een luchtvochtigheid van zo'n 80% of hoger is wat deze planten echt goed laat groeien en dat is in huis lastig. Het worden dan of de planten, of het behang.

Marieke: Gelukkig worden terraria voor planten steeds populairder. De echte liefhebbers wisten dit allang maar in een ruim terrarium met kunstlicht erboven kun je uitstekend *Nepenthes* verzorgen. Vind je zo'n bak met kunstlicht niet mooi in huis, dan werkt een grote glazen bak of

zelfs een grote glazen vaas of stolp ook goed. Deze moet aan de bovenkant dan wel open zijn, anders wordt zo'n bak of vaas in een paar zonnige uurtjes bloedheet. Onderin de vaas doe je een laag met nat mos en daar bovenop zet je dan de pot met de plant. Gek genoeg werkt het beter om de plant in een aparte pot te houden dan hem direct in de vaas te planten. Het natte mos zorgt met het grote verdampende oppervlak voor een hoge luchtvochtigheid in de bak. Als de centrale verwarming aan staat, helpt het om de bak of vaas iets af te dekken. De lucht in huis is dan namelijk vaak extreem droog en als de kachel aan staat, is de zon meestal geen probleem meer.

Vleeseters en een vegetariër

M: Er zijn talloze soorten *Nepenthes* en de ene is een stuk makkelijker te kweken dan de andere. Het makkelijkst zijn de soorten en hybriden die je kunt kopen in het tuincentrum.

Nepenthes pervillei in het wild op de Seychellen.

Nepenthes ampullaria. De vegetarische *Nepenthes*.

De onderste bekertjes van *Nepenthes pervillei* in het wild op de Seychellen.

Deze zijn geselecteerd op kweekgemak. Maar ook zeldzame soorten zoals *N. veitchii* doen het in huis aardig. Hoe stugger en harder de plant, hoe beter hij vaak tegen wat drogere lucht kan. In tegenstelling tot veel vleesetende planten kunnen *Nepenthes* redelijk goed tegen wat kalk in het gietwater. Kraanwater is dus geen probleem, tenzij het echt heel hard is. Af en toe eens goed doorspoelen met regenwater of afgekoeld gekookt water helpt wel om de grond te ontdoen van overtollige zouten en mineralen.

R: Iets anders wat goed is om te weten, is dat er hoogland- en laagland-*Nepenthes* zijn. Veel van de mooiste soorten, zoals *N. villosa* en *N. edwardsiana*, komen hoog uit de bergen en groeien alleen maar als vooral in de nacht de temperatuur goed daalt. Dit is in huis natuurlijk onhandig. Tenzij je een echte verzamelaar bent die bereid is om een koelsysteem aan te schaffen, zou ik deze soorten laten zitten. De warmere laaglandsoorten zijn veel makkelijker, vooral omdat het in zo'n grote stomp best wel warm kan worden. Leuke soorten

Nepenthes villosa groeit alleen op een hoogte van zo'n 3 kilometer op het eiland Borneo.

die ook niet al te groot worden zijn *Nepenthes albomarginata*, *N. gracilis*, *N. hirsuta*, *N. reinwardtii* en *N. campanulata*.

Als je de ruimte hebt voor een wat grotere soort is *N. ampullaria* een heel leuke. Niet alleen is de soort prachtig en relatief makkelijk te kweken. Hij heeft ook nog eens een eigenschap waar Marieke wat over kan vertellen.

M: Deze *Nepenthes ampullaria* uit Zuidoost-Azië is de laatste jaren heel bekend geworden omdat het een vegetarische soort is. Ja, je leest het goed: een vegetarische vleesetende plant!

Het uiterlijk van de beker verklapt het eigenlijk al. Bij de meeste *Nepenthes*-soorten zit het dekseltje van de beker boven de bekeropening. Dit voorkomt dat er veel regen en rommel in valt, maar het lokt ook prooien. Kleine nectar klieren aan de onderkant van de deksel zorgen dat de insecten precies komen waar de plant ze wil hebben, namelijk pal boven de bekeropening. Wanneer ze uitglijden, vallen ze meteen in de soep van verterende enzymen. Maar bij *N. ampullaria* is dat anders, het dekseltje staat

Deze grote mier wordt zometeen lunch.

Nepenthes reinwardtiana in het wild op Borneo. Deze soort maakt twee oog-achtige honingmerken in de beker.

Rogier met een beker van *Nepenthes edwardsiana*, een van de grootste soorten.

wagenwijd open. Zo kunnen takjes en blaadjes er makkelijk invallen. Vooral de kleine deelblaadjes van *Nephrolepis*-varens zijn favoriet. Dit blijkt uit veldonderzoek in Borneo waar onze eigen Rogier bij betrokken was.

Er is wel een probleem: insecten verteren veel makkelijker dan plantaardige celwanden. Dus in plaats van de gebruikelijke enzymen maakt deze soort mierenzuur aan dat die celwanden kan afbreken.

Meer *Nepenthes* maken

R: *Nepenthes* worden vaak samen met andere vleesetende planten aangeboden. Maar in tegenstelling tot bijvoorbeeld de *Sarracenia* en venusvliegenvaallen kunnen *Nepenthes* het hele jaar door in de woonkamer staan – mits je ze een plek kunt geven met een hoge luchtvochtigheid. De grond waarin ze staan moet luchtig maar ook altijd goed vochtig zijn en weinig voedingsstoffen bevatten. Puur turfstrooisel, puur veenmos of een van de twee gemengd met perliet is een prima basis. Sommige liefhebbers zetten ze op akadama, een soort bonsaigrond. Het maakt eigenlijk niet uit, als het maar weinig voeding en zowel lucht als veel water kan bevatten. Vooral de hybride *Nepenthes* kunnen er goed tegen om in de tuin te staan of hangen als het 's nachts boven de 15 graden is. Maar houd er rekening mee dat een zonnige plek in huis vergelijkbaar is met een schaduwplek in de tuin. Dus begin in de schaduw buiten en laat de plant meerdere weken wennen aan zon. Pas ook op dat de plant niet even op een warme dag verdroogt. Dat gaat buiten sneller dan binnen.

Omdat het uiteindelijk klimplanten zijn, is het verplaatsen van een grote plant wat lastig. Snoeien kan prima en moet in het voorjaar gebeuren. Zorg dat er aan de stengel die achterblijft wel nog wat bladeren overblijven, want kale, bruine stengels lopen soms niet meer uit. Heb je echt een grote, rommelige plant of wil je er gewoon meer maken, dan is het tijd om te gaan stekken. Dit is verbazingwekkend makkelijk met *Nepenthes*. Knip de stengel in stukjes met twee bladeren, knip het onderste blad af en halveer het bovenste. Steek de stek in een pot met goed vochtig veenmos en zet deze pot in een transparante ziplock-zak op een lichte plek. Een beetje zon mag best. Zolang het mos vochtig blijft, is het goed en moet je vooral geduld hebben, want *Nepenthes* stekken is geen haastklusje. Na verloop van tijd worden er nieuwe blaadjes gevormd die ook weer hun eigen bekertjes maken. Zet in een pot drie tot vijf stekjes om mooie bossige planten te krijgen. Als je eenmaal een goed groeiende jonge plant hebt, kun je de oude eventueel weggooien – of er gewoon nog meer stekken van maken. In de Hortus vernieuwen wij zo om de zoveel jaar onze collectie.

Drie *Nepenthes*-stekken, klaar om te gebruiken.

Een pot met bewortelde en goed groeiende stekken.

Deze *Nepenthes*-zaailing is maar een paar centimeter groot en maakt al bekertjes.

Zaaien kan ook, maar duurt veel langer. En omdat *Nepenthes*-zaad maar kort houdbaar is, is goed zaad van deze plant zelden te koop. Wat wel leuk is aan zelf vermeerderen, is dat je de verschillende stadia van een *Nepenthes* zo goed kunt volgen. Een jonge plant maakt lagere bekertjes en die zien er vaak compleet anders uit dan de hogere bekertjes van een volwassen plant. De reden hiervoor is dat de lage bekertjes op de grond liggen en de andere in de lucht hangen. Ze moeten beide dus andere prooi aantrekken. Het zijn in elk opzicht fascinerende planten die echt een plekje in ons huis waard zijn.

Meer plantenpraat?

Meer plantenpraat? Volg ons op Instagram: [@rogiervanvugt](#) en [@nimmaplants](#). Een lijstje met leuke bekerplanten voor op je vensterbank? Kijk op www.nimmaplants.com/nl/nepenthes

AAN DE SLAG

Er is altijd genoeg te doen in de tuin, maar de taken verschillen per seizoen. In deze rubriek vind je alle tuintaken die handig zijn om deze maand uit te voeren. Loop de handige checklists na en hou zo makkelijk je tuin bij.

Deze maand

- 102 Monty's maand**
Monty maakt bladaarde en verzorgt spruitjes.
- 105 In de kas**
Win zaad van kardinaalsmuts.
- 106 Bloemen in oktober**
Snoei rozen en deel vaste zomerplanten.
- 108 Groente & fruit**
Oogst appels en niet-kroppende bladgroenten.
- 110 Algemene tuintaken**
Verhuis struiken naar een nieuwe plek en neem houtige stekken.

Bind de bladeren van de boomvaren samen om extra isolatie te creëren voordat je de plant inpakt met vliesdoek.

Monty's maand

De maand oktober kan heel aangenaam zijn, met zacht licht en warme middagen. Vorst in oktober was vroeger heel normaal, maar nu een stuk minder. Maar op Longmeadow nemen we die gok niet, dus tegen half oktober moeten de nodige planten tegen vorst zijn beschermd.

Ik pak mijn boomvarens in met dik vliesdoek, vooral om de bovenkant van de stam en de plek waaraan de bladeren ontspruiten (de kroon) te beschermen, want dat is het kwetsbaarste deel. De

bovenkant van de stam is een omgekeerde kegel, die ik volstop. Daarna buig ik de aanwezige varenbladeren er weer overheen. Dit werkt als isolatie tegen de kou en voorkomt dat de bovenkant volloopt met water, want dat kan bevriezen, uitzetten en de boomvaren doden.

Daarna pak ik de kegel, de bladeren en de bovenste helft van de stam in met vliesdoek of jute, als een extra beschermingslaag, en ook omdat jute minder lelijk is dan spierwit vliesdoek.

Maak gebruik van het herfstblad

Ik vind bladaarde net zo waardevol als tuincompost, dus we proberen geen enkel blad te verspillen. Vanaf begin oktober zijn we bezig met het verzamelen en verwerken van bladeren, totdat in december het laatste blad is gevallen.

Bladaarde maken gaat prima als je de bladeren gewoon in een bak stopt en ze met rust laat. Maar als ze heel droog zijn, kan het een paar jaar duren voor het klaar is. Om het proces te versnellen, maken we ze

fijn met een grasmaaier. Dit verkleint het volume, waardoor de bladeren sneller vergaan en veel minder ruimte innemen.

Bladeren vergaan voornamelijk dankzij schimmels en die hebben vocht nodig om te werken. Als de bladeren droog zijn, maken we elke laag die we op de hoop gooien goed nat met een tuinslang. Elke bak vol doet, maar het beste is een lange, lage bak, zodat regen de bladeren kan blijven bevochtigen. Als je

ruimtegebrek hebt (en wie heeft dat niet?), kun je nog steeds goede bladaarde maken door de fijngemaaide bladeren in een vuilniszak te stoppen. Zorg ervoor dat ze doornat zijn, maar prik een paar gaten onder in de zak om overtollig water af te voeren. Sluit de zak en zet hem weg. Hoe je het ook doet, de bladeren die je nu verzamelt, zullen volgend jaar, wanneer de bladeren weer gaan vallen, een sublieme bladaarde zijn geworden.

Als je herfstbladeren met een maaier klein maakt, vergaan ze sneller tot bladaarde.

Zet succulenten nu binnen om winterschade te voorkomen.

Geef succulenten veel licht, met genoeg ruimte voor de luchtcirculatie.

Zet succulenten binnen

De meeste van mijn succulenten staan tussen mei en eind september, wanneer er geen risico op vorst is, buiten op de tafel bij de pottenschuur. Ze houden van de buitenlucht en zien er schitterend uit, maar half oktober is het tijd om ze weer in de warme bescherming van de kas te zetten.

Dat is niet alleen om te voorkomen dat ze door de vorst beschadigen of doodgaan, maar ook om ze te beschermen tegen winterse regen-

buien die hier heel zwaar kunnen zijn (en door de klimaatverandering steeds zwaarder worden). 's Winters hebben succulenten in het algemeen weinig tot geen water nodig. Te veel water richt veel meer schade aan dan te weinig. Ik geef ze alleen een beetje water als ze zichtbaar gaan hangen. Halverwege de lente mogen ze zich goed vol drinken om hun cellen weer te voorzien van een watervoorraad die ze zo nodig kunnen aanspreken.

SPRUITJES

Van vroeg gezaaide spruitkool zou je nu al moeten kunnen oogsten, maar als je later gezaaide spruitjes nu wat aandacht geeft, dan heb je met de kerst een geweldige oogst. Verwijder alle gele en overtollige bladeren. Houd de planten goed vochtig en steun ze voordat ze te zwaar worden. Onthoud dat de spruiten die je na de eerste vorst plukt de lekkerste zijn.

Geef spruiten nu water en steunen, dan kun je met de kerst oogsten.

Checklist

- ☐ Blijf dahlia's koppen, dan zullen ook de laatste knoppen opengaan.
- ☐ Snoei vaste planten, zoals verbena, en verhuis ze als te groot voor hun plek worden.
- ☐ Oogst de laatste herfstframbozen.
- ☐ Plant voorjaarsbollen in potten, zoals sterhyacinten, blauwe druifjes en dwergirissen.
- ☐ Oogst de laatste pepers en gooi de planten daarna op de composthoop.

STAP VOOR STAP Zaad van kardinaalsmuts winnen en koelen

Win het zaad van de *Euonymus europaeus* om zelf de planten voor een inheemse heg op te kweken. Het zaad blijft in rust totdat het is blootgesteld aan winterse temperaturen, dus zaai het direct in de grond (beschermd tegen ongedierte). Je kunt ook de temperatuur die nodig is om de kiemrust te doorbreken nabootsen door de zaden in de koelkast te leggen. Was daarna goed je handen, want de zaden zijn giftig.

1 Knip een aantal takken van je struik waaraan opengesproongen felroze vruchtjes met oranje zaden in het midden zitten.

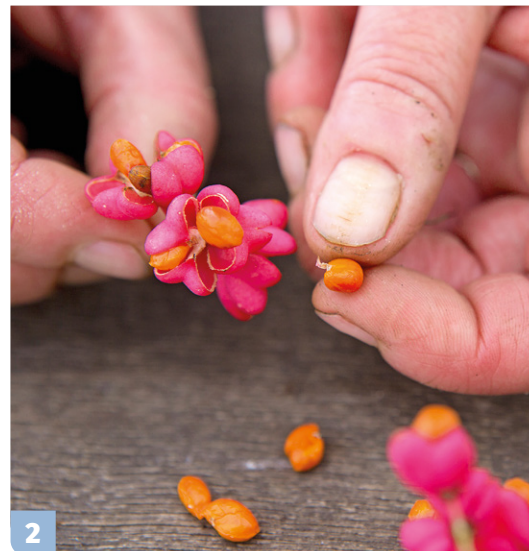
2 Haal de zaden uit de vruchtendozen en bewaar alleen de zaden die gaaf, stevig en glanzend zijn. Die hebben namelijk de grootste kiemkracht.

3 Doe wat vermiculiet of scherpzand in een schone plastic zak en bevochtig dat. Doe vervolgens de zaden erbij en meng dit voorzichtig door het zand.

4 Voeg een label toe aan het zakje en bewaar het zaad eerst tien weken lang bij een temperatuur van 15 °C. Daarna zet je het zestien weken in de koelkast. In april zijn de zaden dan eindelijk klaar om gezaaid te worden.

1

2

3

4

Checklist

- ☐ Verwijder dode planten en bladeren zodat die geen ziekte of ongedierte kunnen huisvesten.
- ☐ Houd glazen panelen schoon om zoveel mogelijk licht toe te laten nu de dagen korter worden.
- ☐ Controleer ramen en deuren op tocht en maak eventuele kieren dicht.
- ☐ Plaats een regenton om regenwater op te vangen.
- ☐ Controleer planten die je binnen laat overwinteren op ongedierte.

PAS OP VOOR Gruwe schimmel

Controleer bladrijke planten met zacht weefsel regelmatig op tekenen van grauwe schimmel, die zich vermeerdt bij minder licht en lagere temperaturen. Knip alle aangetaste bladeren en bloemen af.

TIP

Als je pronkerwt ofwel *Lathyrus* deze maand alvast zaait, dan zullen de planten volgend jaar eerder, rijker en langer bloeien. Ze zullen bovendien een sterker wortelstelsel ontwikkelen en daardoor beter bestand zijn tegen droogte. Gebruik diepe potten om ze in te zaaien om de groei van langere, gezondere wortels te bevorderen.

**10
MINUTEN
OVER**

Zet buitenpotten met alpiene planten op een plek waar ze beschut staan tegen de regen, omdat het water van zware regenbuien niet snel genoeg zal wegstromen. De planten kunnen prima tegen de lagere herfst- en wintertemperaturen, maar in koude, natte grond worstelen ze om te overleven.

Oogst zaden

Knip vóór de onderhoudssnoei van klimplanten hun rijpe zaadhoofden af en bewaar het zaad om volgend voorjaar te zaaien. Kies een droge dag en doe de zaadhoofden meteen in papieren zakken. Paarse clematis (*Clematis viticella*) en eenjarige zoals de Chileense winde zetten nu allemaal zaad.

Laat de zaadhoofden een dag in een open zak liggen en verwijder dan de zaaddozen. Giet de zaadjes in gelabelde enveloppen en bewaar die tot volgend voorjaar in een blik.

Knip rijpe zaadhoofden af met een scherpe snoei- of bloemenschaar.

Geef potten met groenblijvende planten een kleuraccent met bloemen, violen bijvoorbeeld.

Vul gaten op met winterbloeiers

Haal vorstgevoelige en half-winterharde eenjarige perkplanten uit potten en borders, zoals vlijtige liesjes, goudsbloemen en petunia's. Het wordt steeds kouder en vorst overleven deze planten niet. Je kunt ze het beste op de composthoop

gooien, want ook al zou je ze tegen de vorst beschermen, hun levenscyclus is voltooid. Vorstgevoelige vaste planten, zoals geraniums en fuchsia's, kun je wel overwinteren.

Zet deze in potten op een vorstvrije plek in een kas of op een koele

vensterbank. Vul de gaten die nu buiten zijn ontstaan met winterbloeiende planten, zoals viooltjes, polianthes en steenraket, en ook met frisse groenblijvers en voorjaarsbloeiende bollen, zoals blauwe druifjes, narcissen en tulpen.

Controleer met je vingers of de grond onder het oppervlak droog is.

Controleer potgrond regelmatig

Fatsoeneer potten door de planten te koppen. Verwijder ook onkruid. De rest van de herfst en winter hoeft je alleen maar af en toe water te geven.

Wees wel voorzichtiger met water geven, want planten groeien niet veel in deze periode. Bij koel en vochtig weer geef je al snel te veel water, maar bij wind kunnen planten snel uitdrogen en hebben ze soms wat

water nodig. Voorkom dat je te veel geeft door met je vingers te voelen of het een paar centimeter onder de grond nog vochtig is. Je kunt ook het gewicht van de pot controleren, als dat lukt, want vaak is potgrond bovenin droog, maar rond de wortels nog vochtig. Controleer de potgrond één keer per week.

Snoei rozen

Snoei de zachte uiteinden van rozentakken om de planten tegen ziekten en vorst te beschermen, en om te voorkomen dat de wortels bij harde wind loswrikken. Gebruik een scherpe snoeischaar en houd het snijblad vlak tegen de tak, dan krijg je een schone snede.

Streef naar een goede vorm en kort de hoogte met een derde in. Laat rozentakken met mooie rozenbottels zo lang mogelijk zitten – de rest kun je volgend voorjaar nog snoeien.

Snoei rozen nu terug om te voorkomen dat de wind ze beschadigt.

FOTO'S: SARAH CUTTLE; PAUL DEBOIS; JASON INGRAM

Blijf planten koppen om de bloeitijd te verlengen. Snoei ze daarna terug tot de gewenste grootte.

Breng winterharde geraniums in vorm

Snoei winterharde vaste planten, zoals de langbloeiende *Geranium* 'Rozanne', die zich de hele zomer naar alle kanten heeft uitgebreid, maar nu zijn beste tijd heeft gehad. Zo'n lichte snoei van bodem-

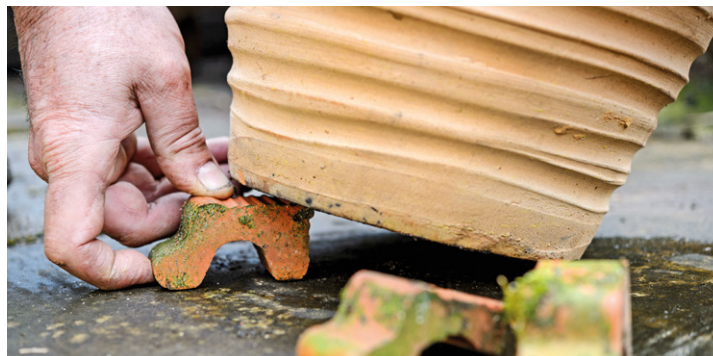
bedekkende vaste planten geeft de andere planten in de border meer lucht en licht, en creëert ruimte voor winter- en lentebollen.

Als je winterharde geraniums nu snoeit, zullen ze er ook netjes uitzien

tot ze in het voorjaar weer uitlopen. Stel de snoei van hogere vaste planten met zaadhoofden echter uit tot het voorjaar, want die voorzien de tuin van structuur – en vogels van voedsel.

Checklist

- ☐ Oogst het zaad van winterharde vaste planten, zoals Zeeuws knoopje, en zaai het meteen.
- ☐ Verhuis vorstgevoelige vaste planten zoals siernetel naar potten en overwinter ze binnen.
- ☐ Plant bollen van krokussen en narcissen in groepen in een gazon of vooraan in borders.
- ☐ Graaf de wortelknollen van dahlia's na de bloei op en bewaar ze tot volgend jaar.

Zet potten op voetjes om drassige grond te voorkomen.

Voorzie potten 's winters van voetjes

Laat potten niet op de grond staan, maar zet ze op voetjes om de waterafvoer te verbeteren. Als het water niet door de gaatjes in de bodem kan weglopen, vult de pot zich met water waardoor de lucht uit de grond ver-

dwijnt en de wortels gaan rotten.

Controleer potten regelmatig en geef niet te veel water. Met voetjes of een geïmproviseerde oplossing, zoals blokjes, kan het water weglopen, zelfs na een zware regenbui.

STAP VOOR STAP Deel vaste zomerplanten

Splits groeiachtige vaste planten, zoals deze vroege zomerbloeiende *Ranunculus aconitifolius* 'Flore Pleno'. Zet ze in een pot in een koude bak om te overwinteren. In het vroege voorjaar lopen ze uit en in mei zullen ze weer bloeien.

- 1 Graaf de plant op en trek de wortelkluit uit elkaar zodat je meerdere kleine delen overhoudt, elk met een paar gezonde knoppen.

- 2 Zet de delen in potten met goede (pot)grond. Druk het rond de wortels aan, maar zorg dat de knoppen boven de grond uitkomen.

- 3 Dek de grond tot slot af met een centimeter schoon, fijn grit om te voorkomen dat de knoppen gaan rotten.

10
MINUTEN
OVER

Knip vergeelde stengels van aspergeplanten af. Zodra ze niet groen meer zijn, kan er geen fotosynthese meer plaatsvinden, en dus kunnen ze geen suikers meer aanmaken die nodig zijn voor de planten en de volgende oogst. Knip die stengels terug tot op de grond en gooi het snoei-afval in de compostbak.

Vang de zaadhoofden op met een papieren zak.

Verzamel de zaden van sla

Slakroppen die zijn doorgeschooten, hebben nu zaad gezet dat je kunt winnen om volgend jaar weer te zaaien. Het zaad is rijp wanneer de zaadhoofden zich hebben geopend en het donzige pluis aan de zaadjes zichtbaar is.

Houd een papieren zak over de plant heen om de zaadhoofden in op te vangen en zo min mogelijk zaad te verliezen. Als het zaad droog is, laat het gemakkelijk los van het pluis. Verwijder het pluis en bewaar het zaad tot het voorjaar op een koele, droge plek.

FOTO'S: SARAH CUTTLE; PAUL DEBOIS

Rijpe appels laten na een lichte draai gemakkelijk los.

Oogst je appels

Het is nu de tijd om laat rijpende appels te oogsten, zoals 'Golden Delicious', 'Laxton's Superb', 'Idared' en 'Spartan'. De vroegste appelvariëteiten zijn in augustus rijp, dus als je meerdere soorten bomen hebt, kun je een paar maanden lang plukken.

Een rijpe appel laat gemakkelijk los van de boom als je hem van onderaf met je hand beetpakt en iets draait.

Leg het fruit voorzichtig in een mand zonder beurse plekken te veroorzaken, vooral als je het wilt bewaren.

Appels die op de grond zijn gevallen, zijn óf al rijp, óf aangetast door ziekte of ongedierte. Verzamel de valappels apart, want die zijn minder geschikt om te bewaren, maar misschien nog wel om meteen te eten of sap of appelmoes van te maken.

Dek bamboestokken af

Hang iets gekleurds over bamboestokken om jezelf te beschermen wanneer je vooroverbuigt om oude planten op te ruimen. Oude kweekpotten die je vastzet met wat boetseerlei werken prima.

Bescherm jezelf in de moestuin.

Oogst niet-kroppende bladgroenten

Oogst alleen de buitenste bladeren van bladgroenten die geen krop vormen, zoals snijbiet, bladmosterd en rucola. Snijd die bij de grond af. Vanuit het midden van de plant

zullen daarna weer meer bladeren groeien. Als je planten uitdunt, krijgen ze meer lucht en licht.

Geef je bladgroenten genoeg water om het risico op doorschieten

te verkleinen. Ze kunnen ook doorschieten door erg lage nachttemperaturen, dus dek de bladeren af met vliesdoek om de kwaliteit van de groente te beschermen.

Als je blijft oogsten, blijven de bladeren groeien.

Oogst nu je pompoenen

Test of een pompoen rijp is door met een vingernagel in de schil te drukken. Het moet niet aanvoelen alsof je erdoorheen prikt.

Oogst pompoenen op een zonnige dag met een zo lange mogelijk steel. Laat ze in de zon liggen om de schil harder te laten worden. Dan kun je ze langr bewaren. Als ze nog niet helemaal rijp zijn, haal dan wat bladeren rond de vruchten weg en leg er een plankje onder om ze te beschermen tegen het vocht in de grond. Bewaar je oogst op een droge, koele plek, zoals in een onverwarmde logeerkamer.

Oogst pompoenen zodra ze rijp zijn om meteen te eten of te bewaren.

Checklist

- ☐ Verwijder grote, onrijpe vruchten uit vijgenbomen.
- ☐ Dek slapplanten af met kweekkappen, dan kun je langer oogsten.
- ☐ Laat een paar bonenpeulen rijpen om later zaad uit te winnen.
- ☐ Splits grote pollen tuinkruiden zoals, citroenmelisse en marjolein.

TIP

Bestel bomen en struiken met kale wortels om tussen nu en het voorjaar te planten (maar liever niet in december of januari). Wortelgoed is goedkoper dan in pot gekweekte planten en heeft een wortelstelsel dat al aan de vollegrond gewend is. Bij het planten moet de grond niet te hard of drassig zijn.

FOTO'S: SARAH CUTTLE, JASON INGRAM

20% KORTING
bij Pixum met code*:
LEKKERGROEN-20

SCAN MIJ VOOR MEER INFO

DUURZAME FOTOBOEKEN

De mooiste fotoboeken maak je bij Pixum met FSC®-gecertificeerd premium fotopapier.

Benieuwd? Bezoek [Pixum.nl](https://www.pixum.nl) of download de Pixum App.

pixum
JOUW ONLINE FOTOSERVICE

Deze code berekent 20% korting op alle Pixum Fotoboeken via de Pixum website of de Pixum App. De korting wordt niet over de verzendkosten gerekend. De code is geldig t/m 1-12-2022. Kortingen kunnen niet gecombineerd worden met andere kortingen.

Ruim bamboe-stokken op

Verwijder de bamboestokken die niet meer worden gebruikt. Dit ruimt lekker op en bovendien kun je ze dan volgend jaar weer gebruiken. Borstel de aarde eraf en zaag vergane uiteinden af. Bewaar de bamboestokken liefst buiten, waar de vorst eventueel ongedierte dat zich in de stokken schuilhoudt in de winter de das om zal doen.

Haal bamboestokken nu uit de grond om rot te voorkomen.

Graaf een groot gat rond struiken die je wilt verhuizen om te voorkomen dat de wortels beschadigen.

Verhuis struiken naar een nieuwe plek

Graaf jonge struiken op om ze een nieuwe plek te geven. Misschien hebben ze meer ruimte of ander licht nodig, of staan ze ergens anders gewoon mooier. Kies een zachte dag met weinig wind om te voorkomen dat de plant uitdroogt.

Snoei zo nodig langere takken terug. Bind de rest in het midden tijdelijk bij elkaar met een reep zachte stof om te voorkomen dat de horizontale takken onderaan tijdens de verhuizing beschadigen. Graaf de struik op met een zo groot mogelijke wortelkluit.

Geef de kluit water als die erg droog is en zet de struik zo snel mogelijk op zijn nieuwe plek. Giet water in het plantgat, voeg beendermeel toe om de wortelgroei te stimuleren, gooi het gat weer dicht en druk de aarde rond de wortelkluit goed aan.

Plant houtige stekken diep, waarbij een derde boven de grond uit komt.

Neem houtige stekken

Bladverliezende struiken, zoals bruidsbloem, *Physocarpus* en kruisbessen, kun je nu vermeerderen met houtige stekken. Deze zijn gemakkelijk te maken, maar je moet wel een of twee jaar wachten met uitplanten.

Kies na de bladval scheuten van dit jaar, die inmiddels hard en houtig zijn. Knip die in stukken van 15–20 cm, elk met minstens twee bladoksels. Verwijder het zachte uiteinde aan de bovenkant met een schuine snede. Knip de onderkant net onder een bladoksel recht af. Meng scherpzand door de grond en steek de stekken met 10 cm tussenruimte in een smalle voor, met een derde van de stek bovengronds.

Checklist

- ☐ Haal door vruchtrot (moniliarot) aangetaste appels van de bomen om de kans op herinfectie volgend jaar te verkleinen.
- ☐ Rooi en eet alle vroege en middelvroeg aardappelen, en sla late aardappelen op.
- ☐ Geef kamerplanten minder water, maar geef citrusplanten tot maart wintervoeding.
- ☐ Maai lang gras met wilde bloemen tot 10 cm om insecten 's winters te ondersteunen.

STAP VOOR STAP

Plant bosanemonen

Plant wortelstokken van bosanemonen op een schaduwplek in rijke grond. In groepen vormen deze frêle, sierlijke planten een prachtig tapijt. Ze behoren tot de vroegste voorjaarsbloeiers en overbruggen de pauze tussen sneeuw-klokjes en wilde hyacinten.

1 Snijd wortelstokken in stukken van 3-4 cm en veeg de aarde eraf om onkruidzaad te verwijderen. Leg ze in water als ze droog zijn.

2 Maak met een tuinschepje 3 cm diepe gaten in de grond, met 10 cm tussenruimte, en leg de wortelstokken daar horizontaal in.

3 Druk de aarde aan met je hand en label de plek of strooi er grit om te voorkomen dat je de wortelstokken later verstoort.

Knip de randen van een gazon om het netjes en strak te houden.

Onderhoud gazons

Maai het gras op een hoge stand en verricht het jaarlijkse onderhoud terwijl de grond nog wat warmte bevat. Het gras zal daardoor snel herstellen.

Naarmate het kouder wordt, hoef je steeds minder vaak je gras te maaien, maar blijf wel de randen knippen om de grenzen tussen

gazon en borders strak te houden. Belucht de wortels door het gazon te harken of te verticuteren, waarbij je mos en opgehoopt maaisel (zogenoemd gazonvilt) verwijdert.

Verwijder het ergste onkruid met een tuinschepje en zaai de kale plekken in met vers graszaad.

Checklist

- ☐ Sla niet-vorstbestendige potten veilig op om te voorkomen dat ze tijdens vorstperioden barsten.
- ☐ Controleer of je schuur waterdicht is en repareer eventuele schade.
- ☐ Laat hier en daar wat takken en bladafval liggen, als schuilplaats voor dieren.
- ☐ Ga 's avonds op slakkenjacht, vooral bij nat weer.
- ☐ Reinig en desinfecteer vogelkasten om de verspreiding van ziekten te voorkomen.
- ☐ Graaf overvolle pollens van vaste planten op, splits ze en plant de jongste stukken weer in de tuin.

Knip zijtakken net boven een takkraag af.

Maak lijsterbessen weer netjes

Snoei rebelse zijtakken van bomen zoals deze jonge *Sorbus aucuparia* om de kruin netjes en rechtopgaand te houden.

Snoei takken terug tot op de grond of tot vlak boven een naar buiten gericht oog om te voorkomen dat

takken elkaar volgend seizoen gaan kruisen. Versnipper het snoeihout en gooi het op de composthoop.

Gebruik een schone snoeischaar om de verspreiding van ziekten te voorkomen. Deze lichte snoei is waarschijnlijk niet elk jaar nodig.

Volgende maand

- ☐ Bescherm granaatappels en andere fruitbomen tegen vorst.
- ☐ Controleer en rooi wortelgroenten, zoals knolraap.
- ☐ Houd cactussen en succulenten in de winter goed.
- ☐ Graaf knollen van dahlia's op en bewaar ze vorstvrij tot volgend voorjaar.

Gardeners' World

Klantenservice

Wil je abonnee worden of heb je vragen over je abonnement? Op onze website vind je antwoord op de meeste vragen.

www.gardenersworldmagazine.nl/contact

Telefoon

We zijn er maandag tot vrijdag van 09.00 tot 17.00 uur om je vragen te beantwoorden.

+31 (0)24-2027827

E-mail

Stel je vraag eenvoudig per e-mail aan een van onze service medewerkers.

klantenservice@gardenersworldmagazine.nl

Abonnementsinformatie

Gardeners' World kost € 6,99 per nummer. De abonnementsprijs is in Nederland € 66,- en in België € 69,- (12 nummers). Deze prijs geldt bij betaling per automatische incasso. Voor betaling via een (digitale) factuur geldt een toeslag van € 2,50. Je kunt eenvoudig een machtiging afgeven via www.magazineshop.nl/machtigen. Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij anders vermeld. Het opzeggen van een abonnement kan eenvoudig telefonisch via +31 (0)24-2027827 of per mail via klantenservice@gardenersworldmagazine.nl.

Copyright

BBC Gardeners' World magazine is published by F&L Media B.V. under licence from BBC Studios, Television Centre, Wood Lane, London W12 7TQ. The Gardeners' World logo and the BBC Blocks are the trade marks of the British Broadcasting Corporation. Used under licence. © Immediate Media Company Limited. All rights reserved. Reproduction in whole or part prohibited without permission.

Gardeners' World

Managing Director – Catriona Bolger
Editor-in-Chief – Lucy Hall
Deputy Editor – Kevin Smith

BBC Studios, UK Publishing

Chair, Editorial Review Boards: Nicholas Brett
Managing Director, Consumer Products and Licensing - Stephen Davies
Director, Magazines and Consumer Products - Mandy Thwaites
Compliance Manager - Cameron McEwan
UK.publishing@bbc.com
www.bbcstudios.com

Immediate Media Co Ltd

Chairman – Martin Weiss
CEO – Tom Bureau
Director of International Licensing and Syndication – Tim Hudson
International Partners Manager – Molly Hope-Seton

Alle rechten van dit materiaal behoren toe aan Immediate Media Co. Limited en mogen niet worden herdrukt of hergebruikt, in welke vorm dan ook, zonder uitdrukkelijke schriftelijke toestemming. Het auteursrecht op deze uitgave en op daarin verschenen artikelen wordt door de uitgever voorbehouden. Het verlenen van toestemming tot publicatie in de gedrukte uitgave houdt in dat de auteur de uitgever, met uitsluiting van ieder ander onherroepelijk machtigt de bij of krachtens de auteurswet door derden verschuldigde vergoedingen voor kopiëren te innen en dat de auteur alle rechten overdraagt aan de uitgever, tenzij anders bepaald. Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen, vermenigvuldigd of gekopieerd zonder uitdrukkelijke schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever stelt zich niet aansprakelijk voor eventuele onjuistheden die in deze uitgave zouden kunnen voorkomen.

Gardeners' World is een uitgave van F&L Media B.V.

in licentie van BBC Studios

Head of Content

Daan Jeuken

Hoofredactie

Anne Wiegers

Redactie

Jos Heijmans, Helga Kluiters, Linda Passies en Maurice Snijders

Met medewerking van

Milly Born, Jaap Molenaar, Sylvia van den Top, Stichting NL Bloeit! Rogier van Vugt, Marieke van der Eerden, Marcelle van Houtum, en redactie Gardeners' World UK

Vormgeving

Nick Groenewold, Mylène Nales, Tom Gerrits, Susan Gerbrands-Derksen, Orlando Koper en Ellen Willemsen

Sales

Gavin Woesthoff
+31 (0)6 20 50 98 54
gwoesthoff@fnl.nl

Marketing

Anouk Tolboom
+31 (0)24 24 04 595
atolboom@fnl.nl

Drukkerij

Habo DaCosta bv, Vianen

Vragen aan de redactie

Heb jij opmerkingen, suggesties of vragen aan de redactie?
redactie@gardenersworldmagazine.nl

Nieuwsredactie / Pers

redactie@gardenersworldmagazine.nl
of adresgegevens zie hieronder o.v.v.
F&L Media, redactie Gardeners' World

Bezoekadres F&L Media

Jonkerbosplein 52, 6534 AB Nijmegen

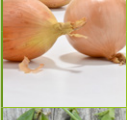
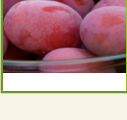

oktober Groeigids

Bereid je voor op volgend jaar en begin nu met het planten en zaaien van diverse gewassen.

Binnen zaaien **Buiten planten/zaaien** **Oogsten**

De beste keuzes voor oktober		jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
	Appels Dit fruit bevat pectine, een oplosbare vezelsoort die helpt bij de spijsvertering. Moesappels zijn een rijkere bron van deze voedingsstof dan handappels.												
Tips De meeste appelbomen hebben een andere boom uit dezelfde bestuivingsgroep in de buurt nodig. Plant ↓ op niveau grondmarkering op stam Afstand ↔ 1,9 m uit elkaar ↗ 5 m tussen rijen													
	Asperges De smakelijke stengels van asperges bevatten rutine. Deze sterke antioxidant, soms ook wel 'vitamine P' genoemd, vermindert klontering van het bloed en remt ontstekingen.												
Tips Asperges houden van goed dainerende grond, dus verbeter indien nodig voor het planten de grond met extra zand. Plant ↓ op ruggen Afstand ↔ 30 cm uit elkaar ↗ 30 cm tussen rijen													
	Bramen Deze inheemse bessen, die meer vitamine C, foliumzuur en vezels bevatten dan bosbessen (en niet te vergeten minder calorieën) verdienen het om gekoesterd te worden.												
Tips Bramen hebben tijdens hun eerste zomer ondersteuning nodig. Zet die op hun plek voor je de bramenstokken plant. Plant ↓ 8 cm diep Afstand ↔ 2,5-4 m uit elkaar ↗ 2,5-4 m tussen rijen													
	Blauwe bessen De stof die blauwe bessen hun kleur geeft, anthocyanine, biedt bescherming tegen allerlei ziekten en kwalen, waaronder hoge bloeddruk, gezichtsstoornissen en infecties.												
Tips Blauwe bessen hebben zure grond nodig, dus je kunt ze het beste in potten met potgrond voor heide planten. Plant ↓ op niveau grondmarkering op stam Afstand ↔ 1,5 m uit elkaar ↗ 1,5 m tussen rijen													
	Tuinbonen Eet je een koolhydraatrijke maaltijd, dan vertragen tuinbonen met hun vele eiwitten en vezels de vertering van suikers. Voeg ze toe aan een risotto of pastagerecht.												
Tips Tuinbonen hebben een lange penwortel, dus maak verdichte grond goed los met een tuinvork voor je ze zaait. Zaai ↓ 5 cm diep Afstand ↔ 20 cm uit elkaar ↗ 45 cm tussen rijen													
	Knoflook De zwavelrijke beschermende verbindingen worden geactiveerd wanneer je knoflook hakt of plet. Optimaliseer deze effecten door ze 10 minuten voor het koken voor te bereiden..												
Tips Voorkom dat vogels je knoflookteentjes uit de grond trekken door ze met vliesdoek te bedekken tot de scheuten verschijnen. Plant ↓ 2,5 cm diep Afstand ↔ 15 cm uit elkaar ↗ 30 cm tussen rijen													
	Kruisbessen Deze dikke, groene bessen zijn een bron van beschermende polyfenolen, evenals de antioxidanten vitamine C en E. Ze helpen daarmee celbeschadigingen te voorkomen.												
Tips Kruisbessen houden van goede drainage. Werk compost door de grond voor een betere bodemstructuur. Plant ↓ op niveau grondmarkering op stam Afstand ↔ 1,5 m uit elkaar ↗ 1,5 m tussen rijen													
	Uien Uien zijn rijk aan een flavonoïde genaamd quercetine, die antivirale eigenschappen heeft. Pel niet te veel weg, want in de lagen net onder de schil zitten de meeste van deze stoffen.												
Tips Uien kweken uit plantuien is makkelijker dan uit zaad. Kies elk jaar een andere plek. Plant ↓ met puntje boven de grond Zaai ↓ 2 cm diep Afstand ↔ 10 cm uit elkaar ↗ 30 cm tussen rijen													
	Erwten Deze peulvruchten zitten boordevol vezels die zorgen voor een goede spijsvertering. Erwten kunnen bovendien helpen bij het reguleren van de suikerspiegel.												
Tips Gladde erwtenzaden zijn winterharder dan de gerimpelde. Bescherm planten tegen hongere vogels met netten of vliesdoek. Zaai ↓ 4 cm diep Afstand ↔ 10 cm uit elkaar ↗ 60 cm tussen rijen													
	Pruimen Pruimen helpen bij het goed functioneren van het geheugen, is goed voor de botten en heeft ontstekingsremmende eigenschappen. Kleinere vruchten bevatten de meeste gezonde stoffen.												
Tips Pruimenbomen staan liefst op een warme, zonnige plek. Tegen een muur op het zuiden is ideaal. Plant ↓ op niveau grondmarkering op stam Afstand ↔ 3-4 m uit elkaar ↗ 5 m tussen rijen													

Volgende maand

Het novemберnummer ligt vanaf **25 oktober** in de winkel.

Geef je winter kleur

Monty plant bloembollen in potten om al vroeg te kunnen genieten van kleur.

Tuinier 's winters door met een kas – wat je budget ook is.

Rustgevend of toch energiek? Carol vertelt alles over kleur.

Met onze masterclass wordt de wintersnoei een eitje.

FOTO'S: SARAH CUTLER, JASON INGRAM, NEIL HEPWORTH, PAUL DEBOIS
*AANKONDIGINGEN ONDER VOORBEHOUD

Gardeners' World

Mis geen nummer meer!

Neem nu een abonnement en krijg voortaan elke uitgave van Gardeners' World automatisch in je brievenbus.

Ga naar **www.gardenersworldmagazine.nl/abo**
of bel gratis naar **+31 (0)24 2027 827**

MAGAZINE
SHOP

Bestel eenvoudig
de meest recente uitgave of specials

Bestel via
gardenersworldmagazine.nl/webshop

Gardeners' World magazine

NIEUW

Haal groen in huis!

Inspiratie voor ieder hoekje van jouw huis

✓ Tips voor vermeerderen en verzorgen

✓ De juiste plant voor iedere plek

✓ Deskundige adviezen van topexperts

Speciale uitgave

€12,99

Bestel de speciale uitgave nu via
www.gardenersworldmagazine.nl/kamer

Gardeners' World magazine